

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**18-65 YAŞ ARASI BİREYLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI
TRAVMALARI İLE DUYGULARI İFADE ETME VE EMPATİ DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Hatice Kübra KURTULUŞ**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Burcu TÜRK**

**İSTANBUL
Haziran 2022**

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**18-65 YAŞ ARASI BİREYLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI
TRAVMALARI İLE DUYGULARI İFADE ETME VE EMPATİ DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Hatice Kübra KURTULUŞ**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Burcu TÜRK**

**İSTANBUL
Haziran 2022**

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Psikoloji Anabilim/Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Hatice Kübra KURTULUŞ tarafından hazırlanan " 18-65 Yaş Arası Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Duyguları İfade Etme ve Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi " çalışması jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: .28/06/2022

Dr.Öğr.Üyesi Burcu TÜRK Haliç Üniversitesi

İmza

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Burcu TÜRK
Haliç Üniversitesi

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Zeynep Pnar Cohen
İstanbul Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Bengisu Aydın
Haliç Üniversitesi

Bu tez yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hatice YORULMAZ
Müdür

18-65 YAŞ ARASI BİREYLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI İLE DUYGULARI İFADE ETME VE EMPATİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ORJİNALLIK RAPORU

% 18	% 15	% 3	% 9
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Istanbul Gelisim University Öğrenci Ödevi	% 3
2	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	% 1
3	acikerisim.karatay.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
4	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	acikerisim.gelisim.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	acikerisim.cumhuriyet.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
8	acikerisim.isikun.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1

29/06/2022

TEZ ETİK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “18-65 Yaş Arası Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Duyguları İfade Etme ve Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr.Öğr. Üyesi Burcu TÜRK’ün sorumluluğunda tamamladığımı, verileri, örnekleri kendim topladığımı, deneyleri ve analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Hatice Kübra KURTULUŞ

ÖNSÖZ

Tez yazma sürecimde, çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın hazırlanma sürecinin her aşamasında bilgilerini, tecrübelerini ve değerli zamanlarını esirgemeyerek, bana her fırsatta yardımcı olan değerli danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Burcu TÜRK olmak üzere tüm hocalarıma, hayatım boyunca her konuda bana destek veren annem Öznur Kurtuluş/a, bu zorlu süreçte yanımda olup bana destek veren arkadaşlarıma ve çalışmama katkıda bulunan katılımcılara çok teşekkür ediyorum.

Haziran, 2022

Hatice Kübra KURTULUŞ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ETİK BEYANI.....	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ.....	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.3. Araştırmanın Alt Problemleri.....	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	5
2.1. Çocukluk Çağı Travmaları.....	5
2.1.1. Çocukluk Çağı İstismar ve İhmal Yaşantıları.....	6
2.1.2. Çocukluk Çağı İstismar ve Türleri	7
2.1.2.1. Fiziksel istismar	7
2.1.2.2. Cinsel istismar	8
2.1.2.3. Duygusal istismar	9
2.1.3. Çocukluk Çağı ve Türleri	10
2.1.3.1. Fiziksel ihmal.....	11
2.1.3.2. Duygusal ihmal	11
2.1.4. Çocukluk Çağı Travmaları ve Ruhsal Bozukluklar Arasındaki İlişki	12
2.2. Duygu.....	13
2.2.1. Duyguları İfade Etme	14
2.2.1.1. Duyguları ifade etmenin önemi	15

2.2.1.2. Duyguları ifade etme ve kültür	16
2.2.1.3. Duyguları ifade etme ve psikopatoloji	17
2.2.1.4. Duyguları ifade etme ve aleksitimi	18
2.3. Empati	20
2.3.1. Empati Kavramının Tanımları	20
2.3.1.1. Empati ile karıştırılan kavramlar	21
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	26
3.1. Araştırmanın Örnekleme	26
3.2. Veri Toplama Araçları	26
3.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	26
3.2.2. Çocukluk Çağı Travma Ölçeği	27
3.2.3. Duyguları İfade Etme Ölçeği.....	27
3.2.4. Toronto Empati Ölçeği	28
3.3. Verileri Toplama Yöntemi	29
3.4. Verilerin İstatistiksel Analizi	29
4. BULGULAR.....	30
4.1. Yetişkin Bireylerin Demografik Bilgilerine Yönelik Bulgular.....	30
4.2. Araştırmaya Ait Tanımlayıcı Bulgular	31
4.3. Araştırma Verilerinin Dağılımına Yönelik Bulgular	33
4.4. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmalarına Yönelik Bulgular	33
4.5. Yetişkin Bireylerin Duyguları İfade Etme Düzeyine Yönelik Bulgular.....	45
4.6. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisine Yönelik Bulgular.....	52
4.7. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları, Duyguları İfade Etme Düzeyleri ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	55
5. TARTIŞMA.....	59
5.1. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmalarının Demografik Bilgiler Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	59
5.2. Yetişkin Bireylerin Duyguları İfade Etme Düzeylerinin Demografik Bilgiler Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	66
5.3. Yetişkin Bireylerin Empati Becerilerinin Demografik Bilgiler Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	69

5.4. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları, Duyguları İfade Etme Düzeyleri ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu	71
5.6. Yetişkin Bireylerde Çocukluk Çağı Travmalarının Empati Üzerindeki Etkisi.....	73
6. SONUÇLAR.....	74
7. ÖNERİLER.....	77
KAYNAKLAR	78
EKLER	92
ÖZGEÇMİŞ	100

KISALTMALAR

AAK	: Aşırı Koruma/Kontrol
CT	: Cinsel Taciz
ÇÇT	: Çocukluk Çağı Travması
Dİ	: Duygusal İhmal
DİE	: Duyguları İfade Etme
DT	: Duygusal Taciz
Fİ	: Fiziksel İhmal
FT	: Fiziksel Taciz
ODİ	: Olumlu Duygu İfadesi
OSTİ	: Olumsuz İfade Etme

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No.</u>
Tablo 4.1. Yetişkin Bireylerin Demografik Bilgileri	31
Tablo 4.2. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları, Duyguları İfade Etme Düzeyi ve Empati Becerilerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler	32
Tablo 4.3. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları, Duyguları İfade Etme Düzeyleri ve Empati Becerilerine Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	33
Tablo 4.4. Çocukluk Çağı Travmalarının Cinsiyete Göre İncelenmesi	34
Tablo 4.5. Çocukluk Çağı Travmalarının Yaş Grubuna Göre İncelenmesi	35
Tablo 4.6. Çocukluk Çağı Travmalarının Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	36
Tablo 4.7. Çocukluk Çağı Travmalarının Anne Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	37
Tablo 4.8. Çocukluk Çağı Travmalarının Baba Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	39
Tablo 4.9. Çocukluk Çağı Travmalarının Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi ...	40
Tablo 4.10. Çocukluk Çağı Travmalarının Aylık Gelire Göre İncelenmesi	41
Tablo 4.11. Çocukluk Çağı Travmalarının Aile Tipine Göre İncelenmesi	43
Tablo 4.12. Çocukluk Çağı Travmalarının Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi	44
Tablo 4.13. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Cinsiyete Göre İncelenmesi	45
Tablo 4.14. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Yaş Grubuna Göre İncelenmesi	46
Tablo 4.15. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	47
Tablo 4.16. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Anne Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	48
Tablo 4.17. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Baba Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	49
Tablo 4.18. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Çalışma Durumu Göre İncelenmesi	50
Tablo 4.19. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Aylık Gelire Göre İncelenmesi	50
Tablo 4.20. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Aile Tipine Göre İncelenmesi	51
Tablo 4.21. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi..	52
Tablo 4.22. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Cinsiyete Göre İncelenmesi ..	53
Tablo 4.23. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisi Yaş Grubuna Göre İncelenmesi .	53
Tablo 4.24. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	53
Tablo 4.25. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Anne Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	53
Tablo 4.26. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Baba Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	54
Tablo 4.27. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi	54
Tablo 4.28. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Aylık Gelire Göre İncelenmesi	54

Tablo 4.29.	Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Aile Tipine Göre İncelenmesi	54
Tablo 4.30.	Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi	55
Tablo 4.31.	ÇÇT, Duyguları İfade Etme Düzeyi ve Empati Becerileri Arasındaki İlişki.....	56
Tablo 4.32.	Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu İfade Etme Üzerindeki Etkisi...	57
Tablo 4.33.	Çocukluk Çağı Travmalarının Empati Üzerindeki Etkisi.....	58

ÖZET

18-65 YAŞ ARASI BİREYLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI İLE DUYGULARI İFADE ETME VE EMPATİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bu çalışmada 18 – 65 yaş arası bireylerin çocukluk çağı travmaları ile duyguları ifade etme ve empati düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 18-65 yaş arası 672 yetişkin bireyden veri toplanmıştır. Veriler online platformlarda toplanmıştır. Araştırmada Sosyo – Demografik Bilgi Formu, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ-33), Duyguları İfade Etme Ölçeği (DİÖ) ve Toronto Empati Anketi (TEA) kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS – 25 istatistik programı kullanılmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların çocukluk çağı travmaları, duyguları ifade etme ve empati düzeyleri demografik değişkenlere göre incelenirken bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü anova analizleri kullanılmıştır. Tek yönlü anova analizinde meydana gelen anlamlı farklar ise post-hoc testlerinden Tukey testi ile incelenmiştir. Ayrıca, çocukluk çağı travmaları, duyguları ifade etme ve empati düzeyleri arasındaki ilişki pearson korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların çocukluk çağı travmaları ile duyguları ifade etme ve empati düzeyi arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların duyguları ifade etme düzeyi ile empati düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak, çocukluk çağı travmaları bir bütün olarak duyguları ifade etme ve empati düzeylerini yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Çocukluk Çağı Travmaları, Duyguları İfade Etme, Empati*

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDHOOD TRAUMAS, EMOTIONAL EXPRESSION AND EMPATHY LEVELS OF INDIVIDUALS AGED 18 – 65

In this study, it was aimed to examine the relationship between childhood traumas, expressing emotions and empathy levels of individuals between the ages of 18 - 65. For this purpose, data were collected from 672 adults aged between 18 – 65. The data were collected on online platforms. Socio-Demographic information Form, Childhood Trauma Scale (CTQ-33), Expression of Emotions Scale (EES) and Toronto Empathy Questionnaire (TEQ) were used in the study. SPSS – 25 statistical program was used in the analysis of the obtained data. In this context, independent groups t-test and one-way anova analyzes were used while examining the participants' childhood traumas, expressing emotions and empathy levels according to demographic variables. Significant differences in one-way anova analysis were analyzed with the Tukey test, one of the post-hoc tests. In addition, the relationship between childhood traumas, expressing emotions and empathy levels was examined by Pearson correlation analysis and multiple regression analysis. As a result of the research, it was determined that there was a negative as well as a significant relationship between the childhood traumas of the participants and the level of expressing emotions and empathy. It has been determined that there is a positive and significant relationship between the participants' level of emotional expression and their level of empathy. In addition, childhood traumas as a whole predict the levels of expressing emotions and empathy.

Keywords: *Childhood Traumas, Emotional Expression, Empathy*

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Cinsel, fiziksel, duygusal istismar ve fiziksel, duygusal ihmal gibi erken yaşam stresi çok sayıda çalışmanın odak noktası olmuştur. Çocukluk çağı travması (ÇÇT) çocukluk döneminde ya da genç erişkinlik döneminde yaşanmış olan fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve fiziksel ihmal, duygusal ihmal yaşantılarının genel bir adıdır ve alan yazında çoğunlukla istismar ve imal kavramları ile açıklanmıştır (Güneri Yöyen, 2017).

Carr et al. (2013) ÇÇT duygusal, fiziksel, davranışsal veya sosyal alanlarda gelişimi etkileyen durumlardır (Aktaran: Dereboy ve ark., 2018). Çocukluk dönemlerinde istismara uğrayan veya ihmal edilen bireylerin ergenlik çağında ve yetişkinlik dönemlerinde birçok psikiyatrik bozukluk açısından risk altında oldukları bilinmektedir (Alpay ve ark., 2017). Çocukluk çağında istismar edilen bireylerin kişilerarası ilişkilerinde uygun duygusal tepkileri vermesi güçleşir ve bu da kişilerarası ilişkilerde problemler yaratır (Wolfe ve ark. 2011). Ayrıca, Shipman et al. (2007) istismar edilen çocukların yaşadıkları durumla uyumlu duyguları daha az gösterdiği, empatinin ve duygusal öz - farkındalığın azaldığı, daha fazla duygusal dengede olmama hali veya olumsuzluk gösterdikleri belirtilmiştir (Aktaran: Dereboy ve ark., 2018).

Watson ve Clark (1994)'a göre duygu bireyin ihtiyacını, amaçlarını, hayatta kalmasını ve çevresiyle uyum içinde olabilmesi için gerekli olan, durumlara yönelik göstermiş olduğu sistemli ve kısa süreli uyumsal tepkilerdir (Kuyumcu, 2011). Linehan'a göre çocukların duygularını ifade edişi kabul görmez, ihmal edilir, destek görmez veya cezalandırılır ise çocuğun yaşadığı duygusal deneyimlerini açıklama ve yorumlama becerisiyle birlikte stres kaynağını belirleme becerisi de bundan olumsuz yönde etkilenmektedir (Alpay ve ark., 2017). Duyguların ifade edilebilmesi hem sözlü hem de sözlü olmayan dille gerçekleştirilebilir (Kuyumcu, 2011). Ancak burada mühim olan bireylerin duygularının farkına varması ve istediği şekilde

duygularını belirtmesidir. Kepner (1982) bireylerin duygularını ifade edememesi, bireylerde gelişme ve başarı eksikliğine ek olarak, acı çekmesi, yorgunluk ve ülser gibi psikosomatik belirtilere neden olmakta ve depresyonu tetiklemektedir (Aktaran: Kuyumcu, 2011). Yavuzer (2011) sahip oldukları olumlu ve olumsuz duyguları ifade edemeyen birey, birçok ruhsal ve organik problemlerin tehdidi altındadır (Aktaran: Kuyumcu, 2011).

Empati, bir başkasının düşünce ve duygularını tanıma ve bunlara uygun bir duyguyla yanıt verme yeteneğidir (Baron Cohen and Wheelwright, 2004). Psikolojik ve fiziksel travma, yaşam boyu gelişim ve psikolojik iyi oluş üzerinde derin etkilere sahip olabilmektedir. Bunun sebebi, çocukluktaki travmatik olaylar, gelişimin kilit psikososyal ve biyolojik aşamalarında meydana gelir ve etkileri yetişkin yaşamına kadar devam edebilir (Greenberg et al., 2018). Travmatik bir olayın ardından gelişen empati, insanları yaşadıklarına benzer acı çeken başkalarına yardım etmek için fiilen harekete geçmeye yönlendirebilir. Travmanın olumsuz sonuçları üzerine çok sayıda araştırma olmasına rağmen ortaya çıkan kanıtlar sıkıntı yaşamının şefkat ve toplum yanlısı davranış dahil travma sonrası büyümeyi de arttırabileceğini düşündürmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çocukluk çağı travmalarının duyguları ifade etme (DİE) ve empati üzerine etkisi olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, araştırmanın amacı yetişkin bireylerin ÇÇT ile DİE ve empati düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Literatüre bakıldığında ÇÇT, DİE ve empati üzerine yapılan araştırmaların yetersiz olduğundan araştırmanın literatüre fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Alt Problemleri

Yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmalarının DİE ve empati ile ilişkisini inceleyen bu çalışmanın sınıadığı hipotezler aşağıda yer almaktadır.

1. Yetişkinlerin ÇÇT düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
2. Yetişkinlerin ÇÇT düzeyleri yaşa göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
3. Yetişkinlerin ÇÇT düzeyleri eğitim durumlarına göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?

4. Yetişkinlerin ÇÇT düzeyleri anne eğitim durumuna göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
5. Yetişkin bireylerin ÇÇT düzeyleri baba eğitim durumuna göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
6. Yetişkin bireylerin ÇÇT düzeyleri kişilerin çalışma durumuna göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
7. Yetişkin bireylerin ÇÇT düzeyleri kişilerin aylık gelirlerine göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
8. Yetişkin bireylerin ÇÇT düzeyleri aile tipine göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
9. Yetişkin bireylerin ÇÇT düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
10. Yetişkin bireylerin duygularını ifade etme düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
11. Yetişkin bireylerin duygularını ifade etme düzeyleri yaşa göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
12. Yetişkin bireylerin duygularını ifade etme düzeyleri kişilerin eğitim durumlarına göre anlamlı biçimde değişmekte midir?
13. Yetişkin bireylerin duygularını ifade etme düzeyleri kişilerin anne eğitim durumlarına göre anlamlı biçimde değişmekte midir?
14. Yetişkin bireylerin duygularını ifade etme düzeyleri kişilerin baba eğitim durumlarına göre anlamlı biçimde değişmekte midir?
15. Yetişkin bireylerin duygularını ifade etme düzeyleri kişilerin çalışma durumlarına göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
16. Yetişkin bireylerin duygularını ifade etme düzeyleri kişilerin aylık gelir durumlarına göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
17. Yetişkin bireylerin duygularını ifade etme düzeyleri aile tipine göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
18. Yetişkin bireylerin duygularını ifade etme düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
19. Yetişkin bireylerin empati düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
20. Yetişkin bireylerin empati düzeyleri yaşa göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?

21. Yetişkin bireylerin empati düzeyleri kişilerin eğitim durumlarına göre anlamlı biçimde değişmekte midir?
23. Yetişkin bireylerin empati düzeyleri anne eğitim durumlarına göre anlamlı biçimde değişmekte midir?
24. Yetişkin bireylerin empati düzeyleri baba eğitim durumlarına göre anlamlı biçimde değişmekte midir?
25. Yetişkin bireylerin empati düzeyleri kişilerin çalışma durumlarına göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
26. Yetişkin bireylerin empati düzeyleri kişilerin aylık gelirine göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
27. Yetişkin bireylerin empati düzeyleri aile tipine göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
28. Yetişkin bireylerin empati düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı bir biçimde değişmekte midir?
29. Yetişkin bireylerde ÇÇT ile DİE arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
30. Yetişkinlerin ÇÇT ile empati arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamızda yer alan ÇÇT ölçeği geçmişe yönelik öz bildirim soruları içerdiğinden yetişkin olan katılımcıların çocukluk deneyimlerini hatırlaması mümkün olmamış olabilir. Bu sebeple, kesitsel bir çalışma özelliği taşıyan çalışmamızdan kısıtlı sonuçlar elde edilmiş olabilir. Ülkemizde başta şiddet olmak üzere aile içinde yaşananların aile dışındaki kişilerle paylaşılmaması gerektiğine dayanan inanç sebebiyle de bilgiler samimi şekilde paylaşılmamış olabilir.

Öz bildirime dayalı empati ölçeğinde katılımcılar soruları daha empatik görünebilmek adına içten bir şekilde cevaplamamış olabilirler. Katılımcılarımızın çoğunun kadın, eğitim durumu yüksek ve çekirdek aile bireylerden oluşmaktadır. Örneklemimizin bu dağılım özellikleri dolayısıyla sonuçlarımızın genellenmesinde bir sınırlılık oluşabilir. Bunlara ek olarak, tüm ölçeklerimizin öz bildirime dayalı ve online anket yoluyla toplanmasından dolayı objektif beyanlar yer almamış olabilir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Çocukluk Çağı Travmaları

Bugüne kadar yapılmış olan çalışmalar neredeyse her bireyin hayatı boyunca en az bir defa travmatik bir olayla karşı karşıya kaldığını göstermektedir (Benjet et al., 2015). Bireyin ruhsal gelişimi açısından en ciddi şiddet şekli olarak düşünülen çocukluk çağı travmalarının kişilerin psikolojik ve sosyal gelişimlerini önemli ölçüde etkilediği fakat ülkemizde bu konuyla alakalı çalışmaların yeterli olmadığı; alınan psikolojik, sosyal, eğitimsel ve hukuki tedbirlerin yeteri kadar olmadığı; bunun bir nedeninin de bu yaşama maruz bırakılan çocukların ve bu çocukların ailelerinin durum üzerine yetkililere haber vermekten kaçınmaları olduğu biliniyor (Güneri Yöner, 2017). Çocukluk çağı travması (ÇTT) çocukluk çağında ya da genç erişkinlik çağında maruz kalınan fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmalin genel bir ismi olmakla birlikte alan yazında çoğunlukla istismar ve ihmal kavramları ile izah edilmektedir (Güneri Yöner, 2017).

Öztürk (2020) Çocukluk döneminde deneyimlenen kronik ÇÇT, kişilerin fiziksel ve zihinsel iyi oluşlarını ve hatta bilinç ve kişilik bütünlüğünü bozarak onarılması kolay olmayan etkiler yaratmakta, bunun sonucunda ise direkt veya dolaylı olarak hayatı ciddi derecede etkileyen sonuçlar meydana gelebilmektedir (Aktaran: Öztürk, 2020). Çocukluk dönemlerinde duygusal, fiziksel ve cinsel istismara uğrayan veya duygusal ve fiziksel olarak ihmal edilen bireylerin, ergenlik çağında ve yetişkinlik dönemlerinde birçok psikiyatrik bozukluk açısından risk altında oldukları bilinmektedir (Alpay ve ark., 2017).

Çocuğa yönelik kötü muameleye ilişkin risk faktörlerinin incelendiği bir çalışmanın analizleri Brown et al. (1998) tarafından yapılmıştır. Bu analiz sonuçlarına göre; etnik köken, ailedeki birey sayısı, annenin eğitim seviyesinin düşük olması, annenin genç oluşu, tek ebeveynin olması, gelir düzeyinin düşük olması gibi demografik faktörler; anneden erken ayrılma, anneye yabancılaşma, öfke ve düşmanlık hissinin fazla olması, annenin öz saygısının düşük olması, ebeveyn

çatışması, anne ve/veya babada psikolojik rahatsızlığın bulunması, düşük evlilik kalitesi, annenin ciddi bir sağlık sorununun olması gibi ailesel risk faktörleri, babanın düşük düzeyde yakınlık göstermesi, annenin düşük düzeyde yakınlık göstermesi gibi ebeveynlik risk faktörleri ve hamilelik, düşük sözel IQ ve doğum komplikasyonları gibi çocuk risk faktörleri çocukluk çağı istismarı veya ihmali ile önemli ölçüde ilişki bulunmuştur.

2.1.1. Çocukluk Çağı İstismar ve İhmal Yaşantıları

Bir çocuk doğduğu andan itibaren ailesi ile olan etkileşimini ve bu etkileşimin sonuçlarını algılayıp benimser, böylece kimliğinin ve ruhsallığının alt yapısı oluşmaya başlar (Altıparmak, 2008). Olumsuz bir deneyim veya süregelen olumsuz deneyimler, çocuğu baş edilemez bir korku ve kayıp hissiyle yalnız bırakarak çocuğun güvende hissedememesine veya yaşamı üzerinde hiçbir kontrolü olmadığına inanmasına sebep olabilmektedir. Çocuk istismarı ve ihmalinin, temel bakım veren birey tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal düzenler ve profesyonel kişiler tarafından uygun olmayan veya hasar verici olarak sayılan, çocuğun gelişimine mani olan veya gelişimini sınırlayan eylem ve eylemsizliklerin hepsi olarak tanımlandığı görülmektedir (Taner ve Gökler, 2004).

Bu eylem veya eylemsizliklerin bir sonucu olarak çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel veya sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin riske atılması söz konusu olmaktadır. Demirkapı'nın (2013) belirttiğine göre çocuklara karşı yapılan fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek her türlü davranış istismar; onların beslenme, bakım, gözetim, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının gerçekleştirilmemesi ise ihmal olarak tanımlanmaktadır (Aktaran: Güneri Yöyen, 2017).

Dereboy ve arkadaşları (2018) Türkiye'deki 635 üniversite öğrencisiyle yapmış oldukları çalışmada çocukluk çağı travmalarının yaygınlık oranını %31,3 olarak bulmuştur. Güneri Yöyen ise (2017) 530 Türk üniversite öğrencisiyle yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin %31,1'in de çocukluk travması saptamıştır. Gül ve ark., (2017) yapmış oldukları çalışmada çocukluk döneminde travmaya maruz kalma açısından kadın ve erkekler arasında anlamlı bir fark olmadığını ve kadınların %56'sının ve erkeklerin %60'ının fiziksel istismara; kadın ve erkeklerin %78'inin fiziksel ihmale; kadınların %72'sinin ve erkeklerin %76'sının duygusal istismara; kadınların %96'sının ve erkeklerin %100'ünün duygusal ihmale ve son olarak

kadınların %36'sının erkeklerin %44'ünün cinsel istismara uğradığı sonucuna varmıştır. Türkiye'de, çocukların %65.72'sinin ebeveynleri tarafından fiziksel istismara uğradıkları ve istismar oranının %10-53 olduğu belirtilmiştir (Yolcuoğlu, 2010). Erükçü'ye (2013) göre çocukların 2/3'si hem fiziksel hem de duygusal istismar ile karşı karşıya gelmektedir. Oral ve ark. (2010) ise 7-18 yaş arası çocukların %56'sının fiziksel, %49'unun duygusal ve %10'unun cinsel istismara tanık olduklarını belirtmiştir. Jansen et al. (2009) istismar edilen mağdurların %30'unun yakın akrabaları tarafından, 15 yaşından küçük kadınların %2.4'ünün babaları tarafından, %1.7'sinin ise erkek kardeşleri tarafından, %1'inin ise üvey babaları tarafından istismar edildiğini ifade etmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun yapmış olduğu Türkiye Çocuk İstismarı çalışmasının da belirttiği gibi, istismar ve ihmal eden kişi veya kişiler çoğunlukla baba, amca veya kendilerinden yaşc olarak büyük olan kardeşleri gibi çocukların yakınlarında olan, güvendikleri ve sevdikleri kişilerden oluşmaktadır (URL-3).

2.1.2. Çocukluk Çağı İstismar ve Türleri

2.1.2.1. Fiziksel istismar

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre fiziksel istismar bir çocuğa karşı isteyerek uygulanan fiziksel şiddet sonucunda, çocuğun sağlığı, hayatı, gelişimi veya onuru yönünden tehlikeli durumların meydana gelmesi veya çıkabilecek olması şeklinde açıklanmaktadır (URL-1). Bu tanıma göre fiziksel istismar olarak sayılabilecek davranışlar; vurma, tekmeleme, sarsma, ısırma, boğazını sıkma, yaralama, yakma, zehirlenme şeklinde olabilir. Güneri Yöyen (2017) 530 Türk üniversite öğrencisiyle yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin %12.5'sinin fiziksel istismara uğradığı sonucuna varmıştır. Ayrıca, fiziksel istismar oranları değişmekte olsa da çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalar, çocukların %80 - %98'inin ev ortamında bedensel cezalandırmaya maruz kaldığını belirtmektedir (Waterston and Mok, 2008). Bebeklerin ve yürümeye yeni başlayan çocukların, aile içi şiddeti görme veya bir kardeş tarafından saldırıya maruz kalma ihtimali oldukça fazladır (Finkelhor et al., 2015). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre yalnızca ev ortamıyla sınırlı kalmamakla birlikte, öğretmenlerin veya çocuklardan sorumlu kişilerin yer aldığı okul veya diğer kurumlarda da ciddi miktarda katı cezalandırma şekillerinin var olduğu bilinmektedir (URL-1).

Ülkemizde büyük oranda görülmekte olan fiziksel istismarın sebeplerinden biri dayanın bir disipline etme yolu olarak görülmesidir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009). Çocuğu dayakla cezalandırmak bir disipline etme şekli olarak ülkemizde o kadar benimsenmiştir ki bununla ilgili deyimler mevcuttur. Örneğin: “Kızını dövmeyen dizini döver”, “Annenin/öğretmenin/babanın vurduğu yerde gül biter” gibi. Fiziksel istismara maruz bırakılan 18 yaş altı çocukların %56.5’inin tokat atılmasını kabul edilebilir görmektedir (Orhon ve ark., 2006). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonunun yapmış olduğu araştırmalardan çıkan sonuçlar ülkemizdeki fiziksel istismar vakaların tamamını yansıtmıyor olabilir çünkü şiddete maruz kalanlar yaşadıkları travmayı olağan karşılayabilirler veya kendilerini suçlamaları sonucunda bu durumu bildirmeyebilir ve yardım talep etmeyebilirler, bu da gerçeğin yalnızca bir kısmını görebilmemize sebep olmakta ve aile içi şiddet konusunda çözümlenmesi kolay olmayan duruma neden olmaktadır (URL-3).

2.1.2.2. Cinsel istismar

İşeri ve ark. (2008) belirttiğine göre, çocuğun cinsel istismarı fiziksel, duygusal, sosyal, ahlaki, kültürel ve hukuki boyutları olan geniş kapsamlı ve karmaşık bir sorundur (Aktaran: Aktepe, 2009). Cinsel istismar; genital bölgelerin ellenmesi, teşhircilik, röntgencilik, çocuk ve yetişkin arasındaki mastürbasyon davranışı (Yaşar ve Akduman, 2007), Sattler’in (1998) belirttiğine göre ayrıca, vajinal ve/veya anal penetrasyon, çocuğa pornografik materyallerin gösterilmesi veya çocukların pornografik materyallerde kullanılması gibi davranışları da içermektedir (Dedeler ve ark., 2016). Cinsel istismar yetişkin bireylerin, çocuk veya ergeni cinsel arzu ve ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı zor kullanarak, tehdit ederek veya kandırarak kullanması olarak tarif edilmektedir (Aktepe, 2009).

Cinsel istismar; temas içermeyen cinsel istismar, cinsel dokunma, interfemoral ilişki, cinsel penetrasyon ve cinsel sömürü biçimlerinde olabilmektedir. Çocukluk döneminde cinsel istismara uğrama oranı %10-40 civarında olmakla birlikte kızlarda erkeklere kıyasla 4 kat daha fazla olduğu bilinmektedir (Aktepe, 2009). Benzer şekilde Renteria (2005) cinsel istismar sıklığını %40 olarak belirtirken kız çocuklarının oğlan çocuklarına göre 4 kat daha fazla risk altında olduklarını belirtmiştir. Güneri Yöyen (2017) Türk öğrencilerle yapmış olduğu çalışmada cinsel istismar sıklığını %18,1 olarak bulmuştur. Bahar ve ark.’a göre (2009) Cinsel

istismar da diğer istismar çeşitleri gibi çoğunlukla çocuğun yakın çevresinden biri tarafından gerçekleştirilmektedir (Aktaran: Dedeler ve ark., 2016).

Özdemir'e (2010) göre, cinsel istismar mağduru çocuklar veya ergenler, istismarcının tehditlerinden korkmaları, istismar eden kişiyi koruma istekleri, kimsenin kendilerine inanmayacağını düşünmeleri veya hissettikleri utanç sebebiyle maruz kaldıkları istismarı söylemekten kaçınmaktadırlar (Aktaran: Şimşek, 2019).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre çocukları cinsel olarak istismar eden failler, yaşlarından dolayı mağdurun üzerinde bir yetkiye, otoriteye veya sorumluluğa sahip yetişkin bireyler olabileceği gibi başka çocuklar da olabilmektedir (URL-1). İşeri'ne göre (2008) diğer çocuk ile arasındaki yaş farkı dört ve üstü olduğu zaman, küçük çocuk zorla veya ikna edilerek cinsel haz duyma amacı olan aktivitelere maruz bırakıldığında cinsel istismar mağduru sayılmaktadır (Aktaran: Aktepe, 2009).

Browne and Finkelhor (1986); Conte and Schuerman (1987); Tong et al., (1987) cinsel istismara uğrayan çoğu çocuk ve ergenlerde istismardan sonra ruhsal bozukluklar görülebilmekte; kişilerarası problemler, eğitim sürecinde zorluklar, anksiyete, kendine zarar verme davranışları, somatik semptomlar, özgüven kaybı, fuhuş ve suça karışma, depresyon, intihar girişimi gibi problemler ortaya çıkabilmektedir (Aktaran: Paolucci et al., 2001). Ayrıca, çocuklardaki ve ergenlerdeki cinsel yollarla bulaşan hastalıkların varlığı, genital bölgelerdeki sorunlar (Yaşar ve Akduman, 2007), Sattler'in (1998) çalışmasına göre kaygı, konsantrasyon sorunları, öfke, ebeveynlerden korkma, eve gitmekten çekinme, güven kaybı, düşük benlik saygısı, utanç, kendini suçlama gibi belirtiler cinsel istismarın işaretleri olabilmektedir (Dedeler ve ark., 2016).

2.1.2.3. Duygusal istismar

Duygusal istismar tanımı yapılırken çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Örnek verilecek olursa, Dursunkaya (2008) belirttiğine göre çoğunlukla vakalarda çocuğu duygusal anlamda istismar veya ihmal eden yetişkin, çocuğun temel ihtiyaçlarından sorumlu olan kişidir ve bu kişinin suçlanması yüksek oranla çocuğa olumsuz bir biçimde geri dönecektir (Aktaran: Şimşek, 2019). Ayrıca, duygusal istismarın negatif neticeleri çoğunlukla uzun sürede meydana gelmekte olup, bu nedenle araya diğer etmenlerin de dahil olmasıyla birlikte duygusal istismarın etkileri karışmaktadır. Tanımlamadaki bir diğer zorluğun sebebi de, ebeveynlerin çocukları üzerinde otorite kurma yolu olarak seçtikleri fiziksel olmayan şekillerin kültürel etmenlerden

etkilenmesidir. Krug et al. (2002) bu fiziksel olmayan tekniklerin bazıları kimi kültürlerde çocuğun psikolojik olarak olumsuz etkileneceğine inanılırken kimi kültürlerde çocuğun psikolojik olarak olumsuz etkilenmeyeceğine inanılmasındandır (Aktaran: Şimşek, 2019). Tüm bu nedenlerden dolayı evrensel bir tanıma sahip olunması zor olsa da Iwaniec (1997) belirttiğine göre, duygusal istismar, çocuğun veya ergenin öz güvenine zarar veren, başarı hissini azaltan, aidiyet hissini azaltan, sağlıklı gelişimini kısıtlayan düşmanca olan ebeveyn davranışlarının tümü olarak tanımlamakta ve duygusal istismarın çocuktaki etkilerine dikkat çekmektedir (Aktaran: Şimşek, 2019).

Duygusal istismar, bir çocuk açısından her türlü kötü muamelenin en zor ve en zarar verici olanı olarak adlandırılmıştır ve her tür çocuk istismarı ve ihmalinin en temel sorununu ve en yıkıcı faktörünü temsil eder (Loue, 2005). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre çocuğun veya ergenin hareket alanının kısıtlanması, küçük düşürülmesi, suçlanması, tehdit etmesi, korkutulması, ayrımcılığa uğraması, alay edilmesi, dışlanması ve düşmanca yaklaşıma uğraması duygusal istismara örnek olarak verilebilir (URL-1). Bu davranışlar, yaş, statü, bilgi ve kişinin konumu gibi sebeplerden dolayı çocuk veya ergenin üzerinde yetkiye sahip olan birey veya bireyler tarafından uygulanmaktadır (Polat, 2001).

Türkiye'de duygusal istismar üzerine bir araştırma annelerin %81'inin çocuklarına sevgilerini göstermediklerini, %77.6'sının çocuklarına bağırıp çocuklarını azarladığını ve %8.4'ünün çocuklarını odaya kilitlediklerini, %2.1'inin çocuklarının ellerini ve ayaklarını bağladıklarını ve çoğunlukla annelerin %93'ünün çocuklarını duygusal olarak istismar ve ihmal ettiklerini göstermiştir. Bu çalışma ayrıca, ebeveynlerin çocuğa sevgi göstermenin, çocuğun ahlakını bozabileceğine, şımartabileceğine inandıkları için çocuğa sevgi göstermemeyi disipline etme şekli olarak kullandıklarını göstermekte ve araştırmanın sonuçlarına göre, anneler çocuklarına sevgi göstermekten uzak durma, çocuklarına seslerini yükseltip çocuklarını azarlamakta ve bu davranış şeklinin de çocuğun terbiye olması için gerekli olduğuna inanmaktadırlar (Güler ve ark., 2002).

2.1.3. Çocukluk Çağı ve Türleri

İhmal, bir çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamak için yaşadığı toplum ve kültür tarafından gerekli olarak görülen davranışları sağlamakla yükümlü olan bakım veren kişi ya da kişilerce gerekli görülen davranışların sağlanmaması olarak

tanımlanabilir (Straus and Kantor, 2005). Topçu'ya göre (2009), ihmal, yeterli barınma, yiyecek, giyecek, sağlık bakımı, eğitim, korunma ve sağlıklı kişiler olarak gelişme, yetişme ve sevgi gibi maddesel ve duygusal ihtiyaçların karşılanmaması durumudur (Aktaran: Çelik, 2020). Ayrıca, çocuğu hayatı boyunca ihtiyaç duyduğu, rehberlik, ilgi, sevgi ve yakınlıktan eksik bırakma şekillerinde de gözlemlenir. Topçu'nun (2009) belirttiğine göre, araştırmalar, çocuk ihmalinin çocuk istismarına göre daha sık olduğunu göstermektedir (Aktaran: Çelik, 2020). Güneri Yöyen (2017) 530 Türk üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin %30,4'ünde fiziksel ihmal, %15,7'sinde duygusal ihmal olduğu sonucuna varmıştır.

2.1.3.1. Fiziksel ihmal

18 yaşından küçük olan çocuk veya gencin yeterli beslenmeme, yetersiz giyim, hijyensiz veya yeterli bakım vermemenin bir sonucu olarak zarar veya tehlikeye atılması anlamına gelmektedir (Kaplan, 1999). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre ihmale maruz bırakılan çocukların anne ve babalarının her zaman yoksul bireyler olmaları gerekmemektedir (URL-1). Bu anne ve babalar arasında maddi durumu yerinde olanlar da olabilmektedir. Şahin (2001), Şenol (2000) ve Yurdakök ve İnce'nin (2010) belirttiğine göre ebeveynlerin çocuğun ihtiyacı olan tıbbi yardımı sağlayamaması, yardımı vaktinde sağlayamaması veya görmezden gelmeleri de fiziksel ihmal olarak görülmektedir (Aktaran: Şimşek, 2019).

Gelişme ve büyümesinde yaşıtlarına göre gerilik olan çocuklarda ve kazaya bağlı lezyonlarda çoğunlukla fiziksel istismardan bahsedilir. Fİ, çoğunlukla fiziksel istismardan yüksek oranda görülmektedir. Ancak FT ve CT ile karşılaştırıldığında tarifinin daha soyut olması sebebiyle, ölüm veya ciddi yaralanma olmadığı sürece, daha az dikkate alınmaktadır. Ayrıca, fiziksel istismara göre daha az ciddi olsa dahi çocuk üzerinde yarattığı zarar benzer orandadır (Kara ve ark., 2004).

2.1.3.2. Duygusal ihmal

Barnett et al. (1993), Bernstein and Fink (1998), Cicchetti and Toth (2005)'in belirttiğine göre duygusal ihmal, çocuğun sevgi, teşvik, aidiyet ve destek gibi duygusal ihtiyaçlarının reddedilmesini veya karşılanmamasını içermektedir (Aktaran: Talmon et al., 2019). Shengold (1989) duygusal istismarın etkisini, çocuğun iyi tanımlanmış bir kimlik duygusundan yoksun bırakıldığı bir "ruh cinayeti" olarak tanımladı (Aktaran: Talmon et al., 2018). Hilyard and Wolfe (2002), Wark et al.

(2003), Stoltenborgh et al. (2013) ve Jessar et al. (2017) belirttiğine göre duygusal doyumun saptanamaması, sevgi gösterilmemesi, çocuğun yok sayılması, çocuğa karşı tepki vermemek, çocukla bağlanmada zorluklar, çocuğun zararlı davranışlarına mani olmamak, çocuğun duygusal veya davranışsal problemleri için ihtiyacı olan desteği alamama ve çocuğu aile içi şiddete maruz bırakma gibi durumla Dİ için örnek olarak verilebilmektedir (Aktaran: Tüzün, 2021). Bununla birlikte cinsiyet, gelir düzeyinin düşük olması, parçalanmış ya da boşanmış aileye sahip olmak, ebeveynlerin eğitim düzeyinin yüksek olmasması çocuklukta duygusal istismara uğrama bakımından ciddi risk faktörlerindendir (Erginer, 2007).

2.1.4. Çocukluk Çağı Travmaları ve Ruhsal Bozukluklar Arasındaki İlişki

Sağlıklı kişilik yapısı ve psikopatolojinin oluşumunda ciddi yere sahip olan erken çocukluk çağında yaşanan travmatik olaylar kısa ve uzun dönemde etkileri olan ciddi yaşam olaylarıdır (Güloğlu ve ark., 2016). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre çocukluk çağı istismarlarının kişilerin ruhsal ve fizyolojik sağlığı bakımından önemli etkilerinin olduğunu ortaya koymuştur (URL-1).

Travma ile alakalı araştırmalara bakıldığında, ÇÇT ile yetişkinlikte görülen psikopatolojiler arasında önemli bir ilişki olduğu görülmüştür (Çiçek, 2011). Çocuklukta DT, FT ve CT ya da Dİ ve Fİ uğrayan kalan bireylerin, ergenlik ve yetişkinlikte birçok psikiyatrik bozukluk açısından risk altında oldukları bilinmektedir (Alpay ve ark., 2017). Yapılan bir çalışmada, yatarak tedavi gören psikiyatrik hastaların çocukluk çağında %50-60'ında ve ayakta tedavi gören hastaların %40-60'ında fiziksel veya cinsel veya hem fiziksel hem de cinsel istismara uğradığı belirtilmiştir (Jacobson and Richardson, 1987).

Araştırmalar çocukluk çağı cinsel ve fiziksel istismarının, artan depresyon, anksiyete, madde kötüye kullanımı, kişilik bozuklukları dahil olmak üzere yetişkinlikte devam eden çok çeşitli davranışsal, psikolojik (Yehuda et al., 2001) ve fiziksel sorunlarla (Moeller et al., 1993) ilişkili olduğunu tutarlı bir biçimde göstermiştir (Aktaran: Spertus, 2003). Duygusal istismar yaşadığını belirten kişilerde duygudurum ve anksiyete bozukluklarına daha sık rastlanmıştır (Örsel ve ark., 2011). Çocukluk çağında travmaya maruz kalan kişilerin panik bozukluk, agorafobi ve travma sonrası stres bozukluğunun yetişkinlik döneminde travmaya maruz kalan kişilere göre daha fazla olduğu görülmüştür (Zlotnick et al., 2008).

Çocukluk çağında istismar ve ihmale maruz kalmanın erişkin bireylerde A kümesi kişilik bozukluğu, B kümesi kişilik bozukluklarından sınırda kişilik bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu ve narsistik kişilik bozukluğu görülme riskini arttırdığı saptanmıştır (Afifi ve ark., 2011).

Afifi ve arkadaşları (2017) yapmış oldukları yeme bozuklukları ve ÇÇT arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada, ÇÇT ve ihmalinin, yetişkinlikte bulimiya nevroza, anoreksiya nervozza ve tikanırcasına yeme bozukluğu görülme ihtimalini arttırdığı belirtmiştir.

Çocukluk çağındaki her türlü kötü muamele çeşidinin, erişkinlikte madde kullanım bozukluklarını geliştirme ihtimalini arttırdığı görülmüştür (Afifi ve ark., 2012). Ayrıca, Hamburger et al. (2007) yapmış oldukları çalışmada erken çocukluk döneminde yaşanan çocukluk çağı kötü muamelenin hem erken yaşta alkol kullanımı hem de ağır epizodik alkol kullanımı arasında ilişki olduğunu vurgulamıştır. Toker (2011) Madde bağımlılığı olan kadınlar üzerinde yaptığı çalışmada, çocukluk döneminde %60'ının duygusal, %83'ünün fiziksel istismara maruz kaldığını belirlemiştir. Fergusson et al. (2008) yapmış oldukları çalışmada çocukluk çağında fiziksel ve cinsel istismara uğrayan kişilerin 16-25 yaşları arasında intihar girişiminde bulunma ve intihar düşüncesine sahip olma ihtimalinin arttığını belirtmiştir.

2.2. Duygu

Duygu kelimesi için uzmanlar tarafından çeşitli tanımlar yapılmıştır. Watson and Clark (1994), duygu, bireyin ihtiyaçlarını, amaçlarını, hayatta kalabilmesini ve çevreyle uyumlanabilmesi için olaylara yönelik göstermiş olduğu düzenli ve kısa süreli uyumsal tepkilerdir (Aktaran: Kuyumcu, 2011). Çakar ve Arbak'a (2004), duyguyu insanların bir başka kişiye, nesnelere veya herhangi bir duruma yönelik hissettikleri olarak tanımlamaktadır. Feldman (1996) duyguları ‘mutluluk, umutsuzluk ve hüzn gibi genelde hem fizyolojik hem de bilişsel tabanları olan ve davranışı etkileyen faktörler’ olarak tanımlamaktadır (Aktaran: Çakar ve Arbak, 2004).

Bugün bize ait olan hiçbir duygu raslantı eseri ya da yanlışlıkla ortaya çıkmamıştır. Bütün duygular organlarımız gibi spesifik görevlere sahip oldukları için evrim süresince var olmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Duyguların genel amacı,

doğaya ve topluma uyum sağlamaktır. Bu şekilde, hayatta kalma ihtimalimiz artmaktadır. Bunlara ek olarak, Dökmen (2004) insanların hem hayatta kalabilmeleri için bir motivasyon kaynağı olarak, hem de varoluş düzeyini yükseltip kaliteli yaşayabilmeleri için duygulara ihtiyaçları vardır (Aktaran: Kervancı, 2008).

Gross and Thompson (2007) belirttiğine göre, duygular davranışların belirlenmesinde, karar vermede, önemli anların bellekte saklanması, kişiler arası ilişkilerin devam ettirilmesinde gereklidir (Aktaran: Karan, 2021). Ayrıca, duygular; düşünce, davranış ve kişilik özelliklerini organize etmede ve motive etmede kritik bir öneme sahiptir (Izard and Kobak, 1991).

Birçok araştırmacı duyguların, pozitif ve negatif olarak zıtlıklarıyla var olduklarını düşünmektedir. Bu bilgidan yola çıkarak, pozitif duygular çoğunlukla hayattan haz alabilme, olarak tanımlanırken, negatif olan duygular kişilerde stres, korku, kızgınlık gibi hissedildiğinde hoş olmayan duyguların aktive olmasıyla tanımlanmaktadır (Gençöz, 2000).

2.2.1. Duyguları İfade Etme

Kişilerin bedenlerinden ve yüzlerinden belli olan duyguların yapısı incelendiği zaman DİE ve duyguları fark etme kavramları dikkat çekmektedir (Sevinç ve Taş, 2020). Bu kavramlardan olan DİE sözel olarak aktarılabildiği gibi yüz hareketleriyle de kişinin ne hissettiğini, duygularını karşıdakine aktarabilmesidir (Kuyumcu ve Güven, 2012). Başka bir tanıma göre ise DİE, kişinin içsel duygu durumlarını başkalarına iletebilmek için yüz, ses ve beden hareketlerini kullanma biçimleri olarak tanımlanabilir (Chaplin, 2015). Gerholm (2007) duygusal ifade, kişinin duygu durumunun ve/veya deneyimlerinin yüz ifadeleri, ses kalitesi, vücut duruşu ve yüzün kızarması, yüzün solması, titreme gibi dışarıdan görülebilir somatik ve içsel değişimler olarak tanımlanabilir. Atkinson et al. (2010) İnsanların duygularını yüz mimikleriyle ifade etme şekli dünyanın hiçbir yerinde değişmezken, duyguların sözel olarak, tavır ve davranışlarla ifade edilmesi kişiden kişiye değişmektedir (Aktaran: Sevinç ve Taş, 2020). Yüzde oluşan ifadeler, beden ve el kol hareketleri ve sözcükler aracılığıyla kişiler duygularını diğer kişilere ifade etmeye çalışırlar. Bu durumda somurtma, kaşları çatma, gülümseme ve üzüntüyü belli eden yüz ifadeleri, el ve kol hareketleriyle gösterilen jestler, diğer kişiye sırt dönme gibi hareketler ve ağızdan çıkan kelimeler ayrı ayrı veya bir araya gelerek hissedilen duygunun ifade edilebilmesini sağlar. Cicarelli and White (2016) Kişiler

duyguları sebebiyle kendilerini ifade edebilir ve bu ifade sonucunda tartışabilir, kaçabilir, karşı tarafa saldırabilir veya karşı tarafı tehdit edebilir (Aktaran: Ersan, 2017).

2.2.1.1. Duyguları ifade etmenin önemi

İnsanların yaşamında oldukça önemli bir yere sahip olan duyguları ifade etmenin insan yaşamında nasıl etkileri olduğu konusunda kısıtlı çalışmalar bulunmaktadır (Sevinç ve Taş, 2020). Dumlupınar ve arkadaşlarının (2012) belirttiğine göre, DİE düzeyi yükseldikçe kişilerin iletişim becerilerinin de arttığı görülmüştür. Yapılan bir başka araştırmada ise Geist and Gilbert (1996), evlilik doyumu ile pozitif DİE arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Buna ek olarak, DİE ile psikolojik yardım arama tutumu arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki görülmüştür (Serim ve Cihangir Çankaya, 2014). Adıgüzel'in (2012) üniversite öğrencilerinde yapmış olduğu bir çalışmada ise DİE düzeyi fazla olan bireylerin öz anlayış ve empatik eğilimlerinin fazla olduğu, saldırganlık düzeylerinin ise düşük olduğu görülmüştür (Aktaran: Sevinç ve Taş, 2020).

Yavuzer (2000) duygularını anlamlandıramayan ve duygularını ifade edemeyen insanların özsayıları daha düşük ve diğer insanlara daha bağımlıdır. Ancak, kişiler kendi duygularıyla ilgili konuştukları zaman duygularını daha kolay anlamlandırır ve duyguları üzerinde kuvvetli bir kontrole sahip olurlar. Bireyler olumlu ve olumsuz duygularını belli etmeyip, ifade etmemesi durumunda hem ruhsal hem de fizyolojik pek çok probleme açık bir duruma gelirler (Aktaran: Şipit, 2019).

Cüceloğlu (1996) insanlar duygularının etkilerinden ayrıştırılamaz. Ancak, duygularını yapıcı bir biçimde yönetebilirlerse duyguları amaçlarına hizmet eder. Huzur, endişe, heyecan gibi duygular biz farkında olmasak dahi hayata olan bakış açımızı, moralimizi ve performansımızı etkiler. İnsanlar için önemli olan bu duygular, eğer iyi bir biçimde yönetilirse kişinin moralini yükseltir (Aktaran: Akın, 2004).

Beck (2001) belirttiğine göre, duyguları ifade biçimi kişiden kişiye farklılaşabilir. Ancak duygular, kültür, inanç, değer, düşünce bakımından kişiler arası farklılıklar gösterse de, duygular evrenseldir ve tüm insanlarda aynıdır. Duyguların ifade edilmesi, kişinin iletişim kurduğu bireyin onu daha iyi anlayabilmesine, kendini onun yerine koyabilmesine, birtakım davranışlarının değiştirilmesine yönelik istek uyandırmasına olanak sağlar (Aktaran: Şipit, 2019).

2.2.1.2. Duyguları ifade etme ve kültür

Darwin'in duygu ifadelerine bakışındaki temel anlam, türler arasında bir duygu ifade sürekliliğinin ve insanlar arasında duygu ifadelerinin evrensel olması gerektiğiydi. Darwin, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan bireylere, bu yerlerde yaşayan yerli halkla etkileşime girerken gözlemledikleri duygu ifadelerini rapor etmelerini isteyen yazılar göndererek bir anket yapmıştır. Bu anketler sonucunda, araştırma duygu ifadelerinin gerçekten evrensel olduğu sonucunu göstermiştir. Ancak, bu sonuç 20.yüzyılın başlarında yapılan sonraki araştırmalar tarafından sistematik olarak desteklenmedi. Bazı araştırmacılar (örneğin; Fiske et al., 1998, Mesquita et al., 1997), duyguların ifade edilmesi ve duyguların tanınmasında hem evrenselliği hem de kültürel farklılığı savunarak ara bir konumu savunmuşlardır (Hess and Thibault, 2009). Elfenbein and Ambady (2002), kültürlerarası duygu tanıma çalışmalarının bir meta analizini yürütmüş ve bireylerin kendi kültürel grup üyelerinden gelen duygusal ifadeleri tanımada nispeten daha iyi olduklarını bulmuştur (Aktaran: Hess and Thibault, 2009).

Ancak, Ekman and Friesen (1986) yapmış oldukları çalışmalar sonucunda, Darwin'in öne sürdüğü bir grup duyguların ve bu duygular sonucu oluşan yüz ifadelerinin evrensel olduğu iddiasını kuvvetli delillerle ortaya koymuşlardır. Bu çalışmanın örneklemini Estonya, Almanya, Yunanistan, Hong Kong, İtalya, Japonya, İskoçya, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Sumatra ülkelerinden bireyler oluşturmaktadır. Bu kişilere mutluluk, öfke, korku, üzüntü, şaşkınlık ve tiksintiden oluşan 6 duyguya ait yüz ifadeleri gösterilmiş ve resimlerdeki yüz ifadelerinden kişilere ne anladıklarını sormuşlardır. Araştırmanın sonucunda, bu 6 duyguya ait yüz ifadeleri bütün kültürlerde aynı şekilde tarif edilmiştir. Bu sebeple, bu 6 duygunun evrensel olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Ekman and Friesen, 1986).

Batı ve Doğu toplumlarında DİE farklı algılandığı için toplumdan topluma DİE düzeyi farklılaşmaktadır. Batı toplumlarına bakıldığında, onlar için DİE kişilerarası ilişkilerin kurulabilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Asya toplumlarına bakıldığında ise, kişinin kendisini duygusal olarak ifade etmesi ile diğer kişilerle yakın ilişki kurması arasında önemli bir bağlantı bulunmamaktadır (Kuyumcu, 2012). Örneğin, Ip et al. (2021), Amerikan, Çinli ve Japon çocuklarla yapmış oldukları çalışmada Amerikan çocukların Çinli ve Japon çocuklardan daha fazla duygu ifadesi gösterdiklerini bulmuşlardır.

Ayrıca, Amerikan çocuklar, Çinli ve Japon çocuklarla karşılaştırıldıklarında, Çinli çocuklara göre daha fazla olumsuz duyguları ifade ettikleri, Japon çocuklara göre ise daha fazla hem olumlu hem de olumsuz duygu ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Ancak şaşırtıcı bir şekilde, Çinli çocuklar Amerikan çocuklarla kıyaslandığında neredeyse aynı düzeyde olumlu duygu ifade ettikleri gözlemlenirken, çocukların en çok tercih ettikleri hediye aldıkları görevin son aşaması dışında, Japon çocuklara göre daha fazla olumlu duyguları ifade ettiler. Kuyumcu (2012) ise, Türk ve İngiliz üniversite öğrencilerinin duygularını ifade etmesi üzerine yapmış olduğu araştırmada DİE düzeyinin İngiliz ve Türk üniversite öğrencileri arasında farklılık gösterdiğini bulmuştur. İngiliz üniversite öğrencilerinin DİE düzeyi Türk öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır.

Özetle, Hess and Thibault (2009), yapmış oldukları çalışma sonucunda bugüne kadarki kanıtların, duygu ifadelerinin genel olarak evrensel olarak kabul edildiğini gösteriyor (en azından temel olarak kategorize edilmiş duygular). Bununla birlikte, birçok duygunun evrensel olarak tam anlamıyla aynı şekilde ifade edilmediğine dair kanıtlar da mevcuttur.

2.2.1.3. Duyguları ifade etme ve psikopatoloji

Yakın zamanlarda araştırmacılar duyguları ifade etmenin sağlığa faydalı etkileri olduğuna dair hipotezleri araştırmaya başlamışlardır (Greenberg, 1996). Kişinin psikolojik iyi oluşunu arttırmak veya psikolojik problemlerine çözüm bulmasına yardımcı olabilmek için duygularını ifade etmeleri gerektiği pek çok araştırmacı (Örn: Lane et al., 1990; Zenter, 1999; Winkelman, 2000; Lundh et al., 2002; Charry et al., 2004) tarafından vurgulanmaktadır. Duyguların ifade edilmesi hem sözlü hem de sözlü olmayan şekillerde gerçekleştirilebilir. Ancak burada mühim olan bireylerin duygularını fark edebilmesi ve istediği şekilde duygularını ifade edebilmesidir (Kuyumcu, 2011).

Yavuzer (2001) kendi olumlu ve olumsuz duygularını ifade etmeyen kişiler, pek çok ruhsal ve organik problemler konusunda risk altındadır (Aktaran: Kuyumcu, 2011). Kepner (1982) kişilerin duygularını ifade edememesi, kişilerde gelişme ve başarı eksikliğine ek olarak, acı çekme, yorgunluk ve ülser gibi bazı psikosomatik belirtilere neden olmakta ve depresyonu tetiklemektedir (Aktaran: Kuyumcu, 2011). Collins and Miller (1994), yapmış oldukları çalışmada duyguları ifade etmede yaşanan kararsızlığın olumsuz duygu, obsesif – kompulsif eğilim, depresyon,

paranoid düşünceler ve kaygı ile ilgili olduğunu, Nolen Hoeksema et al. (1993) ise, yapmış oldukları çalışmada duyguları bastırmanın bireylerin duygulandıkları konuyla alakalı sürekli düşünmelerine sebep olarak, olumsuz duyguların ve depresyon belirtilerinin uzun süreli yaşanması riskini arttırdığını belirlemiştir (Aktaran: Kuzucu, 2011).

Jurgen Ruesch psikosomatik hastalıklarda kişinin sözlü bir şekilde ifade edemediği duygularının, kişinin bedeni üzerinden ifade ettiğini belirtmiştir (Aktaran: Sevinç, 2013). Örneğin, Güleç ve arkadaşlarının (2004), 101 fibromiyalji, 30 romatoid artrit ve 56 sağlıklı kontrol grubu ile yapmış oldukları çalışmada, fibromiyalji hastalarının duygularını tanımada zorluk ve duygularını ifade etmede zorluk yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, duyguları ifade etmede zorluk yaşamalarının fibromiyalji semptomlarında ve spesifik olarak ağrı semptomlarında etkili olabileceğini düşündürmektedir (Aktaran: Karakoyun, 2018).

Yapılan çalışmalarda bastırılmış öfke ve düşmanlığın hem somatizasyonun gelişmesinde önemli bir rolü olduğu hem de her hastalıkta öfkeyi ifade etme biçiminin farklılık gösterdiği ortaya konulmuştur. Örneğin; depresyondaki bedenselleştirmenin öfkenin ifade edilmesiyle alakalı olduğu düşünülürken, kaygı bozukluklarındaki bedenselleştirmenin öfkenin bastırılmasıyla alakalı olduğu düşünülmektedir. Özellikle kronik ağrısı olan hastalarda beceri kaybı, artmış ağrı ve bastırılmış öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Güleç ve ark., 2004 Aktaran Karakoyun, 2018).

Kişilerin birincil öfkelerini bastırması yaygın bir olay gibi görünmekte ve araştırmalar, birincil üzüntü, korku ve hatta sevinç gibi duyguların bazı insanlar tarafından veya bazı zamanlarda görmezden gelinmesine veya bastırılmasına rağmen, bunun kişinin yaşadığı acıya katkı sağladığını ileri sürüyor. Farkındalık, ifade etme ve özümseme eksikliğinin bir sonucu olarak, insanlar genellikle depresyon, kaygı, suçluluk ve sinirlilik gibi evrimsel temelli uyum değeri olmayan, ancak sürekli ağrı çeken kişiler tarafından sıklıkla bildirilen “ikincil duygular” ı yaşarlar (Lumley et al., 2011).

2.2.1.4. Duyguları ifade etme ve aleksitimi

Kişilerin duygularını anlayabilmesi ve bu duyguları sözcüklere dökebilmesi çevresiyle uyumlu bir biçimde yaşayabilmesi adına önemlidir. Duygular, insan işleyişinin evrimsel olarak seçilmiş temel bir yönüdür. Kişinin ne hissettiğinin, hangi

duygular içinde olduğunun farkında olabilmesi, yaşadığı stresle başa çıkabilmesinde ve tatmin olduğu sosyal bir hayat yaşayabilmesinde kişiye yardımcı olacaktır. Örneğin; romantik bir ilişki yaşayabileceğim potansiyel bir partnerle tanıştığım için kalbimin çarptığını anlarsam, o kişiye kur yapmaya başlayabilirim veya bebeğim ağladığında bebeğime bakmak için müsait olmadığım zaman kendimi suçlu hissettiğimi fark edersem, bu durumu bebeğime daha uygun bir bakım verebilmek için bir ipucu olarak algılayabilirim. Buna ek olarak, kişinin karşısındakinin ne hissettiğini bilmesi ve ne hissettiğini söylemesi kişiler arasındaki etkileşimi de arttıracaktır (Nicolo et al., 2011).

Aleksitimik teriminin asıl anlamı kişinin içinde bulunduğu ruh halini anlatabileceği kelimeleri bulamamasıdır (Sifneos, 1972 Aktaran Şimşek, 2021). Alexisthymos kelimesi Yunan dilinde, a = eksiklik, lexis = söz ve thymos = duygu manasına gelmektedir ve duygu yokluğu şeklinde tanımlanmıştır (Sifneos, 1996 Aktaran Şimşek, 2021). Özetle, kişilerin duygularını fark etme, tanıma, ayırt etme ve ifade etme güçlüğü olarak açıklanan aleksitimi kavramı ilk başta klinik anlamda psikosomatik bir belirti olarak ortaya çıksa da normal popülasyonda yüksek oranda görülmesi sebebi ile kişilik özelliği ve yetersizlik olarak literatürde yer almış bir kavramdır (Şener, 2018).

Aleksitimi, kişinin öncelikle duygusal işleyişinde ve diğeriyle kurduğu ilişki dinamiğinde yaşadığı zorluklar ile kendini göstermektedir. Kişinin yaşamış olduğu ana dair hissettiği duyguları tanımlaması ve yorumlayabilmesinin güçlüğüne açıklayan bir kavramdır. Bu kavramın açıklamakta olduğu kişilik özelliği, bireyin hayal kurma becerisi, soyut düşünmede kısıtlılık ile seyreden ve belirgin bir biçimde görülen duyguları tanıma ve açıklamada yaşanan zorluk olarak nitelenmektedir. Aleksitimik kişilerde, içsel çatışmalarını tanımlayarak sözlü ifade edememesi nedeni ile gelişen bedensel belirtiler görülmektedir. Bu belirtiler sözlü olarak ifade edilmeyen duyguların yerine gelen bir aktarım biçimi olarak yorumlanmaktadır (Kooiman et al., 2000).

Duyguları fark etmek, tanımak ve sözel olarak ifade etmek aleksitimik kişilerin sıklıkla yaşadığı bir zorluktur (Şener, 2018). Aleksitimik kişilere bir olay hakkında ne hissettikleri sorulduğu zaman sadece olayı, yaşananları ve düşüncelerini anlatıp duyguları hakkında konuşamamaktadırlar. Duyguları sorulduğu zaman ise belirttikleri düşüncelerinden daha farklı bir şey olmadığını dile getirmişlerdir. Duygulardan ziyade o anda yaşamış oldukları, durumu ve davranışlarını anlatırlar

(Dereboy, 1990). Aleksitimik kişiler yaşadıkları olumsuz bir durumu anlatmaları istendiği zaman düşüncelerini ve davranış örüntülerini açıkça anlatabilirken duygularını anlatamazlar. Duygularını birbirinden ayırt etmekte de zorluk çeken bu kişiler hissettiklerini bedensel ifadelerle yansıtmaya çalışırlar. Ayrıca, duygularını tanıyamayıp, bedensel belirtiler olarak ifade eden bu bireyler terapi sürecinde de psikoterapistlere güçlük yaşatmaktadırlar (Atasayar, 2011).

2.3. Empati

2.3.1. Empati Kavramının Tanımları

Literatüre bakıldığında empati tanımının süreç içerisinde pek çok kez değişime uğradığı ve çeşitli şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Empati kelimesinin kökeni Yunanca ‘empathia’ kelimesinden türetilmiştir. ‘Em’ ekinin anlamının’ın içinde, içerde olmak, ‘pathia’ ekinin anlamının ise ‘hissetme’ olduğunu görmekteyiz (Arkonaç, 1999 Aktaran Şipit, 2019). Antik Yunandaki dilbilimsel kökenlerine karşın, empati kelimesinin bilimsel olarak ifade edilmeye başlanması yakın yüzyıllara dayanmaktadır (Stueber, 2008 Aktaran Akbaş, 2021).

Bu çalışmada empati tanımlarının her birine yer vermek mümkün olmasa da önemli tanımlarından bazıları şu şekillerdedir: Empati anlamına gelen ‘‘einfühlung’’ kelimesi, 1897 yılında Alman bir psikolog olan Theodor Lipps tarafından, bir kişinin kendisini karşısındaki bir nesneye yansıtması, kendini o nesnenin içinde algılaması ve karşısındaki kişiyi özümseyerek anlaması olarak tanımlanmıştır (Dökmen, 2005 Aktaran Akbaş, 2021). ‘Einfühlung’ kelimesi ‘insanın, karşısındakinin yerine geçebilme becerisi’ anlamına gelmektedir. Bu kavram İngilizce’de ise ‘bireyin, karşısındakinin ayakkabısını giyebilmesi’ anlamına gelmektedir (Basch, 1983). Türk Dil Kurumu’na göre Türkçe’deki karşılığı “duygudaşlık” olan empati” kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak söz konusu bilincin duygularını, isteklerini ve düşüncelerini, denemeksizin anlayabilme becerisi” olarak tanımlamıştır (URL-2). Roger, empati terimini birçok şekilde tanımlamış olsa dahi, empatiyi son olarak “empatik olmak veya empati durumu, bir kişinin içsel referans çerçevesini doğru olarak algılamak, onun duygusal durumunu ve anlamlarını o kimsenin kendisiymiş gibi yaşaması ve bu ‘imiş gibi’ olma koşulunu yerine muhakkak getirebilmesidir.” şeklinde açıklamıştır (Akkoyun, 2019). Kerem ve arkadaşlarına (2001) göre ise empati diğer kişilerin duygu ve düşüncelerinin tarafsız

bir biçimde farkına varma, bu duygu ve düşünceleri kendi içerisinde yaşama ve kendini karşısındakinin yerine koyma olarak tanımlayarak, empati teriminin aynı zamanda hem bilişsel hem de duygusal bir süreç olduğundan bahsetmiştir. Son olarak Goldstein and Michaels (1985), empatinin tanımını 3 ayrı basamak şeklinde açıklamıştır;

- a. İnsanın, karşısındaki insanın rolüne girmesi ile olayları onun çerçevesinden görmesi, duygu ve düşüncelerini hissetmesi,
- b. Sözlü iletişimin olmadığı, sözsüz bir biçimde ifade edilen duygu ve düşünceleri anlamada becerikli olmak,
- c. Karşısındaki kişiyi eleştirmeden, içtenlikle anlamak için çaba sarf etmektir (Aktaran: Şipit, 2019).

Görüldüğü üzere empati kavramının farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından farklı tanımları yapılmış ve kesin bir empati tanımı üzerinde karar kılınamamıştır. Fakat, bütün tanımlara bakıldığında, tanımların ortak noktasının kişilerin birbirlerini anlaması olarak düşünülebilir.

2.3.1.1. Empati ile karıştırılan kavramlar

Empati kavramının daha iyi anlaşılabilmesi adına, empatiyle karıştırılan kavramlardan ve bu kavramlarla empati kavramı arasındaki farklardan bahsetmek önemlidir.

2.3.1.1.1. Empati ve sempati

Gündelik hayatta empati ve sempati kavramları birbirleri ile karıştırılsa dahi, bilimsel yayınlara baktığımızda empati ve sempatinin birbirlerinden farklı kavramlar olduğu belirtilmektedir. Sempati kelimesinin tanımını dikkatli bir şekilde incelersek, sempatinin bir yakınlığa, birlikteliğe veya ilişkiye atıfta bulunduğunu ve böylece birini etkileyen her şeyin diğerini de benzer şekilde etkilediğini görebiliriz. Yani, bir başkasının duygularına girme, bir başkasının duygularını paylaşma eylemi veya kapasitesi sempati olarak tanımlanmaktadır (Aring, 1958). Karşısındaki insanın sorununu içselleştirerek onun duygularını paylaşması, onun yaşadığı duyguları aynı şekilde yaşamasıdır. Örneğin, bir kişinin karşısındaki kişi üzüldüğü zaman onunla beraber üzülmesi, karşısındaki kişi ağladığında onunla beraber ağlaması ve sevindiğinde sevinmesi durumudur (Akbaş, 2021). Wyschogrod, sempati kavramını

“ortak duygu” paylaşımı olarak tanımlamaktadır. Sen ve ben, bizim dışımızdaki herhangi bir şey hakkında, örneğin; futbol maçı sonuçları veya hava durumu ile ilgili duygu ve düşüncelerde biriz. Sen, benim başarıma benimle birlikte sevinebiliyorsan, benimle sempati içerisinde sin demektir (Aktaran: Sezer ve Damar, 2005).

Dökmen (2005) Empati ve sempati kavramlarının farklarından bahsetmek gerekirse, sempati kavramından bahsederken kişinin kendisini karşıdaki kişinin yerine koyması şart değildir. Empati kavramında kişinin karşıdaki kişi ile aynı duygu ve düşünceleri paylaşması şart değildir; önemli olan bu duyguları ve düşünceleri anlamasıdır. Bir insanı anlamak ile o insana hak vermek arasında fark vardır. Empati kuran bir kişinin karşıdaki kişiyi anlaması yeterlidir. Ancak, sempati kavramından bahsederken kişinin karşıdaki kişiye hak vermesi gerekmektedir (Aktaran: Akbaş, 2021).

Almanca empati anlamına gelen Einfühlung, sempati de olduğu gibi bir başkasının duygularının duygusal olarak anlaşılmasını ifade eder. Empati, başka bir kişinin veya bir şeyin veya bir kavramın duygularına girştir; kişi kendini düşünülen şeylerin veya gözlemlenen kişilerin içinde hissedebilir. Bu “hissetme”, büyük ölçüde kişinin kendi deneyiminin zenginliğine bağlıdır; benliğinin olgunlaşmışlığıyla ilgilidir. Bu sadece bir tür özdeşleşme değil, sempatinin içerdiklerinden farklı olarak, kişinin gözlemlenenden ayrı olduğunun farkındalığıdır. Özetle, sempati kavramı, bir başkasının duygularına girme, duygularını paylaşma eylemi veya kapasitesidir. Diğer yandan empati kavramında kişinin gözlemlenen kişiden ayrı olduğunun farkındalığını da ifade etmektedir. Başkasının duygularını ve sorunlarını anlamak, o duygu ve sorunlara dahil olmaktan oldukça farklıdır (Aring, 1958).

Empati, kişinin karşıdaki bireyin duygularına girebilme becerisi olarak ifade edilirken; sempati bu kişi ile aynı duyguları paylaşmaktır. Empati, diğer kişi ile köprü kurmak iken; sempati, diğer kişi için üzüntü duymaktır. Empatik olmak insanlara has bir durum iken; olgular ve olaylar sempatik olabilmektedirler (Magsig, 2001 Aktaran Özbek, 2005).

2.3.1.1.2. Empati ve özdeşim

Özdeşim kavramı empati kavramı ile sıklıkla karıştırılan terimlerden biridir. Özdeşim, bireyin pek çok yönü ile başka bir kişiyle benzerlik kurmasıyla gerçekleşen ve bilinçdışı işleyen zihinsel bir süreç olarak açıklanabilir. Bu sebeple, empati ile

özdeşim arasında benzerlikler olsa dahi kavramlar temel olarak birbirinden farklılaşmaktadır (Erdem, 2021).

Özdeşim (kimlik, identifikasyon, hüviyet) terimi ‘‘identity’’ aynılık, kimlik, özdeşlik ve ‘‘identical’’ özdeş, aynı anlamındadır. Latince ‘‘idem’’ kökünden gelmekte olup aynılık anlamında kullanılmaktadır. Özdeşim, kişinin kendisi için model oluşturan bir diğerinin kişiliğinin bir parçasını kendi kişiliğinin bir parçası yapma sürecidir. Bu süreç, zihinsel gelişim adına mühim bir süreçtir. Özdeşim aynı zamanda bir savunma mekanizması özelliğine de sahiptir (Taymur and Boratay, 2013). Özdeşim kurma, bir kişinin başka bir kişiye veya gruba doğru meydana gelen ve kuvvetli bir düşünsel ve duygusal aidiyetle sonuçlanan kişiler arası bir tecrübedir (Akbaş, 2021). Erdem’e göre (2021) özdeşim kurma kişinin bir başka kişi veya topluluğa yaklaştığı zamanlarda kuvvetli bir duygusal bağ sonucu meydana gelen kişiler arası bir süreçtir.

Özdeşim ve empati kavramlarının ayrıştıkları noktalardan bahsedecek olursak, özdeşim kişinin karşısındaki bireyin duygu ve düşüncesini anlamakla kalmayıp, durumun devamlılık sağlamasına dayanmaktadır. Empati kavramında ise böyle bir devamlılıktan bahsedilmez. Özdeşim, bilinçdışı gerçekleşen zihinsel bir süreç olması sebebi ile kişinin başka birine benzemesi durumudur. Bir diğer ifade ile özdeşim sürecinde iki farklı birey tek bir benliği paylaşıırken, empati sürecinde iki farklı benlik bir bedende var olmaktadır. Bu sebeple empati ve özdeşim süreçleri arasında yoğunluk, derinlik ve kalıcılık yönünden ayrışmaktadır (Erdem, 2021).

Bir kişi ile özdeşleşme o kişi gibi olmak, o kişi gibi hareket etmek, o kişi gibi olmak olarak açıklanırken, empati o kişinin iç dünyasını kendisininmiş gibi hissetmektedir. Özdeşleşme kavramında kişinin kendi benliği yok sayılarak yerine diğer kişinin benliğini yerleştirme söz konusudur (Akkoyun, 1982).

2.3.1.1.3. Empati ve içtenlik

Empati ve içtenlik birbirleriyle yakından ilişkili kavramlardır. İçtenlik ve empati kavramları birbirlerini tamamlamaktadırlar (Akkoyun, 1982). Empati ile içtenlik iç içe geçmiş kavramlar olarak düşünüldüğünden, içtenlik empati kavramının ön koşullarından bir tanesidir diyebiliriz. İçten olma, samimi ve açık olma anlamına gelmektedir (Tatar, 2013). Gençtan (2012), içleştirme mekanizmasını, bir kişinin diğer kişi veya grupların birtakım niteliklerini ve inançlarını kendi benliği ile

bütünleştirmesi ve kişiliğinin bir parçası durumuna getirmesi şeklinde açıklamıştır (Aktaran: Akbaş, 2021).

Bireyin empati kurabilmesi için, karşısındaki kişinin davranışının dünyasına girerek bunu kendi içinde yaşaması, içtenlik kavramında ise, kişi bunu yaparken aynı zamanda kendi yaşantısını algılayabilmesi için de çaba göstermesi gerekmektedir (Geçtan, 1981 Aktaran Akkoyun, 1982). İçten olma, problemleri olan kişilerin kendi içsel yaşantılarını fark edebilmesi ve bunları danışmanıya kurduğu ilişkide yaşayabilmesidir (Köseoğlu, 1994 Aktaran Tatar, 2013). Örneğin; Danışandan Hız Alan terapide terapistin içten olması önemlidir çünkü içten olabilen bir terapist, mesleki bir rolü yerine getirmekten çok kendisini bu ilişkinin içinde yaşar ve bu yaşantılarının ayırında olur. Bir savunma veya engellemeye girmeksizin bu yaşantılarını danışanına iletebilir (Akkoyun, 1982).

2.3.1.1.4. Empati ve sezgisel tanı

Sezgisel tanı ve empati kavramları neredeyse birbirlerine karşıt iki kavramlardır. Sezgisel tanı, bir kişinin ihtiyaç ve yönelimlerini belirleme, çözümleme ve formüle etme becerisi ile alakalıdır. Sezgisel tanıda bir başka kişinin yaşantısına bilinçli biçimde dahil olma söz konusu değildir. Bir yaşantıyı gözlemlene ve gözlenen yorumlama söz konusudur. Empati kavramında ise yaşantıyı gözleme veya gözlenen yorumlama söz konusu olmamakla birlikte bundan tamamen kaçınılmaktadır. Sezgisel tanılamada ise direkt olarak bir değerlendirme hedeflenmektedir (Akkoyun, 1982).

Rogers'a göre (1976) psikoterapistlere özel olarak verilmekte olan mesleki formasyon ile tanılama yeteneği daha çok zihinsel bir işlev olarak kazandırılabilirken, empattide, empatiye sahip olan bireyin kişiliğinin içinde bulunmaktadır (Aktaran: Akkoyun, 1982). Sezgisel tanı kavramında yorumlama nedeniyle bireyleri etiketleme durumu söz konusu olabilir. Böyle bir durumda, sezgisel tanı empatik bir ilişki kurmanın aksine ilişkiyi engelleyici bir sonuca sebep olabilmektedir. Sezgisel tanını bu yönü ile birlikte empatiden ayrışmaktadır (Atasalar, 1996 Aktaran Tatar, 2013). Empati kavramında duygu ve dürtüler düşünüldüğünde yakın bir bağ kurma söz konusu iken, sezgisel tanıda tüm bunlar düşünce dünyasında gerçekleşir (Tatar, 2013).

Sezgi ve empati kavramları arasındaki farkı daha iyi anlamamıza yardımcı olması adına benlik ve benlikte sezgi ve empati arasındaki farkları dikkate almak

faydalı olabilmektedir. Sezgi temel olarak gözlemleyen durumundayken, empati deneyimleyen olarak açıklanabilir. Empatinin benlikteki yeri ciddi bir öneme sahiptir. Bunun nedeni, hem benlik fonksiyonları yönünden hem de obje ilişkileri yönünden kontrollü geriye dönüş imkanı sağlar. Öte yandan, sezginin kendisi regresif bir yapıdadır (Gülseren, 2001 Aktaran Tatar, 2013).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmaya katılması gereken kişi sayısı G power analizi kullanılarak hesaplanmıştır. G power analizi sonuçlarına göre, %95 oranında güçlü (alpha: .05, iki uçlu) ve $r: .2$ değerinde Pearson korelasyon katsayısı elde edebilmek için (Richard et al., 2003) en az 319 katılımcıya ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bu araştırma Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yaşayan, tamamen gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul etmiş 515'i kadın (%76.6) 157'si erkek (23.4) olmak üzere toplam 672 katılımcı ile yürütülmüştür. Çalışmaya dahil olma kriterleri: 1) 18 – 65 yaş aralığında olmak, 2) okur – yazar olmak, 3) çalışmaya katılmayı kabul etmek şeklinde düzenlenmiştir. Araştırma evrenini 18 - 65 yaş arası Türk bireyler oluştururken, araştırma örneklemini ankete katılmayı onaylayan 18 - 65 yaş arası Türk bireyler oluşturmuştur. Gönüllü bilgilendirme ve onam formunu kabul etmeyen bireyler ve ölçekleri cevaplamayı yarıda kesen katılımcıların cevapları çalışmaya dahil edilmemiştir.

3.2. Veri Toplama Araçları

Katılımcılara sırasıyla demografik bilgileri elde etmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, çocukluk çağında istismar veya ihmale uğrayıp uğramadıklarını belirlemek amacıyla “Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği”, duygularını ifade etme becerilerini öğrenmek amacıyla “Duyguları İfade Etme Ölçeği”, ve son olarak empati becerilerini ölçek adına “Toronto Empati Anketi” verilmiştir.

3.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların demografik bilgilerine ulaşabilmek adına araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu formda sırasıyla katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, çalışma durumu, aylık gelir, aile

tipi ve son olarak kardeş sayısına yönelik sorular bulunmaktadır. Örneği Ek – 1’de verilmiştir.

3.2.2. Çocukluk Çağı Travma Ölçeği

Bernstein et al. (1998) tarafından geliştirilmiş olan anketin Türkçe geçerlik ve güvenirliği Şar ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Anketin 33 maddelik son hali cinsel, fiziksel, duygusal istismarı ve duygusal, fiziksel ihmali ve aşırı koruma / kontrolü içeren 6 alt puandan oluşan 5’li likert tipte bir ölçektir. Cronbach alfa puanı 0.87 ve Gutmann bölünmüş yarı katsayısı 0.69 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin genişletilmiş versiyonu iyi bir iç tutarlılığa sahiptir. Ayrıca Şar ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan çalışmada anketin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonunun geçerlilik ve güvenirliği desteklenmiştir.

Olumlu maddelerden (1, 2, 4, 5, 7, 10, 13, 19, 26, 28 ve 31) elde edilen puanlar tersine çevrilerek puanlamaya katılmaktadır. Alt puanların toplamı toplam CTQ puanını verir. Toplam puan, orijinal beş bölümlü anket için 25 – 125 ve genişletilmiş (altı bölümlü) için 125 – 150’dir. Duygusal istismar (3, 8,14,18,25), fiziksel istismar, (9, 11, 12, 15, 17), fiziksel ihmal (1, 4, 6, 2, 26), duygusal ihmal (5, 7, 13, 19, 28), cinsel istismar (20, 21, 23, 24, 27) ve aşırı koruma / kontrol (29 ve 33) ilgili maddelerin toplamı olarak hesaplanır. İnkâr (minimize etme) puanlarını hesaplamak için ilgili üç maddeden (10, 16, 22) sadece bir (10) tanesine verilen yanıtın önce ters çevrilmesi gerekir. Bu üç madde toplam puanı etkilemez. Her bir maksimum yanıtın 1 olarak kabul edildiği minimizasyon puanlarının hesaplamasına sadece en yüksek puanın (5 puan) olduğu yanıtlar dahil edilir. İnkâr puanları toplamda 0 - 3 arasında olabilir (Şar ve ark., 2020). Ölçeğin bir örneği Ek – 2’de verilmiştir.

3.2.3. Duyguları İfade Etme Ölçeği

Ölçek, sözel ve sözel olmayan şekillerde kişiler arası ilişkilerde ve kişiler arası ilişkilerden bağımsız bir şekilde duyguların ne düzeyde ifade edildiğini ölçmek amacıyla üniversite öğrencileri üzerinde geliştirilmiştir (Kuzucu, 2011). Duygu ifade ölçeği King and Emmons tarafından geliştirilmiş olup Türkçe’ye uyarlanması Kuzucu tarafından 2011 de yapılmıştır. Toplam 16 maddeden oluşmakta olup, ‘olumlu’ ve ‘olumsuz’ ile ‘yakınlık’ duygularının ne kadar ifade edildiğini değerlendiren maddelerden oluşmaktadır. Ölçekte bulunan 6 ve 14. Maddeler negatif

maddelerdir ve bu sebeple ters kodlamayı gerektirmektedir. Ölçek, 7'li likert tipindedir ve 'kesinlikle katılmıyorum' – 'kesinlikle katılıyorum' şeklinde seçilmektedir.

Puan hesaplanırken, her bir madde toplanarak toplam puan elde edilmektedir ve puan yükseldikçe DİE eğiliminin de arttığı ifade edilmektedir. Ölçekte bulunan 9, 13, 11, 4, 16, 3 ve 15. Maddeler birinci faktör olan ODİ'nde, 6, 12, 1, 7 ve 8.maddeler ikinci faktör olan yakınlık duygu ifadesinde, 2, 5, 14 ve 10. Maddeler üçüncü faktör olan OSDİ'nde yer almaktadır. Madde 12 (bir arkadaşım bana bir hediye ile sürpriz yaptığında nasıl tepki vereceğimi bilemem) her üç faktörde de yüksek faktör yüküne sahip olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. Test – tekrar test ($n = 96$, $r = .85$) ve iç tutarlık analizleri ($\alpha = .85$) bu ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması toplam 405 gönüllü üniversite öğrencisiyle yapılmıştır. Bu sonuçlar, ölçeğin Türk üniversite öğrencilerinde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabilir olduğunu göstermektedir (Kuzucu, 2011). Ölçeğin bir örneği Ek – 3'te verilmiştir.

3.2.4. Toronto Empati Ölçeği

Anket bireylerin empati düzeylerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Totan et al., 2012). Spreng et al. (2009) tarafından geliştirilmiş olup, Türkçe'ye uyarlanması Totan et al. (2012) tarafından yapılmıştır. Örneklemi yaş ortalaması 20.60 olan 698 Türk üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Öz bildirim tarzında, tek boyutlu, 16 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Ancak 1, 6 ve 9. Maddelerin değeri .30'un altında kaldığı için bu maddeler ölçekten çıkarılmış olup böylelikle ölçeğin son hali 13 soru olmuştur. 1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, ve 12 maddeleri tersten kodlanmıştır. Ölçeğin güvenilirliği test tekrar test ve iç tutarlılığı (cronbach alfa) yöntemi ile incelenmiş olup, Toronto Empati Ölçeği'nin güvenirlik katsayısı .79, iki hafta ara ile yapılan test tekrar test yöntemi ile hesaplanan güvenirlik katsayısı ise .73 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma bulguları ölçeğin Türkçe formunun üniversite öğrencilerinin empati düzeylerini değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir değerlendirme aracı olduğunu göstermiştir. Ölçekte bulunan her bir madde için, katılımcılardan 'hiç uygun değil' yanıtı 1 puan, tamamen uygun' yanıtı ise 5 puandır.

3.3. Verileri Toplama Yöntemi

Veriler surveey.com sitesinden oluşturulan online form ile sosyal medya platformları (Instagram, Twitter, Whatsapp) üzerinden Ocak ayı içerisinde toplanmıştır.

3.4. Verilerin İstatistiksel Analizi

Verilerin analizinde SPSS - 25 istatistik programı kullanılmıştır. Yetişkin bireylerin demografik bilgilerine ait frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca, katılımcıların ÇÇT, DİE ve empati düzeylerine yönelik tanımlayıcı istatistikler (minimum değer, maksimum değer, aritmetik ortalama ve standard sapma) hesaplanmıştır. Araştırma verilerinin normal dağılım varsayımını karşılama durumu incelenmiştir. Bu incelemede, araştırma verilerine yönelik çarpıklık ve basıklık değerleri referans alınmıştır.

Araştırma amaçları kapsamında yapılan analizlerde, parametrik analiz yöntemleri tercih edilmiştir. Bu bağlamda, katılımcıların ÇÇT, DİE ve empati düzeyleri demografik değişkenlere göre incelenirken bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü ANOVA analizleri kullanılmıştır. Tek yönlü ANOVA analizinde oluşan anlamlı farklar ise post-hoc testlerinden Tukey testi ile incelenmiştir. Ayrıca, ÇÇT, DİE ve empati düzeyleri arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir.

4. BULGULAR

Bu araştırma, yetişkin bireylerin ÇÇT, DİE düzeyleri ve empati becerileri arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç bağlamında 672 yetişkin bireyden veri toplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS-25 istatistik programı kullanılmıştır. Analizler, tablo formatında organize edilerek bu bölümde rapor edilmiştir.

Öncelikle yetişkin bireylerin demografik bilgilerine ait frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca, katılımcıların ÇÇT, DİE düzeyleri ve empati becerilerine yönelik tanımlayıcı istatistikler hesap edilmiştir. Sonrasında, araştırma verilerinin normal dağılım varsayımını karşılama durumu incelenmiştir. Bu incelemede, araştırma verilerine yönelik çarpıklık ve basıklık değerleri referans alınmıştır.

Araştırma amaçları kapsamında yapılan analizlerde, parametrik analiz yöntemleri tercih edilmiştir. Bu bağlamda, katılımcıların ÇÇT, DİE düzeyleri ve empati becerileri demografik değişkenlere göre incelenirken bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü anova analizleri kullanılmıştır. Tek yönlü anova analizinde oluşan anlamlı farklar ise post-hoc testlerinden Tukey testi ile incelenmiştir. Ayrıca, ÇÇT, DİE düzeyleri ve empati becerileri arasındaki ilişki pearson korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir.

4.1. Yetişkin Bireylerin Demografik Bilgilerine Yönelik Bulgular

Bu araştırma, yetişkin bireylerin ÇÇT, DİE düzeyleri ve empati becerileri arasındaki ilişkiyi konu edinmektedir. Bu kapsamda, araştırmaya 18-65 yaş arasındaki 672 yetişkin birey katılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine yönelik toplanan veriler, frekans ve yüzde analizi ile analiz edilmiş olup ulaşılan bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.1. Yetişkin Bireylerin Demografik Bilgileri

Değişken	Grup	<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kadın	515	76.6
	Erkek	157	23.4
Yaş Grubu	18-30	225	33.5
	31-40	231	34.4
	41-50	136	20.2
	51-65	80	11.9
Eğitim Durumu	Lise	88	13.1
	Üniversite	389	57.9
	Lisansüstü	195	29.0
Anne Eğitim Durumu	Okur - yazar	65	9.7
	İlkokul	225	33.5
	Ortaokul	73	10.9
	Lise	153	22.8
	Üniversite	156	23.2
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	166	24.7
	Ortaokul	79	11.8
	Lise	189	28.1
	Üniversite	238	35.4
Çalışma Durumu	Evet	447	66.5
	Hayır	225	33.5
Aylık Gelir	0 - 4.250 TL	221	32.9
	4.250 - 9.500 TL	234	34.8
	9.500 TL ve üzeri	217	32.3
Aile Tipi	Çekirdek aile	527	78.4
	Geniş aile	49	7.3
	Parçalanmış aile	96	14.3
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	59	8.8
	2 kardeş	313	46.6
	3-4 kardeş	233	34.7
	5 kardeş ve üzeri	67	10.0
Toplam		672	100.0

Tablo 4.1'e göre araştırmaya katılan yetişkin bireyler genel olarak; kadın (%76.6), 31-40 yaş grubunda (%34.4), üniversite mezunu (%57.9), annesi ilkokul mezunu (%33.5), babası üniversite mezunu (%35.4), aktif olarak bir işte çalışan (%66.5), 4250-9500 TL arasında aylık gelire sahip (%34.8), çekirdek aile sahibi (%78.4) ve kendisi dahil 2 kardeş olanlardan (%46.6) oluşmaktadır.

4.2. Araştırmaya Ait Tanımlayıcı Bulgular

Yetişkin bireylerin ÇÇT, DİE düzeyleri ve empati becerilerine yönelik minimum değer, maksimum değer, aritmetik ortalama ve standart sapma gibi

tanımlayıcı istatistikleri hesap edilmiş ve elde edilen bulgular aşağıda rapor edilmiştir.

Tablo 4.2. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları, Duyguları İfade Etme Düzeyi ve Empati Becerilerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Ölçek	Boyut	n	min	max	$\bar{x}$	ss
ÇÇT	Toplam	67 2	30.00	130.0 0	54.32	17.97
	Duygusal Taciz	67 2	5.00	25.00	9.41	4.48
	Fiziksel Taciz	67 2	5.00	25.00	6.34	2.93
	Cinsel Taciz	67 2	5.00	25.00	6.76	3.84
	Duygusal İhmal	67 2	5.00	25.00	12.69	5.04
	Fiziksel İhmal	67 2	5.00	25.00	7.69	3.38
	Aşırı Koruma/kontrol	67 2	2.00	10.00	4.22	2.19
DİE	Toplam	67 2	27.00	85.00	66.74	8.94
	Yİ	67 2	11.00	36.00	26.62	4.59
	ODİ	67 2	6.00	30.00	21.54	3.80
	OSDİ	67 2	4.00	24.00	18.58	3.57
Empati	Toplam	67 2	35.00	65.00	56.67	5.70

Tablo 4.2’den hareketle, yetişkin bireylerin çocukluk çağı travmalarına ait ortalama 54.32 ± 17.97 olarak belirlenmiştir. çocukluk çağı travmalarına ait en yüksek boyut duygusal ihmal (12.69 ± 5.04) ve en düşük boyut ise aşırı koruma/kontrol (AKK) (4.22 ± 2.19) olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.2’den hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeylerine ait ortalama 66.74 ± 8.94 olarak belirlenmiştir. DİE düzeyine ait en yüksek boyut Yİ (26.62 ± 4.59) ve en düşük boyut ise OSDİ (18.58 ± 3.57) olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.2’den hareketle, yetişkin bireylerin empati becerilerine ait ortalama 56.67 ± 5.70 olarak belirlenmiştir.

4.3. Araştırma Verilerinin Dağılımına Yönelik Bulgular

Katılımcıların ÇÇT, DİE düzeyleri ve empati becerilerini incelenmeden önce araştırma verilerinin dağılımına bakılmıştır. George and Mallery (2010) -2 ile +2 değerleri arasında ise normal dağılımı göstermektedir.

Tablo 4.3. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları, Duyguları İfade Etme Düzeyleri ve Empati Becerilerine Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Ölçek	Boyut	Çarpıklık		Basıklık	
		İst.	S.H.	İst.	S.H.
ÇÇT	Toplam	1.20	.09	1.35	.19
	DT	1.16	.09	.80	.19
	FT	1.10	.09	1.82	.19
	CT	1.85	.09	1.28	.19
	Dİ	.46	.09	-.62	.19
	Fİ	1.62	.09	1.60	.19
	AKK	.98	.09	.12	.19
DİE	Toplam	-.80	.09	.74	.19
	Yİ	-.63	.09	.13	.19
	ODİ	-.73	.09	.74	.19
	OSDİ	-1.13	.09	1.37	.19
Empati	Toplam	-.77	.09	.51	.19

Tablo 4.3'e göre; yetişkin bireylerin ÇÇT, DİE düzeyleri ve empati becerilerine ilişkin tutumlarına ait çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 arasında olduğu için normal dağıldığı kabul edilmiştir. Verilerin normal dağıldığını gösteren araştırmaların analizinde, parametrik yöntemler kullanılmaktadır (Kul, 2014). Bu nedenle, araştırmaya parametrik testler ile devam edilmiştir.

4.4. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmalarına Yönelik Bulgular

Yetişkinlerin ÇÇT demografik değişkenlere göre incelenmiştir. İki gruplu karşılaştırmalar bağımsız gruplar t testi ve ikiden fazla gruplu karşılaştırmalar ise tek yönlü anova analizi ile yapılmıştır. Tek yönlü anova analizinde oluşan anlamlı farklar ise post-hoc testlerinden Tukey testi ile incelenmiştir.

Tablo 4.4. Çocukluk Çağı Travmalarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
ÇÇT (Toplam)	K	515	54.81	18.67	670	1.27	.20
	E	157	52.72	15.39			
DT	K	515	9.62	4.58	670	2.15	.03
	E	157	8.74	4.07			
FT	K	515	6.31	2.90	670	-.41	.69
	E	157	6.42	3.02			
CT	K	515	7.11	4.18	670	4.37	.000
	E	157	5.61	1.98			
Dİ	K	515	12.57	5.13	670	-1.20	.23
	E	157	13.11	4.74			
Fİ	K	515	7.54	3.41	670	-2.14	.03
	E	157	8.20	3.24			
AKK	K	515	4.37	2.29	670	3.21	.01
	E	157	3.73	1.79			

Tablo 4.4'ten hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT cinsiyete göre incelendiğinde; toplam puan ile fiziksel taciz ve duygusal ihmal boyutlarında anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$). Ancak duygusal taciz, cinsel taciz ve AKK boyutunda kadınlar; fiziksel ihmal boyutunda ise erkekler lehine anlamlı farklılaşma bulunmuştur ($p<.05$).

Tablo 4.5. Çocukluk Çağı Travmalarının Yaş Grubuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
ÇÇT (Toplam)	18-30	225	53.60	18.22	.22	.88	
	31-40	231	54.42	17.26			
	41-50	136	55.10	19.40			
	51-65	80	54.70	16.93			
	Total	672	54.32	17.97			
Duygusal Taciz	18-30	225	9.56	4.62	.18	.92	
	31-40	231	9.42	4.21			
	41-50	136	9.29	4.75			
	51-65	80	9.19	4.42			
	Total	672	9.41	4.48			
Fiziksel Taciz	18-30	225	6.22	2.92	.91	.43	
	31-40	231	6.21	2.73			
	41-50	136	6.52	3.02			
	51-65	80	6.73	3.33			
	Total	672	6.34	2.93			
Cinsel Taciz	18-30	225	6.72	3.74	1.33	.26	
	31-40	231	6.72	3.75			
	41-50	136	7.24	4.47			
	51-65	80	6.18	3.08			
	Total	672	6.76	3.84			
Duygusal İhmal	18-30	225	12.36	5.02	.62	.60	
	31-40	231	12.78	4.91			
	41-50	136	12.80	5.36			
	51-65	80	13.19	4.95			
	Total	672	12.69	5.04			
Fiziksel İhmal	18-30	225	7.18	3.00	2.62	.05	
	31-40	231	7.97	3.55			
	41-50	136	7.95	3.69			
	51-65	80	7.93	3.19			
	Total	672	7.69	3.38			
AKK	18-30	225	4.20	2.19	.02	.99	
	31-40	231	4.23	2.20			
	41-50	136	4.21	2.23			
	51-65 yaş	80	4.26	2.16			
	Total	672	4.22	2.19			

Tablo 4.5'ten hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT yaş grubuna göre incelendiğinde; toplam puan ile DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK boyutlarında anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.6. Çocukluk Çağı Travmalarının Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
ÇÇT (Toplam)	Lise	88	57.85	18.65	2.68	.07	
	Üniversite	389	54.41	18.10			
	Lisansüstü	195	52.54	17.22			
	Total	672	54.32	17.97			
Duygusal Taciz	Lise	88	9.44	4.45	.17	.85	
	Üniversite	389	9.48	4.48			
	Lisansüstü	195	9.26	4.49			
	Total	672	9.41	4.48			
Fiziksel Taciz	Lise	88	6.65	2.73	.58	.56	
	Üniversite	389	6.31	2.85			
	Lisansüstü	195	6.26	3.17			
	Total	672	6.34	2.93			
Cinsel Taciz	Lise	88	7.24	4.10	2.02	.13	
	Üniversite	389	6.87	4.04			
	Lisansüstü	195	6.34	3.22			
	Total	672	6.76	3.84			
Duygusal İhmal	Lise	88	14.09	5.04	4.28	.01	1>2,3
	Üniversite	389	12.61	5.04			
	Lisansüstü	195	12.24	4.95			
	Total	672	12.69	5.04			
Fiziksel İhmal	Lise	88	8.45	3.77	4.36	.01	1>3
	Üniversite	389	7.77	3.35			
	Lisansüstü	195	7.21	3.19			
	Total	672	7.69	3.38			
AKK	Lise	88	4.36	2.33	.22	.80	
	Üniversite	389	4.19	2.23			
	Lisansüstü	195	4.22	2.06			
	Total	672	4.22	2.19			

Tablo 4.6'dan hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT eğitim durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile DT, FT, CT ve AKK alt boyutlarında anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$). Fakat Dİ VE Fİ boyutlarında eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunmuştur ($p<.05$).

Yetişkin bireylerin Çocukluk Çağı Travmalarında eğitim durumunda oluşan farkın yönünün tespit edilebilmesi amacıyla post-hoc testlerinden Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre duygusal ihmal boyutunda lise mezunu katılımcıların puanı üniversite ve lisansüstü mezunu katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, fiziksel ihmal boyutunda lise mezunu katılımcıların puanı lisansüstü mezunu katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.7. Çocukluk Çağı Travmalarının Anne Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
ÇÇT (Toplam)	Okur - yazar	65	65.26	22.03	11.21	.000	1>2,3,4,5 2>5
	İlkokul	225	56.43	18.76			
	Ortaokul	73	53.63	17.73			
	Lise	153	52.12	16.11			
	Üniversite	156	49.19	14.13			
	Total	672	54.32	17.97			
Duygusal Taciz	Okur - yazar	65	10.91	5.58	2.73	.03	1>5
	İlkokul	225	9.57	4.68			
	Ortaokul	73	9.34	4.46			
	Lise	153	9.18	4.07			
	Üniversite	156	8.81	3.93			
	Total	672	9.41	4.48			
Fiziksel Taciz	Okur - yazar	65	7.37	3.93	6.74	.000	1,2,3>5 1>4
	İlkokul	225	6.65	3.16			
	Ortaokul	73	6.84	3.50			
	Lise	153	6.00	2.65			
	Üniversite	156	5.55	1.51			
	Total	672	6.34	2.93			
Cinsel Taciz	Okur - yazar	65	7.35	4.55	2.03	.09	
	İlkokul	225	7.10	4.26			
	Ortaokul	73	6.89	4.05			
	Lise	153	6.10	3.07			
	Üniversite	156	6.62	3.36			
	Total	672	6.76	3.84			
Duygusal İhmal	Okur - yazar	65	15.54	5.01	11.03	.000	1>2,3,4,5 2>5
	İlkokul	225	13.31	5.26			
	Ortaokul	73	12.04	4.44			
	Lise	153	12.54	5.08			
	Üniversite	156	11.07	4.29			
	Total	672	12.69	5.04			
Fiziksel İhmal	Okur - yazar	65	10.85	4.50	25.18	.000	1>2,3,4,5 2>5
	İlkokul	225	8.11	3.52			
	Ortaokul	73	7.74	3.15			
	Lise	153	7.01	2.67			
	Üniversite	156	6.44	2.24			
	Total	672	7.69	3.38			
AKK	Okur - yazar	65	4.89	2.45	2.70	.03	1>3
	İlkokul	225	4.32	2.30			
	Ortaokul	73	3.79	2.05			
	Lise	153	4.20	2.08			
	Üniversite	156	4.02	2.04			
	Total	672	4.22	2.19			

Tablo 4.7’den hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT anne eğitim durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile DT, FT, Dİ, Fİ ve AKK boyutlarında anlamlı fark

bulunmuştur ($p<.05$). Fakat cinsel taciz boyutunda anne eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Yetişkin bireylerin Çocukluk çağı travmalarında anne eğitim durumuna göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre toplam puan ile duygusal ihmal ve fiziksel ihmal boyutlarında annesi okur-yazar olan katılımcıların puanı annesi ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan katılımcıların puanından ve annesi ilkokul mezunu olan katılımcıların puanı ise annesi üniversite mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Ayrıca, duygusal taciz boyutunda annesi okur-yazar olan katılımcıların puanı annesi üniversite mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ek olarak, fiziksel taciz boyutunda annesi okur-yazar olan ile ilkokul ve ortaokul mezunu olan katılımcıların puanı annesi üniversite mezunu olan katılımcıların puanından ve annesi okur-yazar olan katılımcıların puanı ise annesi lise mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Son olarak AKK boyutunda, annesi okur-yazar olan katılımcıların puanı annesi ortaokul mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.8. Çocukluk Çağı Travmalarının Baba Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
ÇÇT (Toplam)	İlkokul	166	59.54	20.57	11.72	.000	1,2>3,4
	Ortaokul	79	58.91	19.98			
	Lise	189	53.24	15.72			
	Üniversite	238	50.01	15.68			
	Total	672	54.32	17.97			
Duygusal Taciz	İlkokul	166	10.01	5.10	2.33	.07	
	Ortaokul	79	9.81	4.65			
	Lise	189	9.38	4.41			
	Üniversite	238	8.88	3.94			
	Total	672	9.41	4.48			
Fiziksel Taciz	İlkokul	166	6.87	3.43	5.24	.001	1>4
	Ortaokul	79	6.76	3.19			
	Lise	189	6.38	3.00			
	Üniversite	238	5.79	2.25			
	Total	672	6.34	2.93			
Cinsel Taciz	İlkokul	166	7.84	5.05	7.75	.000	1,2>3,4
	Ortaokul	79	7.05	4.12			
	Lise	189	5.95	2.51			
	Üniversite	238	6.56	3.45			
	Total	672	6.76	3.84			
Duygusal İhmal	İlkokul	166	13.99	5.13	11.21	.000	1,2,3>4
	Ortaokul	79	13.95	5.33			
	Lise	189	12.69	4.88			
	Üniversite	238	11.37	4.68			
	Total	672	12.69	5.04			
Fiziksel İhmal	İlkokul	166	8.95	4.00	23.71	.000	1,2>3,4
	Ortaokul	79	9.11	4.09			
	Lise	189	7.41	3.02			
	Üniversite	238	6.57	2.31			
	Total	672	7.69	3.38			
AKK	İlkokul	166	4.33	2.37	1.38	.25	
	Ortaokul	79	4.56	2.44			
	Lise	189	4.24	1.94			
	Üniversite	238	4.03	2.17			
	Total	672	4.22	2.19			

Tablo 4.8’den hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT baba eğitim durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile fiziksel taciz, cinsel taciz, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal boyutlarında anlamlı fark bulunmuştur ($p<.05$). Fakat duygusal taciz ve AKK boyutlarında baba eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Yetişkin bireylerin çocukluk çağı travmalarında baba eğitim durumuna göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre toplam puan ile cinsel taciz ve fiziksel ihmal boyutlarında babası ilkökul ve ortaokul mezunu

olan katılımcıların puanı babası lise ve üniversite mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, fiziksel taciz boyutunda babası ilkokul mezunu olan katılımcıların puanı babası üniversite mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ek olarak, duygusal ihmal boyutunda babası ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan katılımcıların puanı babası üniversite mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.9. Çocukluk Çağı Travmalarının Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
ÇÇT (Toplam)	Evet	447	54.08	17.77	670	-.49	.62
	Hayır	225	54.80	18.38			
Duygusal Taciz	Evet	447	9.41	4.39	670	.03	.98
	Hayır	225	9.40	4.65			
Fiziksel Taciz	Evet	447	6.32	2.83	670	-.22	.82
	Hayır	225	6.37	3.12			
Cinsel Taciz	Evet	447	6.71	3.78	670	-.48	.63
	Hayır	225	6.86	3.96			
Duygusal İhmal	Evet	447	12.60	5.00	670	-.71	.48
	Hayır	225	12.89	5.13			
Fiziksel İhmal	Evet	447	7.72	3.42	670	.30	.77
	Hayır	225	7.64	3.31			
AKK	Evet	447	4.20	2.19	670	-.30	.76
	Hayır	225	4.26	2.21			

Tablo 4.9'dan hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT çalışma durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK boyutlarında anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.10. Çocukluk Çağı Travmalarının Aylık Gelire Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
ÇÇT (Toplam)	0 - 4.250 TL	221	56.66	19.29	4.83	.01	1>3
	4.250 - 9.500 TL	234	54.79	17.75			
	9.500 TL ve üzeri	217	51.42	16.41			
	Total	672	54.32	17.97			
Duygusal Taciz	0 - 4.250 TL	221	10.11	4.95	4.51	.01	1>3
	4.250 - 9.500 TL	234	9.26	4.07			
	9.500 TL ve üzeri	217	8.86	4.31			
	Total	672	9.41	4.48			
Fiziksel Taciz	0 - 4.250 TL	221	6.47	3.00	.50	.61	
	4.250 - 9.500 TL	234	6.35	2.88			
	9.500 TL ve üzeri	217	6.19	2.91			
	Total	672	6.34	2.93			
Cinsel Taciz	0 - 4.250 TL	221	7.11	3.90	3.68	.03	1>3
	4.250 - 9.500 TL	234	6.97	4.13			
	9.500 TL ve üzeri	217	6.19	3.38			
	Total	672	6.76	3.84			
Duygusal İhmal	0 - 4.250 TL	221	13.17	5.34	2.15	.12	
	4.250 - 9.500 TL	234	12.72	5.02			
	9.500 TL ve üzeri	217	12.18	4.71			
	Total	672	12.69	5.04			
Fiziksel İhmal	0 - 4.250 TL	221	7.74	3.48	4.99	.01	2>3
	4.250 - 9.500 TL	234	8.15	3.70			
	9.500 TL ve üzeri	217	7.16	2.80			
	Total	672	7.69	3.38			
AKK	0 - 4.250 TL	221	4.38	2.23	1.38	.25	
	4.250 - 9.500 TL	234	4.25	2.18			
	9.500 TL ve üzeri	217	4.03	2.17			
	Total	672	4.22	2.19			

Tablo 4.10'dan hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT aylık gelire göre incelendiğinde; toplam puan ile duygusal taciz, cinsel taciz ve fiziksel ihmal

boyutlarında anlamlı fark bulunmuştur ($p<.05$). Fakat fiziksel taciz, duygusal ihmal ve AKK boyutlarında aylık gelire göre anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Yetişkin bireylerin Çocukluk Çağı Travmalarında aylık gelire göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre toplam puan ile duygusal taciz ve cinsel taciz boyutlarında 0-4250 TL aralığında geliri olan katılımcıların puanı 9500 TL ve üzerinde geliri olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Ayrıca, fiziksel ihmal boyutunda 4250-9500 TL aralığında geliri olan katılımcıların puanı 9500 TL ve üzerinde geliri olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.11. Çocukluk Çağı Travmalarının Aile Tipine Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
ÇÇT (Toplam)	Çekirdek aile	527	52.52	17.02	14.22	.000	3>1
	Geniş aile	49	57.35	17.68			
	Parçalanmış aile	96	62.66	20.63			
	Total	672	54.32	17.97			
Duygusal Taciz	Çekirdek aile	527	9.05	4.34	10.06	.000	3>1
	Geniş aile	49	9.76	4.16			
	Parçalanmış aile	96	11.23	4.93			
	Total	672	9.41	4.48			
Fiziksel Taciz	Çekirdek aile	527	6.13	2.78	8.27	.000	3>1
	Geniş aile	49	6.41	2.82			
	Parçalanmış aile	96	7.44	3.51			
	Total	672	6.34	2.93			
Cinsel Taciz	Çekirdek aile	527	6.57	3.57	3.14	.04	2,3>1
	Geniş aile	49	7.59	4.67			
	Parçalanmış aile	96	7.40	4.64			
	Total	672	6.76	3.84			
Duygusal İhmal	Çekirdek aile	527	12.17	4.84	15.90	.000	3>1
	Geniş aile	49	13.43	4.85			
	Parçalanmış aile	96	15.20	5.46			
	Total	672	12.69	5.04			
Fiziksel İhmal	Çekirdek aile	527	7.46	3.22	6.13	.002	3>1
	Geniş aile	49	8.24	3.45			
	Parçalanmış aile	96	8.69	3.96			
	Total	672	7.69	3.38			
AKK	Çekirdek aile	527	4.10	2.09	4.87	.01	3>1
	Geniş aile	49	4.29	2.25			
	Parçalanmış aile	96	4.85	2.61			
	Total	672	4.22	2.19			

Tablo 4.11’den hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT aile tipine göre incelendiğinde; toplam puan ile DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK boyutlarında anlamlı fark bulunmuştur ($p<.05$).

Yetişkin bireylerin Çocukluk Çağı Travmalarında aile tipine göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre toplam puan ile DT, FT, Dİ, Fİ ve AKK boyutlarında parçalanmış ailesi olan katılımcıların puanı çekirdek ailesi olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek

bulunmuştur. Bu ek olarak, CT boyutunda geniş ve parçalanmış ailesi olan katılımcıların puanı çekirdek ailesi olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.12. Çocukluk Çağı Travmalarının Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
ÇÇT (Toplam)	Tek çocuk	59	47.71	12.30	15.60	.000	3,4>1,2
	2	313	51.77	15.70			
	3-4	233	56.12	18.70			
	5 ve üzeri	67	65.79	23.23			
	Total	672	54.32	17.97			
Duygusal Taciz	Tek çocuk	59	8.64	3.89	5.33	.001	4>1,2,3
	2	313	9.01	4.12			
	3-4	233	9.62	4.49			
	5 ve üzeri	67	11.22	5.91			
	Total	672	9.41	4.48			
Fiziksel Taciz	Tek çocuk	59	5.44	0.88	7.35	.000	3,4>1,2
	2	313	6.08	2.50			
	3-4	233	6.55	3.23			
	5 ve üzeri	67	7.60	4.20			
	Total	672	6.34	2.93			
Cinsel Taciz	Tek çocuk	59	5.76	1.71	4.49	.004	4>1,2,3
	2	313	6.56	3.53			
	3-4	233	6.91	4.03			
	5 ve üzeri	67	8.09	5.32			
	Total	672	6.76	3.84			
Duygusal İhmal	Tek çocuk	59	11.03	4.45	9.76	.000	3,4>1,2
	2	313	12.12	4.72			
	3-4	233	13.20	5.20			
	5 ve üzeri	67	15.10	5.47			
	Total	672	12.69	5.04			
Fiziksel İhmal	Tek çocuk	59	6.31	2.28	26.97	.000	3,4>1,2
	2	313	7.02	2.63			
	3-4	233	8.16	3.74			
	5 ve üzeri	67	10.48	4.13			
	Total	672	7.69	3.38			
AKK	Tek çocuk	59	3.61	1.71	4.17	.01	4>1,2,3
	2	313	4.11	2.10			
	3-4	233	4.33	2.28			
	5 ve üzeri	67	4.90	2.51			
	Total	672	4.22	2.19			

Tablo 4.12’den hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT kardeş sayısına göre incelendiğinde; toplam puan ile DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK boyutlarında anlamlı fark bulunmuştur ($p<.05$).

Yetişkin bireylerin Çocukluk Çağı Travmalarında kardeş sayısına göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre toplam puan ile fiziksel taciz, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal boyutlarında 3-4 kardeşi olan ile 5 kardeş ve üzerinde kardeşi olan katılımcıların puanı tek çocuk olan ile 2 kardeşi olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, duygusal taciz, cinsel taciz ve AKK boyutlarında 5 ve üzerinde kardeşi olan katılımcıların puanı tek çocuk olan ile 2 ve 3-4 kardeşi olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

4.5. Yetişkin Bireylerin Duyguları İfade Etme Düzeyine Yönelik Bulgular

Araştırma amacı kapsamında yetişkin bireylerin DİE düzeyleri demografik değişkenlere göre incelenmiştir. Bu incelemede, iki gruplu karşılaştırmalar bağımsız gruplar t testi ve ikiden fazla gruplu karşılaştırmalar ise tek yönlü anova analizi ile yapılmıştır. Tek yönlü anova analizinde oluşan anlamlı farklar Tukey testi ile incelenmiştir.

Tablo 4.13. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Cinsiyete Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
DİE (Toplam)	K	515	67.53	8.67	670	4.21	.000
	E	157	64.14	9.32			
Yakınlık İfadesi	K	515	27.01	4.40	670	4.04	.000
	E	157	25.34	4.96			
Olumlu İfadesi	Duygu K	515	21.77	3.69	670	2.88	.004
	E	157	20.78	4.08			
Olumsuz İfadesi	Duygu K	515	18.75	3.47	670	2.22	.02
	E	157	18.03	3.84			

Tablo 4.13'ten hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeyleri cinsiyete göre incelendiğinde; toplam puan ile Yİ, ODİ ve OSDİ boyutlarında kadınların puanı erkeklerin puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Tablo 4.14. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Yaş Grubuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
DİE (Toplam)	18-30	225	67.61	8.18	1.26	.29	
	31-40	231	66.02	9.25			
	41-50	136	66.46	9.27			
	51-65	80	66.83	9.45			
	Total	672	66.74	8.94			
Yakınlık İfadesi	18-30	225	26.55	4.58	.85	.47	
	31-40	231	26.34	4.57			
	41-50	136	26.88	4.58			
	51-65	80	27.18	4.68			
	Total	672	26.62	4.59			
Olumlu Duygu İfadesi	18-30	225	22.24	3.62	4.67	.003	1>4
	31-40	231	21.37	3.92			
	41-50	136	21.21	3.75			
	51-65	80	20.63	3.78			
	Total	672	21.54	3.80			
Olumsuz Duygu İfadesi	18-30	225	18.82	3.22	1.33	.26	
	31-40	231	18.31	3.83			
	41-50	136	18.38	3.57			
	51-65	80	19.03	3.74			
	Total	672	18.58	3.57			

Tablo 4.14'ten hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeyleri yaş grubuna göre incelendiğinde; toplam puan ile Yİ ve OSDİ boyutlarında anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$). Ancak ODİ boyutunda yaş grubuna göre anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<.05$).

Yetişkin bireylerin DİE düzeylerinde yaş grubuna göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre ODİ boyutunda 18-30 yaş aralığındaki katılımcıların puanı 51-65 yaş aralığındaki katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.15. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
DİE (Toplam)	Lise	88	65.97	8.58	4.82	.01	3>2
	Üniversite	389	66.08	9.24			
	Lisansüstü	195	68.40	8.27			
	Total	672	66.74	8.94			
Yakınlık İfadesi	Lise	88	26.30	4.64	.154	.22	
	Üniversite	389	26.45	4.77			
	Lisansüstü	195	27.10	4.16			
	Total	672	26.62	4.59			
Olumlu Duygu İfadesi	Lise	88	21.40	4.15	2.79	.06	
	Üniversite	389	21.30	3.90			
	Lisansüstü	195	22.08	3.39			
	Total	672	21.54	3.80			
Olumsuz Duygu İfadesi	Lise	88	18.27	3.68	4.55	.01	3>2
	Üniversite	389	18.32	3.61			
	Lisansüstü	195	19.23	3.38			
	Total	672	18.58	3.57			

Tablo 4.15'ten hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeyleri eğitim durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile OSDİ boyutunda anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<.05$). Fakat Yİ ve ODİ boyutlarında eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Yetişkin bireylerin DİE düzeylerinde eğitim durumuna göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek için post-hoc testlerinden Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre toplam puan ile OSDİ boyutunda lisansüstü mezunu olan katılımcıların puanı üniversite mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.16. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Anne Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
DİE (Toplam)	Okur - yazar	65	63.23	10.78	3.71	.01	2,4,5>1
	İlkokul	225	66.81	8.72			
	Ortaokul	73	66.22	8.52			
	Lise	153	66.85	8.26			
	Üniversite	156	68.22	8.93			
	Total	672	66.74	8.94			
Yakınlık İfadesi	Okur - yazar	65	25.20	4.97	2.32	.06	
	İlkokul	225	26.56	4.54			
	Ortaokul	73	26.56	4.37			
	Lise	153	26.69	4.43			
	Üniversite	156	27.24	4.66			
	Total	672	26.62	4.59			
Olumlu Duygu İfadesi	Okur - yazar	65	20.23	4.44	4.74	.001	2,4,5>1
	İlkokul	225	21.58	3.70			
	Ortaokul	73	20.55	4.05			
	Lise	153	21.80	3.53			
	Üniversite	156	22.23	3.62			
	Total	672	21.54	3.80			
Olumsuz Duygu İfadesi	Okur - yazar	65	17.80	4.35	1.44	.22	
	İlkokul	225	18.66	3.71			
	Ortaokul	73	19.11	3.36			
	Lise	153	18.36	3.27			
	Üniversite	156	18.75	3.37			
	Total	672	18.58	3.57			

Tablo 4.16'dan hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeyleri anne eğitim durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile ODİ boyutunda anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<.05$). Ancak, Yİ ve OSDİ boyutlarında anne eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Yetişkin bireylerin DİE düzeylerinde anne eğitim durumuna göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre toplam puan ile ODİ boyutunda annesi ilkokul, lise ve üniversite mezunu olan katılımcıların puanı annesi okur-yazar olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.17. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Baba Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
DİE (Toplam)	İlkokul	166	66.28	9.65	1.76	.15	
	Ortaokul	79	65.01	8.31			
	Lise	189	66.87	8.53			
	Üniversite	238	67.52	8.89			
	Total	672	66.74	8.94			
Yakınlık İfadesi	İlkokul	166	26.50	4.70	1.28	.28	
	Ortaokul	79	25.77	4.36			
	Lise	189	26.71	4.72			
	Üniversite	238	26.91	4.46			
	Total	672	26.62	4.59			
Olumlu Duygu İfadesi	İlkokul	166	21.39	3.89	1.21	.31	
	Ortaokul	79	20.94	4.21			
	Lise	189	21.56	3.60			
	Üniversite	238	21.83	3.75			
	Total	672	21.54	3.80			
Olumsuz Duygu İfadesi	İlkokul	166	18.39	3.99	.57	.64	
	Ortaokul	79	18.30	3.71			
	Lise	189	18.60	3.38			
	Üniversite	238	18.78	3.37			
	Total	672	18.58	3.57			

Tablo 4.17’den hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeyleri baba eğitim durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile Yİ, ODİ ve OSDİ boyutlarında anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.18. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Duygu İfade Etme (Toplam)	Evet	447	67.00	8.70	670	1.09	.28
	Hayır	225	66.21	9.39			
Yakınlık İfadesi	Evet	447	26.74	4.53	670	.93	.35
	Hayır	225	26.39	4.71			
Olumlu İfadesi	Evet	447	21.62	3.79	670	.80	.42
	Hayır	225	21.37	3.83			
Olumsuz İfadesi	Evet	447	18.64	3.50	670	.67	.50
	Hayır	225	18.45	3.71			

Tablo 4.18’den hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeyleri çalışma durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile Yİ, ODİ ve OSDİ boyutlarında anlamlı bir farka ulaşılamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.19. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Aylık Gelire Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Duygu İfade Etme (Toplam)	0 - 4.250 TL	221	66.70	8.33	.66	.51	
	4.250 - 9.500 TL	234	66.29	9.69			
	9.500 TL ve üzeri	217	67.26	8.69			
	Total	672	66.74	8.94			
Yakınlık İfadesi	0 - 4.250 TL	221	26.34	4.40	3.94	.02	2>3
	4.250 - 9.500 TL	234	26.22	4.85			
	9.500 TL ve üzeri	217	27.33	4.41			
	Total	672	26.62	4.59			
Olumlu Duygu İfadesi	0 - 4.250 TL	221	21.67	3.60	.20	.82	
	4.250 - 9.500 TL	234	21.48	4.01			
	9.500 TL ve üzeri	217	21.47	3.79			
	Total	672	21.54	3.80			
Olumsuz Duygu İfadesi	0 - 4.250 TL	221	18.69	3.25	.22	.80	
	4.250 - 9.500 TL	234	18.59	3.69			
	9.500 TL ve üzeri	217	18.46	3.77			
	Total	672	18.58	3.57			

Tablo 4.19’den hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeyleri aylık gelire göre incelendiğinde; Yİ boyutunda anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<.05$). Fakat toplam puan ile ODİ ve OSDİ boyutlarında aylık gelire göre anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Yetişkin bireylerin DİE düzeylerinde aylık gelire göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre Yİ boyutunda geliri 4250-9500 TL aralığında olan katılımcıların puanı geliri 9500 TL ve üzerinde olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.20. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Aile Tipine Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Duygu İfade Etme (Toplam)	Çekirdek aile	527	67.21	8.64	3.44	.03	1>2
	Geniş aile	49	64.88	11.12			
	Parçalanmış aile	96	65.09	9.07			
	Total	672	66.74	8.94			
Yakınlık İfadesi	Çekirdek aile	527	26.82	4.43	2.80	.06	
	Geniş aile	49	25.37	5.32			
	Parçalanmış aile	96	26.17	4.94			
	Total	672	26.62	4.59			
Olumlu Duygu İfadesi	Çekirdek aile	527	21.68	3.73	2.62	.07	
	Geniş aile	49	21.63	3.98			
	Parçalanmış aile	96	20.72	4.03			
	Total	672	21.54	3.80			
Olumsuz Duygu İfadesi	Çekirdek aile	527	18.71	3.49	1.83	.16	
	Geniş aile	49	17.88	4.74			
	Parçalanmış aile	96	18.21	3.28			
	Total	672	18.58	3.57			

Tablo 4.20’den hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeyleri aile tipine göre incelendiğinde; toplam puanda anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<.05$). Fakat Yİ, ODİ ve OSDİ boyutlarında aile tipine göre anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Yetişkin bireylerin DİE düzeylerinde aile tipine göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre toplam puanda çekirdek ailesi olan katılımcıların puanı geniş ailesi olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.21. Duyguları İfade Etme Düzeyinin Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Duygu İfade Etme (Toplam)	Tek çocuk	59	68.32	9.04	2.72	.04	1>4
	2	313	66.72	8.97			
	3-4	233	67.12	8.40			
	5 ve üzeri	67	64.10	10.09			
	Total	672	66.74	8.94			
Yakınlık İfadesi	Tek çocuk	59	26.93	4.58	1.67	.17	
	2	313	26.60	4.61			
	3-4	233	26.88	4.36			
	5 ve üzeri	67	25.51	5.15			
	Total	672	26.62	4.59			
Olumlu Duygu İfadesi	Tek çocuk	59	22.19	3.69	4.26	.01	1,2>4
	2	313	21.79	3.78			
	3-4	233	21.44	3.66			
	5 ve üzeri	67	20.12	4.18			
	Total	672	21.54	3.80			
Olumsuz Duygu İfadesi	Tek çocuk	59	19.20	3.02	1.44	.23	
	2	313	18.32	3.68			
	3-4	233	18.79	3.53			
	5 ve üzeri	67	18.48	3.64			
	Total	672	18.58	3.57			

Tablo 4.21'den hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeyleri kardeş sayısına göre incelendiğinde; toplam puan ile ODİ boyutunda anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<.05$). Fakat Yİ ve OSDİ boyutlarında kardeş sayısına göre anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Yetişkin bireylerin DİE düzeylerinde kardeş sayısına göre oluşan farkın yönünü tespit edebilmek için Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre toplam puanda tek çocuk olan katılımcıların puanı 5 ve üzerinde kardeşi olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, ODİ boyutunda tek çocuk olan ve 2 kardeşi bulunan katılımcıların puanı 5 ve üzerinde kardeşi olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

4.6. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisine Yönelik Bulgular

Araştırma amacı kapsamında yetişkin bireylerin empati becerileri demografik değişkenlere göre incelenmiştir. Bu incelemede, iki gruplu karşılaştırmalar bağımsız gruplar t testi ve ikiden fazla gruplu karşılaştırmalar tek yönlü anova analizi ile yapılmıştır. Tek yönlü anova analizinde oluşan anlamlı farklar Tukey testi ile incelenmiştir.

Tablo 4.22. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Cinsiyete Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Empati (Toplam)	K	515	57.52	5.11	670	7.27	.000
	E	157	53.88	6.60			

Tablo 4.22'den hareketle, yetişkin bireylerin empati becerileri cinsiyete göre incelendiğinde; kadınların puanı erkeklerin puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Tablo 4.23. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Yaş Grubuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	18-30	225	56.57	5.52	.38	.77	
	31-40	231	56.47	5.81			
	41-50	136	57.09	6.20			
	51-65	80	56.80	4.98			
	Total	672	56.67	5.70			

Tablo 4.23'ten hareketle, yetişkin bireylerin empati becerileri yaş grubuna göre incelendiğinde; anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.24. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	Lise	88	55.75	6.13	1.35	.26	
	Üniversite	389	56.76	5.83			
	Lisansüstü	195	56.90	5.20			
	Total	672	56.67	5.70			

Tablo 4.24'ten hareketle, yetişkin bireylerin empati becerileri eğitim durumuna göre incelendiğinde; anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.25. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Anne Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	Okur - yazar	65	55.98	5.00	.89	.47	
	İlkokul	225	56.88	6.14			
	Ortaokul	73	56.85	5.46			
	Lise	153	56.12	5.92			
	Üniversite	156	57.09	5.19			
	Total	672	56.67	5.70			

Tablo 4.25'ten hareketle, yetişkin bireylerin empati becerileri anne eğitim durumuna göre incelendiğinde; anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.26. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Baba Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	İlkokul	166	56.59	6.06	2.59	.05	
	Ortaokul	79	57.73	5.20			
	Lise	189	55.84	6.06			
	Üniversite	238	57.03	5.22			
	Total	672	56.67	5.70			

Tablo 4.26'dan hareketle, yetişkin bireylerin empati becerileri baba eğitim durumuna göre incelendiğinde; anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.27. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Çalışma Durumuna Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Empati (Toplam)	Evet	447	56.81	5.68	670	.92	.36
	Hayır	225	56.38	5.75			

Tablo 4.27'den hareketle, yetişkin bireylerin empati becerileri çalışma durumuna göre incelendiğinde; anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.28. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Aylık Gelire Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	0 - 4.250 TL	221	56.65	5.97	.40	.67	
	4.250 - 9.500 TL	234	56.91	5.49			
	9.500 TL ve üzeri	217	56.43	5.66			
	Total	672	56.67	5.70			

Tablo 4.28'den hareketle, yetişkin bireylerin empati becerileri aylık gelire göre incelendiğinde; anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.29. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Aile Tipine Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	Çekirdek aile	527	56.73	5.72	1.97	.14	
	Geniş aile	49	55.18	5.83			
	Parçalanmış aile	96	57.09	5.47			
	Total	672	56.67	5.70			

Tablo 4.29'dan hareketle, yetişkin bireylerin empati becerileri aile tipine göre incelendiğinde; anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.30. Yetişkin Bireylerin Empati Becerisinin Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Boyut	Grup	n	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Empati (Toplam)	Tek çocuk	59	56.59	5.20	.43	.73	
	2	313	56.50	5.78			
	3-4	233	57.00	5.76			
	5 ve üzeri	67	56.37	5.60			
	Total	672	56.67	5.70			

Tablo 4.30'dan hareketle, yetişkin bireylerin empati becerileri kardeş sayısına göre incelendiğinde; anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$).

4.7. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları, Duyguları İfade Etme Düzeyleri ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Araştırma ana amacı kapsamında yetişkin bireylerin ÇÇT, DİE düzeyleri ve empati becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu incelemede, pearson korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizi kullanılmış olup bulgular aşağıda edilmiştir.

Tablo 4.31. ÇÇT, Duyguları İfade Etme Düzeyi ve Empati Becerileri Arasındaki İlişki

	ÇÇT	DT	FT	Dİ	Fİ	AKK	DİE	Yİ	Fİ	ODİ	OSDİ	E
ÇÇT	1											
DT	.860**	1										
FT	.671**	.588**	1									
CT	.513**	.327**	.256**	1								
Dİ	.854**	.706**	.439**	.284**	1							
Fİ	.673**	.470**	.398**	.196**	.614**	1						
AKK	.681**	.548**	.372**	.248**	.481**	.287**	1					
DİE	-.220**	-.159**	-.084*	-.096*	-.267**	-.214**	-.077*	1				
Yİ	-.197**	-.147**	-.033	-.077*	-.260**	-.198**	-.052	.811**	1			
ODİ	-.226**	-.185**	-.124**	-.060	-.255**	-.219**	-.100**	.721**	.368**	1		
OSDİ	-.058	-.011	-.037	-.077*	-.062	-.047	-.018	.694**	.352**	.266**	1	
E	-.137**	-.097*	-.033	-.019	-.191**	-.114**	-.078*	.206**	.232**	.128**	.080*	1

ÇÇT: ÇÇT (Toplam); DT: Duygusal Taciz; FT: Fiziksel Taciz; CT: Cinsel Taciz; Dİ: Duygusal İhmal; Fİ: Fiziksel İhmal; AKK: AKK/Kontrol; DİE:Duygu İfade Etme (Toplam); Yİ: Yakınlık İfadesi; ODİ: Olumlu Duygu İfadesi; OSDİ: Olumsuz Duygu İfadesi; E: Empati

Tablo 4.31'den hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT'nın DİE düzeyine ait toplam puan ile Yİ ve ODİ boyutlarıyla arasında negatif ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$). Fakat yetişkin bireylerin ÇÇT ile DİE düzeyine ait OSDİ boyutu arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.31'den hareketle, yetişkin bireylerin ÇÇT'nın empati becerilerine ait toplam puan ile arasında negatif ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

Tablo 4.31'den hareketle, yetişkin bireylerin DİE düzeyinin empati becerilerine ait toplam puan ile arasında pozitif ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

Tablo 4.32. Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu İfade Etme Üzerindeki Etkisi

	B	S.H.	β	t	p
Duygusal Taciz	.06	.12	.03	.48	.63
Fiziksel Taciz	.12	.14	.04	.83	.41
Cinsel Taciz	-.08	.09	-.04	-.91	.37
Duygusal İhmal	-.47	.11	-.27	-4.48	.000
Fiziksel İhmal	-.23	.13	-.09	-1.83	.07
AKK	.23	.18	.06	1.22	.22
R=.29; R ² =.08; ΔR^2 =.07; $F_{(6,665)}=9.80$; $p=.000$					

Tablo 4.32'den hareketle, yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmalarının DİE düzeyi üzerindeki etkisine yönelik kurulan modelin anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$). Bu kapsamda, araştırmanın bağımsız değişkenleri bir bütün olarak DİE düzeyini yordamaktadır. Ayrıca, araştırmanın bağımsız değişkenleri DİE varyansının %7'sini açıklamaktadır.

Tablo 4.32'den hareketle, ÇÇTna ait duygusal ihmal boyutunun bağımsız olarak DİE düzeyini etkilediği belirlenmiştir ($p<.05$). Fakat duygusal taciz, fiziksel taciz, cinsel taciz, fiziksel ihmal ve AKK boyutlarının bağımsız olarak DİE düzeyini etkilemediği belirlenmiştir ($p>.05$).

Tablo 4.33. Çocukluk Çağı Travmalarının Empati Üzerindeki Etkisi

	B	S.H.	β	t	p
Duygusal Taciz	.06	.08	.05	.78	.44
Fiziksel Taciz	.09	.09	.04	.93	.35
Cinsel Taciz	.04	.06	.03	.66	.51
Duygusal İhmal	-.28	.07	-.24	-4.00	.000
Fiziksel İhmal	-.01	.08	-.01	-.17	.87
AKK	-.02	.12	-.01	-.17	.86
R=.20; R ² =.04; ΔR^2 =.03; F _(6,665) =4.81; p=.000					

Tablo 4.33'ten hareketle, yetişkin bireylerde ÇÇT'nin empati becerileri üzerindeki etkisine yönelik kurulan modelin anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$). Bu kapsamda, araştırmanın bağımsız değişkenleri bir bütün olarak empati becerilerini yordamaktadır. Ayrıca, araştırmanın bağımsız değişkenleri empati becerileri varyansının %3'ünü açıklamaktadır.

β katsayılarına bakıldığında, çocukluk çağı travmalarına ait duygusal ihmal boyutunun bağımsız olarak empati becerilerini etkilediği belirlenmiştir ($p<.05$). Fakat duygusal taciz, fiziksel taciz, cinsel taciz, fiziksel ihmal ve AKK boyutlarının bağımsız olarak empati becerilerini etkilemediği belirlenmiştir ($p>.05$).

5. TARTIŞMA

Yapılan araştırma kapsamında yetişkin bireylerin ÇÇT, DİE ve empatileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma örneklemini yaşı 18-65 arasında değişen 515 kadın, 157 erkek olmak üzere toplam 672 katılımcıdan oluşmaktadır. Örneklemin büyük çoğunluğu kadın (%76.6), 18-30 yaş (33.5) ve 31-40 yaş (34.4), üniversite mezunu (57.9), annesi ilkokul mezunu (33.5), baba eğitim durumu üniversite (35.4), çalışan (66.5), aylık geliri 4.250 – 9.500 (34.8), aile tipi çekirdek (78.4), ve son olarak kardeş sayısı kendisi ile birlikte 2 olan (46.6) kişiden oluşmaktadır. Bu bölümde öncelikle değişkenlerin örneklemin sosyo - demografik özellikleri ile olan ilişkisi literatür çerçevesinde tartışılacaktır.

5.1. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmalarının Demografik Bilgiler Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırma örnekleminde çocukluk çağı travmalarının bazı alt ölçeklerinde cinsiyet açısından anlamlı farklar olduğu görülmüştür. Yetişkin bireylerin ÇÇT cinsiyete göre incelendiğinde; toplam puan ile fiziksel taciz ve duygusal ihmal boyutlarında anlamlı fark bulunamamıştır. Ancak, duygusal taciz, cinsel taciz ve AKK boyutunda kadınlar; fiziksel ihmal boyutunda ise erkekler lehine anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Diğer deyişle kadınların erkekden daha fazla duygusal taciz, cinsel taciz ve AKK kollamaya maruz kaldıkları gözlemlenirken ve erkek katılımcıların kadın katılımcılardan daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldıkları gözlemlenmiştir. Literatürde ÇÇT ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda birbirinden farklı sonuçlar elde edilmiştir. Çavuşoğlu (2020) yapmış olduğu çalışmada, çalışma sonucumuzu destekler nitelikte erkek ve kadın katılımcıların ÇÇT ve toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Ancak, çalışmamızın aksine Çavuşoğlu (2020) yapmış olduğu çalışmasında duygusal taciz, cinsel taciz ve fiziksel ihmal alt boyutları arasında cinsiyet bakımından farklılık saptamamıştır. Benzer şekilde Bedirhanbeyoğlu (2018) yapmış olduğu çalışmada cinsel taciz alt boyutunda cinsiyet arasında bir farklılık

bulamamıştır. Ülkemizde yapılan başka bir çalışmada birlikte kadın ve erkeklerin CT deneyimleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Çelik, 2020). Bostancı ve ark., (2006) istismar ve ihmal türlerinde cinsiyetler arasında bir fark olmadığını bulmuştur. Ancak, bulgularımızla paralel bazı sonuçlar da vardır. Örneğin; Dubowitz (2002)'in araştırma sonucu çalışmamızı destekler nitelikte kız çocuklarının erkek çocuklardan 3 kat daha fazla CT maruz kaldıklarını bildirmiştir. Almanya'da yapılan bir çalışmada DT ve CT öyküsünün kadınlarda erkeklere nazaran daha fazla olduğu bulunmuştur (Witt et al., 2017). Benzer biçimde Zoroğlu ve ark., (2001) tarafından yapılan çalışmada cinsel istismarın kadın katılımcılarda görülme sıklığının erkek katılımcılardan daha fazla olduğuna rastlanmıştır. Toksöz (2022) çalışması da kadınların erkeklerden daha fazla cinsel tacize uğradığını saptarken bulgularımızla örtüşmektedir. Çelik (2020) erkek katılımcıların hem FT hem de Fİ alt boyutlarında kadın katılımcılarla karşılaştırıldığında, kadınların anlamlı düzeyde daha yüksek bir puan ortalamasına sahip olduklarını bulmuştur. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'na göre, tarafından incelenen bir çalışmada ise bulgularımızla paralel bir şekilde fiziksel istismarın erkeklerde kadınlara nazaran daha sık görüldüğü ve bu çocukların disipline etme sebebiyle bedensel cezaya maruz kaldıkları bildirilmiştir (URL-3). Bulgularımızla benzer bir şekilde Çelik (2020) yapmış olduğu çalışmada fiziksel ihmal alt boyutunun erkek katılımcılarda kadın katılımcılara oranla anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldığını saptamış ancak bizim çalışmamızın bulguları aksine fiziksel istismar alt boyutunun puanı da erkek katılımcılarda anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Zeren ve ark., (2012) yaptıkları çalışmada duygusal, fiziksel ve cinsel istismarın erkeklerde kadınlara nazaran daha yüksek olduğunu saptamıştır. İlikçi İygün (2018) bulgularımızla benzer bir şekilde erkeklerin kadınlardan daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldıklarını, kadınların ise erkeklerden daha fazla cinsel istismara maruz kaldıklarını bulmuştur. Ancak bulgularımızla benzer olmayan şekilde kadınların erkeklerden daha az fiziksel istismara maruz kaldıkları sonucuna varmışlardır. Alan yazına bakıldığında istismar ve ihmale ilişkin verilerdeki çelişkili sonuçların bireylerin sorulara samimi cevaplar vermekte zorlanmasında kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Karan, 2021). Kadınların yaşadıkları taciz olaylarını ne oranda dile getirdiklerini göz önünde bulundurunca cinsel taciz başta olmak üzere travmalarda cinsiyet farkına dair araştırmaların sınırlayıcı yönü de düşünülmelidir.

Araştırmamızda yetişkin bireylerin ÇÇT yaş gruplarına göre incelendiğinde, toplam puan, DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK olan hiçbir alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Literatürde ÇÇT ile yaş arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar arasında farklı bulgular elde edilmiştir. Bulgularımız Karan (2021) ve Bostancı ve ark. (2006) tarafından yapılan çalışmalar ile paralellik göstermektedir. Toksöz 'ün (2022) yapmış olduğu araştırmada katılımcıların ÇÇT ortalama puanlar açısından yaş gruplarına göre farklılık göstermediğini ancak 30 yaş ve üzerindeki bireylerin fiziksel ihmal alt boyutundan elde ettiği puanların 18-25 yaş aralığındaki bireylerin puanlarına kıyasla anlamlı olarak daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ayrıca, AKK alt boyutunda 26-30 yaş aralığındaki bireylerin 18-25 yaş aralığındaki kişilere kıyasla anlamlı derecede yüksek puanlar elde ettiklerini bulmuştur. Türkgil (2021) ise yaş ile çocukluk çağı ruhsal travma toplam puanı, DT ve Dİ arasında negatif yönlü bir ilişki bulurken, FT ve Fİ alt boyutlarında yaş ile anlamlı bir ilişki saptamamıştır. Şar ve ark., (2012)'ın çalışmasına göre ÇÇT ile yaş arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu gözükmemektedir. Benzer şekilde Aytaçalp ve Durat da (2019) yaptıkları çalışmada yaş ile ÇÇT ölçeği ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Türkgil'in çalışma sonucuna bakıldığında Çocukluk Çağı Travmalarına daha düşük puan verme sebeplerinden bir tanesinin yaşı ilerlemesiyle birlikte oluşan bellekte kayıt ve hatırlama işlevlerinin yavaşlaması sebep olabilmektedir (Aslan ve Hocaoglu, 2017). Çelişkili sonuçlara bakınca kişilerin çocukluk dönemlerinin birbirlerinden farklı olması ve bu dönemlerde çocuk yetiştirme tarzlarının değişebileceği ve kişilerin şuan yaşları ne olursa olsun çocukluk dönemini düşünerek soruları cevapladıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmamızda yetişkin bireylerin çocukluk çağı travmaları eğitim durumlarına göre incelendiğinde toplam puan, duygusal taciz, fiziksel taciz, cinsel taciz ve AKK alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunamazken, Dİ ve Fİ alt boyutlarında anlamlı fark bulunmuştur. Dİ ve Fİ alt boyutlarında lise ve altı mezunu bireylerin puanları lisans, lisans üstü ve üzeri mezunu bireylerden anlamlı düzeyde fazla olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığı zaman akademik başarı ile ÇÇT arasındaki negatif yönde ilişkiler olduğunu gösteren çalışmalar görülmüştür (Altuntaş, 2013; Yıldırım ve Kızmaz, 2019). İzgi (2020) yapmış olduğu çalışmada lise ve lise altı eğitim düzeyinde olan katılımcıların aile içi şiddet puanlarının lisans ve lisans üzeri eğitim düzeyinde olan katılımcıların aile içi şiddet puanlarından yüksek olduğu bulmuştur.

Buna ek olarak, eğitim düzeyi lise ve altında olan katılımcıların ÇÇT puanlarının, eğitim düzeyi lisans ve üzeri olan katılımcılardan yüksek olduğunu saptamıştır. Kaya (2020) çalışmasında FT alt ölçeğinden alınan puan ortalamalarının katılımcı eğitim seviyesi lise ve altı olan katılımcılarda, eğitim seviyesi üniversite ve üzeri olan katılımcılardan anlamlı derecede yüksek olduğunu bulmuştur. Çacı (2018) lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında akademik başarı ile FT arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Kaya'ya göre (2020) akademik başarının düşmesi çocukluk Çağı travmalarının olumsuz sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilir. Güneri Yöner'e göre (2016) çocuğun eğitim ihtiyacının aile tarafından önemsenmemesi de bir çeşit ihmal davranışı olarak görülmektedir. Bu bağlamda, çocuğun eğitim hayatının erken bitirilmesi ÇÇT deneyimlendiğine dair bir gösterge olarak gözükebilir.

Ebeveynlerin eğitim düzeyi ile ilgili elde ettiğimiz bulgular doğrultusunda anne eğitim düzeyinin cinsel taciz boyutu dışındaki tüm alt boyutlarda; duygusal taciz, fiziksel taciz, duygusal ihmal, fiziksel ihmal, AKK ve toplam puanda anlamlı farklılaşmanın mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Anne eğitim düzeyi düştükçe ÇÇT toplam puanının azaldığı gözlemlenmiştir. Fakat cinsel taciz boyutunda anne eğitim durumuna göre farklılaşma gözlemlenememiştir. Baba eğitim düzeyinin etkisine baktığımızda ise toplam ÇÇT puanı, FT, CT, Dİ ve Fİ boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur. Ancak duygusal taciz ve AKK boyutlarında baba eğitim durumuna göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Literatüre baktığımızda ise genel olarak benzer bulguların olduğu araştırmaların olduğu görülse de farklı bulgular da elde edilmiştir. Zeytinoğlu ve Kozcu (1991)'nin Ege Bölgesi'nde 767 katılımcı ile yapmış oldukları çalışmada çocuğu fiziksel olarak istismar edenlerin %63'ünün çocuğun anne ve/veya babasının olduğunu ve bu anne babaların eğitim düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Hunter et al. (2000) yapmış oldukları araştırma sonucuna göre eğitim düzeyi düşük olan annelerin yarısının çocuklarına sözlü şiddette bulundukları ve bu annelerin %42'sinin ise çocuklarına disiplin sağlamak amacıyla sert fiziksel şiddet uyguladıkları ifade edilmiştir. Sivas ilinde yapılan bir çalışmada ise annelerin %87.4'ünün çocuklarına fiziksel istismar, %93'ünün de duygusal istismar uyguladıkları, annenin bu davranışa başvurmasında annenin eğitim düzeyinin düşük olmasının etkili olduğu görülmüştür (Güler ve ark., 2002).

Literatüre bakıldığında ebeveyn eğitim düzeyinin ihmal ve istismar düzeyini azalttığı bir faktör olduğu (Aydın ve İşmen, 2003) görülse de bulgularımızla farklı olan bazı çalışmalar da bulunmaktadır. Türkkkan ve Odacı (2018) 703 lise öğrencisiyle yapmış olduğu çalışmada anne ve baba eğitim düzeyi ve ÇÇT arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırma sonuçlarına göre ÇÇT ile anne eğitim düzeyi arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Zeren ve ark. (2012) 150 üniversite öğrencisi ile yapmış oldukları çalışmada, ebeveynlerin eğitim düzeylerinin katılımcıların ÇÇT yaşantılarını etkilemediği saptanmıştır. Örsel ve ark. (2011) yapmış olduğu çalışmada özellikle annenin eğitim durumuyla DT Ve FT, babanın düşük eğitim düzeyiyle ise Dİ ve Fİ ilişkili bulmuştur. Yine Özçevik ve arkadaşlarının (2019) 118 hemşirelik fakültesi öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada ebeveynlerin eğitim düzeyleri ve çocukluk çağı travmatik yaşantıları arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bulgularımızda ebeveyn eğitim düzeyi ne olursa olsun katılımcıların çocukluk çağı travmalarına maruz kalabildikleri sonucuna vardık. Ancak, eğitim düzeyi düşük olan ebeveynler, fiziksel veya sözel cezaları bir disipline etme biçimi olarak görebilir ve uygulayabilirler. Aynı zamanda, çocuğa uyguladığı kötü davranışların sonuçlarının farkında olmamasına bağlı olarak istismarda bulunabileceği de düşünülmektedir (Özçevik ve ark., 2019).

ÇÇT katılımcıların çalışma durumuna göre incelendiğinde literatür ile paralel şekilde çocukluk çağı travmalarının hiçbir alt boyutunda anlamlı bir farka rastlanmamıştır. İzgi (2020) 383 kadın katılımcıyla yaptığı çalışmasında katılımcıların ÇÇT ile çalışma durumu değişkenine göre anlamlı bir fark bulamamıştır.

Araştırmamızda yetişkin bireylerin ÇÇT aylık gelir durumlarına göre incelendiğinde; toplam puan ile duygusal taciz, cinsel taciz ve fiziksel ihmal boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur. Ancak fiziksel taciz, duygusal ihmal ve AKK boyutlarında aylık gelire dair anlamlı bir fark bulunamamıştır. Çocukluk çağı toplam puanlarına bakıldığında bireylerin aylık geliri arttıkça çocukluk çağı toplam puanlarının azaldığı görülmüştür. Alan yazına bakıldığında benzer sonuçların olduğu görülmektedir. Ballı (2019) katılımcı ile yapmış olduğu çalışmada katılımcıların çocukluk çağı travmalarının aylık gelirleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve kişilerin aylık gelirinin düştükçe çocukluk çağı travmalarından aldıkları puanın yükseldiği sonucuna varmıştır. Yılmaz Irmak'ın (2008) yapmış olduğu çalışmada gelir düzeyinin ÇÇT üzerinde önemli bir risk faktörü oluşturduğunu belirtmiştir.

Özçevik ve Güneş (2019) yaptıkları çalışmada algılanan sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça katılımcıların çocukluk çağı travmalarının azaldığı ve tüm alt ölçeklerin puan ortalamalarının alt sosyoekonomik düzeye sahip olan gruba ait olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Aydın ve İşmen (2003) yaptıkları araştırmada, araştırmaya katılan erkeklerin ÇÇT ile gelir düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durumda bireylerin maddi durumlarının eğitim hayatlarını erkenden bitirmelerine sebep olmuş olabileceği yorumu yapılabilir. Bu bağlamda da, ekonomik problemler çeken ve eğitim bakımından geride kalmış bireylerin ailelerinde travmatik deneyimler yaşamaları beklediğimiz bir sonuçtu.

Araştırmamızda yetişkin bireylerin çocukluk çağı travmalarını aile tiplerine göre incelediğimiz zaman; toplam puan, DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur. Cinsel taciz alt boyutu dışında çocukluk çağı travmalarının tüm alt boyutlarında parçalanmış aile puanı çekirdek aile puanından yüksel bulunmuş olup, geniş aile ile çekirdek aile arasında bir fark bulunamamıştır. Cinsel taciz alt boyutunda ise geniş aile alt boyutu ile parçalanmış aile boyutu puanları çekirdek aile alt boyutu puanından anlamlı düzeyde fazla çıkmıştır. Bulgularımız literatürle paralellik göstermektedir. Literatüre göre parçalanmış aile faktörü çocukluk istismarında ciddi bir risk grubudur (Aral ve Gürsoy 2001). Özçevik ve ark. (2019) yapmış olduğu çalışmasında katılımcıların aile tipi ile ÇÇT arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu saptamıştır. Derakhshanpour et al. (2017) çocuk istismarının, parçalanmış ailelerde daha çok görüldüğünü ve bu durumun bir risk faktörü olduğunu saptamıştır. Benzer şekilde Brown et al. (1998) da parçalanmış aile tipinin, çocuk istismarına neden olabilecek bir risk faktörü olduğunu belirlemiştir. Oral ve ark. (2001) ise yapmış olduğu araştırmada çocuk istismarı tanısı alan katılımcıların ailelerinin %42'sinin parçalanmış aile olduklarını belirtmiştir. Bostancı ve arkadaşlarının (2006) yapmış olduğu çalışmada aile tipi geniş ve parçalanmış olan katılımcıların, aile tipi çekirdek aile olan katılımcılara oranla daha fazla fiziksel istismara maruz kaldığını belirlemiştir. Bulgularımız beklediğimiz bir sonuçtu. Parçalanmış bir aileye sahip olmak çocuğun anne ve baba ile yakın duygusal bir ilişki kuramaması, anne ve baba eksikliği gibi faktörlerin (Bulut 1996; Polat 2001; Örsel ve ark. 2011) ççt yaşamaya sebep olduğunu ve geniş aileye sahip olmanın (Horton and Cruise 2001) ççt yaşamak için önemli bir risk olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Aktaran: Demirkapı, 2013).

Bu araştırma örneklemine göre ÇÇT kardeş sayısına göre incelendiğinde anlamlı farklar gözlemlenmiştir. Bulgularımızdan hareketle; ççt ölçeği toplam puanı DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK tüm alt boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur. Buradan yola çıkarak, toplam puan, fiziksel taciz, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal boyutlarında 3-4 kardeşi olan yetişkinler ile 5 kardeş ve üzeri kardeşi olan katılımcıların puanı tek çocuk ile iki kardeşi olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Buna ek olarak, duygusal taciz, cinsel taciz ve AKK boyutlarında 5 ve üzeri kardeşi olan katılımcıların puanı tek çocuk olan 2 ve 3-4 kardeşi olan katılımcıların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Literatüre baktığımızda bulgularımızla benzer çalışmalara rastlanmıştır. Güler ve Tuncay (2021) yapmış olduğu çalışmalarında kardeş sayısının arttıkça ÇÇT ölçeğinden alınan puanların da arttığını bulmuştur. Yine sonuçlarımızla paralel olarak Kourt (2011) yapmış olduğu çalışmasında ççt puanı ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık olduğunu saptamıştır. Çalışmasından elde ettiği bulgulara göre 3 ve daha fazla kardeşe sahip olan katılımcıların ççt puanları, kardeş sayısı 1 veya 2 olan katılımcıların puanlarından daha yüksektir. Aytaçalp ve Durat (2019) çalışmalarında kardeş sayıları ile ÇÇT puanı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır. Saçarçelik (2009)'un araştırma bulgularına göre de kardeş sayısı ile ÇÇT puanı arasında anlamlı ilişki vardır. Bulgularımız literatürle tutarlı olarak beklediğimiz sonucu gösterdi. Kardeş sayısı ile çocukluk çağı travmalarının artma sebeplerinden biri çocuk sayısı arttıkça ebeveynlerin geçim sıkıntısını artabileceği ve ebeveynler üzerindeki maddi kaygıların çocuklarına kötü davranmalarına ayrıca çocukların giyim, sağlık ve eğitim masraflarını karşılamada güçlük çekebileceklerine neden olabileceği düşünülebilir. Kardeş sayısının artmasıyla birlikte, ailenin bakım verebilme becerilerinin olumsuz olarak etkilenebilmesi ihtimali de elde edilen bulguları güçlendirmektedir (Güler ve Tuncay, 2021). Güler ve Tuncay (2021)'a göre ise ailenin artan çocuk sayısı ile birlikte her bir çocuğa ayrılan vaktin azalması, çocukların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını yerine getirmede daha fazla zorluk çıkarabilir ve bu da kişinin ailesi tarafından fiziksel ve duygusal olarak ihmeline neden olabilmektedir.

5.2. Yetişkin Bireylerin Duyguları İfade Etme Düzeylerinin Demografik Bilgiler Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırma örnekleminde DİE düzeyinin tüm alt ölçeklerinde cinsiyet grupları bakımından anlamlı farklar gözlemlenmiştir. Yetişkin bireylerin duygularını ifade etme düzeylerine bakıldığında; toplam puan, Yİ, ODİ ve OSDİ boyutlarında kadınların puanları erkeklerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Literatür incelendiğinde DİE ve alt boyutları ile ilgili sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür. King and Emmons (1990) çalışmasında erkeklerin duygularını kadınlara oranla daha az ifade ettiklerini görmüştür. Lane et al. (1998) cinsiyet ile duygu arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında kadınların duygularını erkeklere göre daha sık ifade ettiklerini bulmuştur. Yine benzer şekilde Polce Lynch et al. (2001) ergen bireyler üzerinde yaptıkları çalışmada ergen erkeklerin duygularını ergen kadınlara göre daha çok sınırladıklarını gözlemlemiştir. Barrett et al. (2000) erkeklerin duygularını kadınlarla aynı şekilde hissetmelerine rağmen daha fazla kendilerine saklamaya, kadınların ise duygularını başkalarıyla paylaşmaya eğilimli olduklarını ve kadınların duygularını daha karmaşık, ayrıntılı bir biçimde ifade ettiklerini bulmuştur. Sevinç ve Taş (2020), araştırmasında bulgularımızla benzer şekilde DİE ve duyguları ifadenin alt boyutu olan olumlu duygunun erkek ve kadınlar arasında anlamlı düzeyde farklılaştığını ancak bizim çalışmamızın aksine olumsuz duygu ve yakınlık alt boyutunda kadın ve erkekler arasında anlamlı bir farklılaşmaya ulaşmamıştır. Ekşi ve ark. (2020) ve Varol (2018) araştırmalarında kadınların duygularını ifade etme düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğunu bulmuştur. Kuyumcu (2011) ise yapmış olduğu çalışmasında DİE ile cinsiyet arasında anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yalçın (2010) yaptığı çalışmasında olumsuz duygu ve yakınlık alt boyutları ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık görülmüştür. Çalışmamızda kadınların DİE düzeylerinin erkeklerden daha fazla olmasının nedeni, kadınların duygularını ifade etmelerinde erkeklerle karşılaştırıldığında daha ayırt edici ve kadınların duygularını başkalarıyla paylaşmaya daha eğilimliyken erkeklerin daha çok kendilerine saklamaları olabilir (Barrett et al., 2000).

Yetişkin bireylerin DİE düzeyleri ve yaş arasındaki ilişkiye bakıldığında toplam puan ile Yİ ve OSDİ boyutlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak, ODİ boyutunda yaş grubuna göre anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Elde

ettiğimiz bulgulara göre 18-30 yaş aralığındaki katılımcıların ODİ boyutunda elde ettikleri puanların 51-65 yaş aralığındaki katılımcıların aldıkları puandan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Alan yazına bakıldığında DİE ve yaş arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara pek rastlanmamıştır. Şipit (2019) yapmış olduğu çalışmada yaş ile DİE arasında anlamlı bir farka ulaşamamıştır. Benzer şekilde, Eroğlu (2020) öğrenciler ile yaptığı çalışmada DİE düzeyleri ile yaş arasında bir farka rastlamamıştır.

Bulgularımızdan elde ettiğimiz sonuçlara göre yetişkin bireylerde DİE düzeyleri ile eğitim durumları arasında, toplam puan ile OSDİ boyutunda anlamlı farklar tespit edilirken, Yİ ve ODİ boyutlarında anlamlı bir farka ulaşamamıştır. Bulgularımıza göre toplam puan ile OSDİ boyutunda lisansüstü mezunu olan katılımcıların puanı üniversite mezunu olan katılımcıların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Alan yazına bakıldığında DİE ve eğitim arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara pek rastlanmamıştır. Denizci (2015), çalışmada lisans, yüksek lisans ve doktora mezunu katılımcıların, ilk öğretim ve lise mezunu katılımcılardan duygularını ifade etme açısından anlamlı ölçüde daha yüksek puan aldıklarını görmüştür. Lane et al. (1998) duygusal farkındalık ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki, duygusal farkındalığın çevresel faktörlerden güçlü bir şekilde etkilenen bilişsel gelişimin bir alanı olarak kavramsallaştırılmasıyla tutarlıdır. Türkiye’de insanların kendi duygularını bedenselleştirme gibi dolaylı yollarla ifade ettikleri ve eğitim düştükçe bu eğilimin arttığı bilinmektedir. Diğer bir deyişle, daha düşük eğitilmiş kişiler, hastalıklar kültürde daha kabul edilebilir olduğundan kendilerini bir hastalıkla ifade etme eğilimindedirler (Kaya Kurtman, 2017). Ayrıca, eğitim düzeyindeki artışın insanları bireyciliğe, özgürlüğe ve özgüvene (Jose and Alfon, 2007) yönlendirdiğini ve bu durumun insanları duygularını doğrudan ifade etmeye yönlendirebileceğini belirten birçok bulguya rastlanmıştır.

Bulgularımızdan elde ettiğimiz sonuçlara göre yetişkin bireylerde DİE düzeyleri ile anne eğitim durumları arasında, toplam puan ile ODİ boyutunda anlamlı farklar tespit edilirken, Yİ ve OSDİ boyutlarında anlamlı bir farka ulaşamamıştır.

Toplam puan ile ODİ boyutunda annesi ilkökul, lise ve üniversite mezunu olan katılımcıların puanları annesi okur – yazar olan katılımcıların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Alan yazına bakıldığında DİE ve ebeveyn eğitim düzeyi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar pek olmamakla birlikte farklı araştırma sonuçlarına ulaşıldığı görülmüştür. Yetişkin bireylerde DİE düzeyleri

ile baba eğitim durumları arasında ise anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bulgularımızın aksine, Kaşıkçı (2019), çalışmasında anne ve baba eğitim durumu ile DİE arasında anlamlı bir farka ulaşmamıştır. Yalçın ve Hamarta (2013) yetişkin bireylerin DİE düzeylerinin hiçbir alt boyunda anne ve baba eğitim durumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Erbay (2021), çalışmasında Türkçe'ye 'duygular için söz yokluğu' olarak çevrilen (Dereboy, 1990) aleksitiminin bir alt boyutu olan duyguları söze dökmede güçlük ile anne eğitim durumu arasında bir ilişki bulamamış, ancak baba eğitim durumu ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka ulaşmıştır. Kahramanol (2016) ise aleksitiminin bir alt boyutu olan duyguları söze dökmede güçlük ile anne ve eğitim durumu arasında bir ilişki bulamamıştır. İnsanlardaki genel kanı anne ve babanın eğitim düzeyinin yükseldikçe ebeveynlerin çocuklarına karşı demokratik tutumları ve iletişimin daha sağlıklı olmasının çocuklarının duygularını ifade etmelerini kolaylaştıracağı yönündedir (Yalçın ve Hamarta, 2013). Ancak, literatüre bakıldığında bununla paralel olmayan çalışmalara da rastlanmıştır. Yapılan çalışmalarda farklılar olmasının bir sebebi olarak yetişkinlerin gelecekleri için yeni arayışlar içinde olduğu ve bulundukları sosyal ortamların çeşitliliğinden dolayı duygularını ifade etmede anne ve baba eğitim durumunun etkisinin değişebileceği düşünülmüştür.

DİE katılımcıların çalışma durumuna göre incelendiğinde literatür ile paralel şekilde anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Literatüre bakıldığında konuyla ilgili çalışmalara pek rastlanmamakla birlikte Dokuz (2017) da araştırmalarında katılımcıların çalışma durumu ile DİE arasında bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır.

Bu araştırma örnekleminde elde ettiğimiz bulgulara göre yetişkin bireylerin DİE düzeyleri aylık göre incelendiğinde yalnızca Yİ boyutunda anlamlı fark gözlemlenmiştir. Yİ boyutunda aylık geliri 4250-9500 TL aralığında olan katılımcıların puanı geliri 9500 TL ve üzeri olan katılımcıların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Çalışmamızın aksine Erbay (2021)'un bulgularında ekonomik durumu düşük katılımcıların duygularını söze dökmede güçlük düzeylerinin ekonomik düzeyleri orta olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu araştırmadan elde ettiğimiz bulgulara göre yetişkin bireylerin DİE düzeyleri aile tipine göre incelendiğinde toplam puanda anlamlı fark gözlemlenmiştir. Buna göre toplam puanda çekirdek aile olan katılımcıların puanı geniş ailesi olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Bunun bir nedeninin çekirdek ailede kişilere duygularını ifade edebilmeleri için daha çok alan açılabilirdiği düşünülebilir.

Araştırma örnekleminde DİE düzeyi kardeş sayısına göre incelendiğinde toplam puan ile ODİ boyutunda anlamlı farklar elde edilmiştir. Buna göre toplam puanda tek çocuk olan katılımcıların puanı 5 kardeş ve üzeri olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, ODİ alt boyutunda tek çocuk olan ve 2 kardeş olan katılımcıların puanları 5 ve üzeri kardeş olan katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bunun bir nedeninin çocuk sayısının az olmasının ailede kişilere duygularını ifade edebilmeleri için daha çok alan açılabilirdiği düşünülebilir.

5.3. Yetişkin Bireylerin Empati Becerilerinin Demografik Bilgiler Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırma sonucumuza göre kadın bireylerin empati becerilerinin erkek bireylere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Literatüre bakıldığında bulgularımızla paralel şekilde kadınların empati düzeylerinin erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu çalışmalara rastlanmaktadır (Akbaş, 2021; Clarke et al., 2016; Baron Cohen and Wheelwright, 2004). Kadınların ilişkilerinde daha yakın ve samimi olmalarının empati düzeyini etkileyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet rolleri bakımından kadınların daha duygusal, erkeklerin ise daha mantıksal şeklinde kategorilendirilmesi kadınlara empatik bakış açısını aşlamış olabilir. Bunun sebebi ise topluma göre kadınların anlayışlı ve fedakar olan taraf olmalarıdır (Günay ve Bener, 2011). Dağda (2017)'ya göre cinsiyet açısından empatik beceri düzeylerinde meydana gelen farklılaşmanın sebebi yetiştirilme tarzlarındaki farklılıklar olabilmektedir. Kız çocukları erkek çocuklarına göre daha şefkatli, anlayışlı ve uyumlu yetiştirilirken, erkek çocuklarının duygularını rahat ifade edemeyecek şekilde yetiştirilmesi ile yorumlanabilir. Ancak yine de bu bulgulardan yola çıkarak, kadınların empatik düzeylerinin erkeklerden daha mı yüksek olduğu yoksa kadınların empatik davranışı bildirme konusundaki istekliliklerini mi yansıttığı belirlenemez (Baron Cohen and Wheelwright, 2004).

Araştırma bulgularımıza göre empati ile yaş arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Alan yazına bakıldığında empati ve yaş arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma sonuçlarında farklılık olduğu görülmüştür. Dağda (2017),

Sevimligül (2002), Özcan (2012), Erdem (2021), Mutlu ve ark. (2014), Çiçek (2006), Vural (2008) bulgularımızla paralel olarak empati ile yaş arasında anlamlı bir farka ulaşmamıştır. Bulgularımızın aksine Yiğitbaş (2019), Akgün Şahin ve Kardaş Özdemir (2015), Çınar ve Cevahir (2007), Öz (1998)'ün çalışmalarında yaşla birlikte empati düzeyinin de arttığı görülmektedir.

Araştırma bulgularımıza göre empati ile katılımcıların eğitim durumları arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Literatüre bakıldığında empati ve katılımcıların eğitim durumları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma sonuçlarında farklı bulgulara ulaşıldığı görülmüştür. Bulgularımızla paralel şekilde Erdem (2021), Öztürk ve ark. (2004), empati ile katılımcıların eğitim durumları arasında anlamlı bir farka ulaşamamıştır. Ancak bulgularımızın aksine Akbaş (2021), Akgün Şahin ve Kardaş Özdemir (2015), Kumcağız ve ark. (2011), Pek ve ark. (2001), Öz (1998) empati ile katılımcıların eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çalışma sonucumuza göre empati ile katılımcıların anne ve baba eğitim durumları arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Literatüre bakıldığında empati ve katılımcıların anne ve baba eğitim durumları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma sonuçlarında farklı bulgulara ulaşıldığı görülmüştür. Bulgularımızla benzer olarak Yiğitbaş ve ark. (2019) empati ile katılımcıların anne ve baba eğitim durumları arasında anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bulgularımızın aksine Yenici (2021) empati ile katılımcıların anne ve baba eğitim durumları arasında anlamlı fark olduğu ve anne ile babanın eğitim durumu orta okul veya daha aşağı olan katılımcıların anne ile babanın eğitim durumu lise ve üstü olanlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç, eğitim düzeyinin artmasına bağlı bir biçimde bireyselliğe ve bireysel değerlere verilen önemi arttırdığı düşünülmektedir (Aydın, 2005). Yine benzer şekilde Çetin (2008) ve Ekinci ve Aybek (2010) de empati ile katılımcıların anne ve baba eğitim durumları arasında anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yetişkin bireylerde empati becerilerinin çalışma durumuna göre de incelendiği araştırma sonucumuzda anlamlı bir farka ulaşamamıştır. Literatüre bakıldığında empati ve katılımcıların çalışma durumları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalara pek rastlanmamış olsa da bulgularımız literatürle paraleldir. Bulgularımızla benzer olarak, Yenici (2021), Tuna Oran ve Kurul (2018) empati ile katılımcıların çalışma durumları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna

ulaşmıştır. Araştırma bulgularımıza göre empati ile gelir durumu arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Alan yazına bakıldığında empati ve gelir durumu arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalara pek rastlanmamakla birlikte sonuçlar çalışmamızla paralellik göstermektedir. Bekmezci ve ark. (2015) empati ile gelir durumu arasında anlamlı bir farka ulaşmamıştır. Yetişkin bireylerde empati becerilerinin aile tipine göre incelendiği araştırma sonucumuzda anlamlı bir farka ulaşılammıştır. Literatüre bakıldığında empati ve aile tipi arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar ile bulgularımız paralellik göstermektedir. Yenici (2021), Cangür (2020), Yiğitbaş ve ark. (2019), Bekmezci (2015), Arpacı ve Özmen (2014) çalışmalarında empati ile aile tipleri arasında anlamlı bir farka ulaşamamışlar. Yetişkin bireylerde empati becerilerinin kardeş sayısına göre incelendiği araştırma sonucumuzda anlamlı bir farka ulaşılammıştır. Literatüre bakıldığında empati ve kardeş sayısı arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar ile bulgularımız paralellik göstermektedir. Bulgularımızla benzer şekilde Cangür (2020), Tuna Oran ve Kurul (2018), Yiğitbaş ve ark. (2013), Kiraz (2011), Ay (2006), Ay ve Özcan (2003) çalışmalarında empati ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farka ulaşamamışlar.

5.4. Yetişkin Bireylerin Çocukluk Çağı Travmaları, Duyguları İfade Etme Düzeyleri ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın amacı kapsamında yetişkin bireylerin çocukluk çağı travmalarının DİE düzeyine ait toplam puan ile Yİ ve ODİ boyutları arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, yetişkin bireylerin ÇÇT ile DİE düzeyine ait OSDİ boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmanın amacı kapsamında yetişkin bireylerin çocukluk çağı travmalarının empati düzeyine ait toplam puan ile arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın amacı kapsamında yetişkin bireylerin DİE düzeyinin empati becerilerine ait toplam puan ile arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırma bulgularımız çerçevesinde, yetişkin katılımcıların empati düzeyleri artarken DİE becerileri de artmaktadır. Bulgularımızla benzer şekilde Dağda (2017) 400 yetişkin katılımcı ile yapmış olduğu çalışmasında bireylerin duygularını ifade etme becerileri ile empati düzeyleri arasında pozitif yönlü bir korelasyon olduğu sonucuna varmıştır.

5.5. Yetişkin Bireylerde Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu İfade Etme Üzerindeki Etkisi ve Yorumu

Araştırma bulgularımızdan hareketle, yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmalarının DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK alt boyutları bir bütün olarak DİE düzeyini yordamaktadır. Bu bulgular beklediğimiz bir sonuçtu. Ancak alt boyutlara ayrı ayrı baktığımızda duygusal ihmal alt boyutu DİE düzeyini bağımsız olarak yordamaktayken, duygusal taciz, fiziksel taciz, cinsel taciz, fiziksel ihmal ve AKK boyutlarının bağımsız olarak DİE düzeyini etkilemediği görülmüştür. Alanyazına bakıldığında bulgularımızla benzer sonuçlar olduğu görülmüştür. Cromheeke et al. (2014) kadın üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada ÇÇT ile ODİ için işleyen hafıza bozukluğu arasında ilişki bulmuştur. Kötü muamele gören çocuklar, duyguları tanıma, ifade etme ve anlamada zorluk yaşadıklarını bildirmişlerdir (During and Macmahon, 1991). Güleç ve ark. (2012) çocukluk çağı ve aleksitimi üzerine yapmış olduğu çalışmada duygusal ihmal ve duygusal istismarın aleksitimi oluşumunda oldukça önemli bir role sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Şenkay ve Işıklı (2015) çalışmada çocukluk çağı Dİ, DT ve Fİ durumlarının bireylerde aleksitimik özellikler gelişmesine neden olabileceği sonucuna varmıştır. Yine benzer şekilde Aust et al. (2012) aleksitimik özelliklerin ÇÇT ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Çocukluk çağı travmalarına maruz kalmış çocukların duygularını ifade etme becerilerinin düşük olma sebebi istismarcı ve ihmalkâr ortamların yoğun olumsuz duygular doğurması ve aynı zamanda bu duyguların ve ilişkili ihtiyaçların sıklıkla göz ardı edilmesi, geçersiz kılınması veya ihmal edilmesi olabilir.

Bu sebeple, bu aile ortamları, çocukların duygularını uygun şekilde öğrenmeleri ve ifade etmeleri için kısıtlı fırsatlar sunar ve acı veren duygusal deneyimlerle başa çıkmak için sınırlı bir destek sağlar (Paivio and McCulloch, 2003). Ayrıca, aile üyelerinin fikir ve duygularını ifade etmelerine izin verilen alanın sınırlı olduğu aileler genelde duygusal ifadenin sıklıkla göz ardı edildiği, cezalandırıldığı istismarcı ve ihmalkâr aile ortamlarının bir özelliğidir (Kench and Irwin, 2000). ÇÇT ve DİE becerilerinin yaygın olarak çalışılmayan bir konu olması sebebi ile bu çalışmanın Türkiye örnekleminde yürütülmesi literatürdeki ciddi bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

5.6. Yetişkin Bireylerde Çocukluk Çağı Travmalarının Empati Üzerindeki Etkisi

Araştırma bulgularımızdan hareketle, yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmalarının DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK alt boyutları bir bütün olarak empati üzerinde etkilidir. Ancak alt boyutlara ayrı ayrı baktığımızda duygusal ihmal alt boyutu empati becerilerini bağımsız olarak yordamaktayken, duygusal taciz, fiziksel taciz, cinsel taciz, fiziksel ihmal ve AKK boyutlarının bağımsız olarak empati becerilerini etkilemediği görülmüştür. İlginç bir şekilde travma ve empati arasındaki ilişkiyi inceleyen pek az çalışma yapılmıştır (Greenberg et al., 2018). Greenberg et al. (2018) yaptıkları çalışma sonucunda çocuklukta travmatik bir olay yaşadığını bildiren yetişkinlerin, travmatik bir olay yaşamayan yetişkinlere kıyasla empati düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca, travmanın ciddiyeti, empatinin çeşitli bileşenleriyle olumlu bir ilişki içindeydi. Bu bulgular, bir çocukluk travması deneyiminin bir kişinin başka birinin bakış açısından bakabilme ve hem zihinsel hem de duygusal durumlarını anlama yeteneğini arttırdığını ve bu etkinin uzun süredir devam ettiğini göstermektedir. Lim and DeSteno (2016) tarafından yapılan son araştırmalar, geçmişte yaşanan sıkıntıların şiddetinin artan şefkate yol açabileceğini ve bu bağlantıya da empatinin aracılık ettiğini bulmuştur. Travmatik olayların kişilerin empati düzeyini arttırmasının sebebi travmanın, duygulara Vythilingam et al. (2007), çevresel ipuçlarına dikkati arttırması Freeman et al. (2000) ve amigdalaadaki duyarlılığı arttırması şeklinde yorumlanabilir (Pessoa et al., 2004; McNally, 2006).

Bu farkındalıktaki artışla birlikte, travmatik bir deneyim yaşamış kişiler, yaşamamış kişilere kıyasla, karşısındaki kişinin durumunu tanıma, anlama ve bunlara uygun şekilde tepki verme yeteneğini geliştirir (Greenberg et al., 2018).

6. SONUÇLAR

Yetişkin bireylerde ÇÇT, DİE düzeyleri ve empati becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmamızın sonuçları aşağıda yer almaktadır. Yetişkin bireylerin ÇÇT cinsiyete göre incelendiğinde toplam puan ile fiziksel taciz ve duygusal ihmal boyutlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak, duygusal taciz, cinsel taciz ve AKK boyutunda kadınların, fiziksel ihmal boyutunda ise erkeklerin puanı anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yetişkin bireylerin ÇÇT yaş grubuna göre incelendiğinde anlamlı bir farka ulaşılamamıştır. Yetişkin bireylerin ÇÇT eğitim durumuna göre incelendiğinde toplam puan ile duygusal taciz, fiziksel taciz, cinsel taciz ve AKK boyutlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal boyutlarında eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunmuştur.

Yetişkin bireylerin ÇÇT anne eğitim durumuna göre incelendiğinde toplam puan ile DT, FT, Dİ, Fİ ve AKK boyutlarında anlamlı fark bulunmuştur. Ancak, cinsel taciz boyutunda anne eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin ÇÇT baba eğitim durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile fiziksel taciz, cinsel taciz, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal boyutlarında anlamlı fark bulunurken, duygusal taciz ve AKK boyutlarında baba eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin ÇÇT çalışma durumuna göre incelendiğinde anlamlı bir farka ulaşılamamıştır.

Yetişkin bireylerin ÇÇT aylık gelire göre incelendiğinde toplam puan ile duygusal taciz, cinsel taciz ve fiziksel ihmal boyutlarında anlamlı fark bulunurken, fiziksel taciz, duygusal ihmal ve AKK boyutlarında aylık gelire göre anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin ÇÇT aile tipine göre incelendiğinde toplam puan ile DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK boyutlarında anlamlı fark bulunmuştur. Yetişkin bireylerin ÇÇT kardeş sayısına göre incelendiğinde toplam puan ile DT, FT, CT, Dİ, Fİ ve AKK boyutlarında anlamlı fark bulunmuştur. Yetişkin bireylerin DİE düzeyleri cinsiyete göre incelendiğinde toplam puan, Yİ, ODİ ve OSDİ boyutlarında kadınların puanı erkeklerin puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Yetişkin bireylerin DİE düzeyleri yaş grubuna göre incelendiğinde toplam puan ile Yİ ve OSDİ boyutlarında anlamlı bir fark bulunamazken, ODİ boyutunda yaş grubuna göre anlamlı fark tespit edilmiştir.

Yetişkin bireylerin DİE düzeyleri eğitim durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile OSDİ boyutunda anlamlı fark tespit edilmiştir. Fakat Yİ ve ODİ boyutlarında eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin DİE düzeyleri anne eğitim durumuna göre incelendiğinde; toplam puan ile ODİ boyutunda anlamlı bir farka ulaşılırken, Yİ ve OSDİ boyutlarında anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farka ulaşılammıştır.

Yetişkin bireylerin DİE düzeyleri baba eğitim durumuna göre incelendiğinde anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin DİE düzeyleri çalışma durumuna göre incelendiğinde anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Yetişkin bireylerin DİE düzeyleri aylık gelire göre incelendiğinde; Yİ boyutunda anlamlı bir fark tespit edilirken, toplam puan ile ODİ ve OSDİ boyutlarında aylık gelire göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Yetişkin bireylerin DİE düzeyleri aile tipine göre incelendiğinde; toplam puanda anlamlı fark tespit edilmiştir. Fakat Yİ, ODİ ve OSDİ boyutlarında aile tipine göre anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin DİE düzeyleri kardeş sayısına göre incelendiğinde; toplam puan ile ODİ boyutunda anlamlı fark tespit edilmiştir. Fakat Yİ ve OSDİ boyutlarında kardeş sayısına göre anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin empati becerileri cinsiyete göre incelendiğinde kadınların puanının erkeklerin puanından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Yetişkin bireylerin empati becerileri yaş grubuna göre incelendiğinde anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin empati becerileri eğitim durumuna göre incelendiğinde anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Yetişkin bireylerin empati becerileri anne ve baba eğitim durumuna göre incelendiğinde anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin empati becerileri çalışma durumuna göre incelendiğinde anlamlı fark bulunamamıştır.

Yetişkin bireylerin empati becerileri aylık gelire göre incelendiğinde anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin empati becerileri aile tipine göre incelendiğinde anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin empati becerileri kardeş sayısına göre incelendiğinde; anlamlı fark bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin

çocukluk çağı travmalarının DİE düzeyine ait toplam puan ile Yİ ve ODİ boyutlarıyla arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu, ancak yetişkin bireylerin ÇÇT ile DİE düzeyine ait OSDİ boyutu arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Yetişkin bireylerin çocukluk çağı travmalarının empati becerileri ile arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Yetişkin bireylerin DİE düzeyinin empati becerilerine ait toplam puan ile arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkisi olduğu bulunmuştur. Yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmalarının DİE düzeyi üzerindeki etkisine yönelik kurulan modelin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Yani ÇÇT bir bütün olarak DİE düzeyini yordamaktadır. Ancak, çocukluk çağı travmalarına ait duygusal ihmal boyutunun bağımsız olarak DİE düzeyini etkilediği, duygusal taciz, fiziksel taciz, cinsel taciz, fiziksel ihmal ve AKK boyutlarının bağımsız olarak empati becerilerini etkilemediği belirlenmiştir.

Yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmalarının empati becerileri üzerindeki etkisine yönelik kurulan modelin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Yani ÇÇT bir bütün olarak empati becerilerini yordamaktadır. Ancak, çocukluk çağı travmalarına ait duygusal ihmal boyutunun bağımsız olarak empati becerilerini etkilediği, duygusal taciz, fiziksel taciz, cinsel taciz, fiziksel ihmal ve AKK boyutlarının bağımsız olarak empati becerilerini etkilemediği belirlenmiştir.

7. ÖNERİLER

Yaş grupları arasında çocukluk çağı travmalarına bakıldığında anlamlı bir farka ulaşılamamıştır. Bu sebeple, ebeveynlere ve topluma yönelik ebeveyn becerilerinin geliştirilmesi ve toplumun ÇÇT ve sonrasında oluşabilecek olumsuzluklar hakkında bilgi sahibi olmaları adına çalışmaların sağlanması, böylelikle çocukluk çağı travmalarının önlenmesi önerilir. Yaptığımız çalışma sonucunda anne ve babanın eğitim düzeyine göre çocukluk çağı travmalarının DT, FT, Dİ, Fİ ve AKK alt boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur. Bu sebeple toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi adına çalışmalar yapılabilir.

Çalışmamızda yetişkin bireylerin aylık gelirine göre ÇÇT, DİE becerileri ve empati düzeylerine baktık. Ek bir demografik değişken olarak katılımcıların çocukluk dönemindeki anne baba gelir düzeyinin de eklenmesi önerilir. ÇÇT aile tipine göre incelendiğinde, ççt tüm alt boyutlarında parçalanmış aile çocuklarının, çekirdek aile çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha fazla çocukluk çağı travmalarına maruz kaldığı görülmüştür. Bu sebeple, özellikle parçalanmış ailedeki ebeveynlere ve çocuklara bu süreçte destek olacak birimlerin oluşturulması önerilir.

Literatüre bakıldığında DİE becerileriyle ilgili çok az çalışma olduğu görülmüştür. Bu nedenle, literatüre katkı sağlaması ve kişilerin duygularını ifade etme becerilerini arttırabilmesi adına bireysel ya da grup görüşmelerinin yer alacağı çalışmalar sağlanması önerilir. Erkeklerin DİE becerileri kadınlara kıyasla daha düşük olduğundan, erkeklerin duygularını ifade etmede yaşadıkları zorlukların ve ihtiyaçlarının belirlenmesi adına kişisel veya grup olarak görüşmelerinin yer alacağı araştırmalar yapılarak erkeklerin duygularını ifade etme becerilerinin geliştirilmesi adına çalışmalar sağlanması önerilir.

Literatüre bakıldığında DİE becerileriyle ilgili çok az çalışma olduğu, çalışmaların da genellikle eski tarihli olduğu görülmüştür. Bu sebeple, empati becerilerinin farklı değişkenlerle ilişkisine bakılması önerilir. Empati becerileri ve DİE becerileri kültür değişkeni ile birlikte incelenerek araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Afifi, T. O., Sareen, J., Fortier, J., Taillieu, T., Turner, S., Cheung, K., & Henriksen, C.A.** (2017). Child maltreatment and eating disorders among men and women in adulthood: Results from a nationally representative United States sample. *International Journal of Eating Disorders*, 50(11), 1281-1296. doi.org/10.1002/eat.22783.
- Afifi, T. O., Mather, A., Boman, J., Fleisher, W., Enns, M. W., MacMillan, H., & Sareen, J.** (2011). Childhood adversity and personality disorders: Results from a nationally representative population-based study. *Journal of Psychiatric Research*, 45(6), 814-822. doi.org/10.1016/j.jpsychires.2010.11.08.
- Afifi, T. O., Henriksen, C. A., Asmundson, G., & Sareen, J.** (2012). Childhood maltreatment and substance use disorders among men and women in a nationally representative sample. *Canadian Journal of Psychiatry*, 57(11), 677-686. doi.org/10.1177/070674371205701105.
- Akbaş, C.** (2021). *Erişkinlerde eşcinselliğe bakışın cinsiyet, homofobi ve empati düzeyi açısından değerlendirilmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akkoyun, F.** (1982). Empatik anlayış üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15(2), 63–69. doi: 10.1501/egifak_00000000891.
- Akın, M.** (2004). *İşletmelerde duygusal zekânın üst kademe yöneticiler ile astlar arasındaki çatışmalar üzerindeki etkileri Kayseri'deki büyük ölçekli işletmelerde bir uygulama.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Aktepe, E.** (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(2), 95-119.
- Alpay, E. H., Aydın, A., & Bellur, Z.** (2017). Çocukluk çağı travmalarının depresyon ve travma sonrası stres belirtileri ile ilişkisinde duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolü. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, (20), 218-226. doi: 10.5505/kpd.2017.98852.
- Altıparmak, S.** (2008). Çocuk istismar ve ihmalinin çocuk bedeni üzerine etkileri. *Çocuk Dergisi*, 8(1), 9–13.
- Altuntaş, S.** (2013). *Lise son sınıf öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Aral N., & Gürsoy F.** (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/aral.gursoy> adresinden erişildi.

- Aring, C. D.** (1958). Sympathy and empathy. *Journal of the American Medical Association*, 167(4), 448–452. doi.org/10.1001/jama.1958.02990210034008 .
- Arpacı, P., & Özmen, D.** (2014). Hemşirelik öğrencilerinin özgecili ve empatik eğilim düzeyleri ve aralarındaki ilişki. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(3), 51-57.
- Aslan, M., & Hocaoglu, Ç.** (2017). Yaşlanma ve yaşlanma dönemiyle ilişkili psikiyatrik sorunlar. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 53-62. <http://dergipark.org.tr/tr/pub/duzcesbed/issue/312110/339576> adresinden erişildi.
- Atasayar, M.** (2011). *Ergenlerin aleksitimik özelliklerinin psikolojik belirtileri ve yaşam doyumları ile ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Aust, S., Hartwig, E.A, Heuser, I., & ark.** (2012). The role of early emotional neglect in alexithymia. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 5, 225-232. doi: 10.12744/tnpt(4)096-097.
- Ay, F.** (2006). Lisans eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin empati beceri düzeyine etkisinin belirlenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 2006; 22 (1): 95-105. <http://psycnet.apa.org/journals/met/5/4/411/> adresinden erişildi.
- Ay, F., & Özcan, N.** (2003). Hemşire ve ebe öğrencilerin empati becerileri ve kişilerarası ilişki tarzlarının incelenmesi. 07-11 Eylül II. Uluslararası & IX. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, (ss. 314- 317).
- Aydın, O., & İşmen, E.A.** (2003). 18-25 yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yaşantısının incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (18), 7-20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/379/2589> adresinden erişildi.
- Aytaçalp, A., & Durat, G.** (2019). Karabük Üniversitesi öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının suçluluk utanç duyguları ve benlik saygısı ile ilişkisinin incelenmesi. *Sağlık Akademisi*, Kastamonu, 4(3), 144-187. doi:10.25279/sak.499339.
- Ballı, A.** (2019). *Bir grup üniversite öğrencisinin çocukluk çağı travmaları ve fedakârlık doyumlarının arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Barett, F. L., Lane, R. D., Sechrest, L., & Schwartz, G. E.** (2000). Sex differences in emotional awareness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(9), 1027-1035. doi: 10.1177/014616720026110001.
- Baron-Cohen, S., & Wheelwright, S.** (2004). The empathy quotient: An investigation of adults with Asperger Syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 34(2), 163-175. doi: 10.1023/b:jadd.0000022607.19833.00.
- Basch, M. F.,** (1983). Empathic understanding: A review of the concept and some theoretical considerations, *Journal of the American Psychoanalytic Association*, (31), 101-126. doi: 10.1177/000306518303100104.

- Bedirhanbeyoğlu, H.** (2018). *Çocukluk çağı travmaları, bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve riskli davranışlar arasındaki ilişkiler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). TC Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bekmezci, H. , Yurttaş, Ç., & Özkan, H.** (2015). Ebelik Bölümü Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerinin Belirlenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2 (1), 46-54 . doi: 10.17681/hsp.30843.
- Benjet, C., Bromet, E., Karam, E. G., Kessler, R. C., & McLaughlin, K. A.** (2016). The epidemiology of traumatic event exposure worldwide: results from the World Mental Health Survey Consortium. *Psychological medicine*, 46(2), 327- 343. doi: 10.1017/S0033291715001981.
- Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G., & Salzinger, S.** (1998). A longitudinal analysis of risk factors for child maltreatment: Findings of a 17-year prospective study of officially recorded and self-reported child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 22(11), 1065-1078. doi:10.1016/s0145-2134(98)00087-8.
- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ., & Çoban, Ş.** (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtileri üzerine etkisi. *New Symposium Journal*, 44(2), 189–195.
- Cangür, Ş. , Ateş, A. , Dindar, B. , Göksu, B., & Çürükoğlu, B.** (2020). İki farklı fakültede öğrenim gören öğrencilerin empati düzeyleri. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 150-163. doi:10.33631/düzce sbd. 633077.
- Chaplin, T. M.** (2015). Gender and emotion expression: a developmental contextual perspective. *Emotion Review: Journal of the International Society for Research on Emotion*, 7(1),14-21. doi:org/10.1177/1754073914544408.
- Clarke, M. J., Marks, A. D., & Lykins, A. D.** (2016). Bridging the gap: The effect of gender normativity on differences in empathy and emotional intelligence. *Journal of Gender Studies*, 25(5), 522–539. doi:10.1080/09589236.2015.1049246.
- Cromheeke, S., Herpoel L.A., & Mueller, S.C.** (2004). Childhood abuse in related to working memory impairment for positive emotion in female university students. *Child Maltreat*, 19(1), 38–48. doi: 10.1177/1077559513511522.
- Çacı, M.** (2018). *Lise öğrencileri nde çocukluk çağı travmalarının akademik yaşantı ve empati becerileri üzerine*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çakar, U., & Arbak, Y.** (2004). Modern yaklaşımlar ışığında değişen duygu-zeka ilişkisi ve duygusal zeka. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 23-48.
- Çelik, S.D.** (2020). *Çocukluk çağı travmaları, duygu düzenleme becerileri ve bilinçli farkındalık arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetin, C.N.** (2008). *İlköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin ana baba tutumları ve özsaygı ile ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Çınar, N., & Cevahir, R.** (2007). Evaluation of the empathic skills of nursing students with respect to the classes they are attending. *Revista Electronica de Enfermagem* (9), 588-595.
- Çiçek, A.** (2006). *Sağlık çalışanlarının empatik eğilim ve becerilerinin değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çiçek, F.** (2011). *Bipolar I duygu durum bozukluğu olan anne veya babaların erişkin çocuklarında çocukluk çağı travması ve I. eksen tanıları üzerine etkisi*. (Yayınlanmamış Psikiyatri Uzmanlık Tezi). Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Dağda, G.** (2017). *Aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeylerinin bazı değişikliklere göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa Kuzey Kıbrıs.
- Dedeler, M., Öpöz, T., & Öztürk, C.** (2016). Çocukluk çağı cinsel istismarına yönelik tedavi ve önleme yaklaşımları: bir gözden geçirme. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 3(1), 1-16. doi: 10.31682/ayna.470637.
- Denizci, M.** (2015). *Duygu ifadesi fibromiyalji hastalarının ağrı şiddeti/kişilik özellikleri ve depresyon/evlilik doyumu arasındaki ilişkilerinde biçimleyici rol oynar mı?* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Derakhshanpour, F., Shahini, N., Hajebi, A., Vakili, M. A., & Yazdi, A. S. H.** (2017). Demographic characteristics and risk actors of children and parents in child abuse subtypes: Findings from a psychosocial support department. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 19(6), 481-490.
- Dereboy, İ. F.** (1990). Aleksitimi: Bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 1(3), 157-165.
- Dereboy, Ç., Şahin Demirkapı, E., Şakiroğlu, M., & Şafak Öztürk, C.** (2018). Çocukluk çağı travmalarının kimlik gelişimi, duygu düzenleme gücü ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 29(4), 259-268.
- Dubowitz, H.** (2002). Preventing child neglect and physical abuse: A role for pediatricians. *Pediatrics in Review*, 23(6), 191-196. doi: 10.1542/pir.23-6-191.
- Dubowitz, H., Black, M., Starr, R. H., & Zuravin, S.** (1993). A conceptual definition of child neglect. *Criminal Justice and Behavior*, 20(1), 8-26. doi: 10.1177/0093854893020001003.
- Dumlupınar, E. O., Mercan, N., Saylan, O., & Buran, A. Ç.** (2012). İş ortamında duyguları ifade etme ve iletişim becerileri üzerine bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1309-8039.
- During, S.M., & MacMahon, R.J.** (1991). Recognition of emotional facial expressions by abusive mothers and their children. *J. Clin. Child Psychol*, (20), 132-139. doi: 10.1207/s15374424jccp2002_4.
- Dokuz, G.** (2017). *Psikotik bozukluk hastalarında çocukluk çağı travmalarının ve bakımverici duygu ifadesi düzeylerinin stres duyarlılığına etkisinin*

araştırılması. (Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.

- Ekinci, Ö., & Aybek, B.** (2010). Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(2), 3-14. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8595/106940> adresinden erişildi.
- Ekman, P., & Friesen, W.V.** (1986). A new pan-cultural facial expression of emotion. *Motivation and Emotion*, 10(2), 159-168. doi:10.1007/BF00992253.
- Ekşi, H., İkiz, K., & Başman, M.** (2020). Üniversite öğrencilerinin mutluluk korkusu ve duygularını ifade etme becerileri arasındaki ilişkide öz duyarlılığın aracı rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(2), 820-829. doi:10.24106/kefdergi.702904.
- Erbay, A.** (2021). *Beliren yetişkinler için aleksitimi ölçeğinin geliştirilmesi ve aleksitiminin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Erdem, S.** (2021). *Sağlık alanında hizmet veren bireylerde empati düzeyi, stresle başa çıkma becerileri ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Erginer, F.** (2007). *Ankara ili ilköğretim okulu yöneticilerinin öğrencilerin aileleri tarafından istismarı ve ihmaline ilişkin görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eroğlu, H.** (2020). *Hemşirelik öğrencilerinin sosyal sorun çözme ve psikolojik iyi olma durumları arasındaki ilişkide duygu ifadesi ve benlik saygısının aracılık rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Ersan, C.** (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerinin duygu ifade etme ve duygu düzenleme açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Pamukkale.
- Erükcü, G.** (2013). *Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Fergusson, D. M., Boden, J. M., & Horwood, L. J.** (2008). Exposure to childhood sexual and physical abuse and adjustment in early adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 32(6), 607-619. doi: 10.1016/j.chiabu.2006.12.018.
- Feyza Ç.** (2020). Cinsiyet gruplarına göre çocukluk çağı travma düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (73), 575-581.
- Finkelhor, D., Turner, H., Shattuck, A., Hamby, S., & Kracke, K.** (2015). Children's exposure violence, crime and abuse: An update, *Juvenile Justice Bulletin*, 1-13.
- Freeman, J.B., & Gayle, B. J.** (2000). Cognitive interference for trauma cues in sexually abused adolescent girls with posttraumatic stress disorder. *J. Clin Child Adolesc Psychol*, doi:10.1207/S15374424jccp290210 PMID:1080.

- Geist, R. L., & Gilbert, D. G.** (1996). Correlates of expressed and felt emotion during marital conflict: Satisfaction, personality, process, and outcome. *Personality and Individual Differences*, 21(1), 49–60. doi:10.1016/0191-8869(96)00049-9.
- Gençöz, T.** (2000). Pozitif ve negatif duygu ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(46), 19-26.
- Gerholm, T.** (2007). *Socialization of verbal and nonverbal emotive expression in young children*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Stockholm University, Department of Linguistics, Sweden.
- Greenberg, D., Baron-Cohen, S., Rosenberg, N., Fonagy, P., & Rentfrow, P.** (2018). Elevated empathy in adults following childhood trauma. *Plos One*, 13(10), E0203886. doi: 10.1371/journal.pone.0203886.
- Güneri Yöyen, E.** (2017). Childhood trauma and self-respect. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1), 267-282. doi:10.24289/ijss er. 274033.
- Güloğlu, B., Kararımak, Ö., & Emiral, E.** (2016). Çocukluk çağı travmalarının cinsellik ve affetmede üzerindeki rolü. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 309-316.
- Greenberg, M. A., Wortman, C. B., & Stone, A. A.** (1996). Emotional expression and physical health: Revising traumatic memories or fostering self regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, (71), 588-602. doi: 10.1037/0022-3514.71.3.588.
- Gül, A., Gül, H., Erberk, Ö. N., & Battal, S.** (2017). Major depresyon hastalarında çocukluk çağı travmaları ve başa çıkma tutumlarının cinsiyete özgü farklılıkları. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 28(4), 246–254.
- Güleç, M., Altıntaş, M., & İnanç, L.** (2012). Effects of childhood trauma on somatization in major depressive disorder: The role of alexithymia. *J. Affect Disord* 2-5. Doi: 10.1016/jad.2012.06.033.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., & Aydoğan, S.** (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/işmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cerrahpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128–134. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/killissbd/issue/30840/313582> adresinden erişildi.
- Güler, K., & Tuncay, A.M.** (2021). Yetişkinlerde beden imgesi baş etme stratejileri ve çocukluk çağı travmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Hassasiyetler*, 8(17), 193-221. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/67434/962938> adresinden erişildi.
- Günay, G., & Bener, Ö.** (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153 (153). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/21488/230340> adresinden erişildi.
- Hamburger, M.E, Lebb, R.T., & Swahn M.H.** (2010). Childhood maltreatment and early alcohol use among high-risk adolescents. *J. Study Alcohol Drugs*, (69) 291–295. doi: 10.15288/jsad.2008.69.291.

- Hess, U., & Thibault, P. (2009). Darwin and emotion expression. *Am. Psychol.* 64(2), 120- 8. doi:10.1037/a0013386.
- Hunter, W. M., Jain, D., Sadowski, L. S., & Sanhueza, A. I. (2000). Risk factors for severe child discipline practices in rural India. *Journal of Pediatric Psychology*, 25(6), 435-447. doi: 10.1093/jpepsy/25.6.435.
- Ip, K.I., Miller, AL, Karasawa, M., Hirabayashi, H., & Kazama, M. (2020). Emotion expression and regulation in three cultures: Chinese, Japanese, and American preschoolers' reactions to disappointment. *J. Exp Child Psychol.* doi:10.1016/j.jecp.2020.104972.
- Izard, C. E., & Kobak, R. R. (1991). Emotions system functioning and emotion regulation. In J. Garber., & K. A. Dodge (eds.), *The development of emotion regulation and dysregulation (ss. 303-321)*. Cambridge University Press. doi: 10.1017/CB=9780511663963.014.
- İlikçi İygün, M. (2018). *Genç yetişkin üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının duygu düzenleme becerileri ve kaygı düzeyleri ile ilişkilerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İzgi, Ş. (2020). *Aile içi şiddet, çocukluk çağı travmaları, aleksitimi ve bedenselleştirme arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Jacobson, A., & Richardson, B. (1987). Assault experiences of 100 psychiatric inpatients: Evidence of the need for routine inquiry. *The American Journal of Psychiatry*, 144 (7), 908-913. doi: 10.1176/ajp.144.7.908.
- Jansen, A. F. M. H., Yüksel, I., & Çağatay, P. (2009). *Kadına yönelik şiddetin yaygınlığı*. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, ICON Institue, BNB Consulting, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Raporu, 45-65.
- Jose, O., & Alfons, V. (2007). Do demographics affect marital satisfaction. *Journal of Sex&Marital Therapy*, 33(1),73–85. doi:org/10.1080/00926230600998573.
- Kahramanol, B. (2016). *Aleksitimi, öfke ve öfke ifade tarzları ile stresle başa çıkma tarzları ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karakoyun, F. (2018). *Fibromiyalji sendromu olan bireylerde duygu ifade etme, duygu şeması, kişilerarası tarz arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaplan, S. J., Pelcovitz, D., & Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*,38(10),1214–1222. doi: 10.1097/00004583-199910000-00009.
- Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalt, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2), 140–151.

- Karan, A.** (2021). *Çocukluk çağı travmalarının dissosiyatif yaşantılar ile ilişkisi: Zaman perspektifi ve duygu düzenlemenin aracı rolü.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaşıkcı, B.N.** (2019). *Ergenlerde sosyal medya kullanımı ile dissosiyasyon ve duygu ifadesi arasındaki ilişki.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, Ö.** (2020). *Çocukluk çağı travmalarının akılcı olmayan inançlar ve psikopatolojik belirtiler ile ilişkisinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya Kurtman, P.** (2017). *Migren hastalarının kişilik özellikleri, duygu ifadeleri, hayat kaliteleri ve ilişki doyumları arasındaki ilişki.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kench, S., & Irwin, H. J.** (2000). Alexithymia and childhood family environment. *Journal of Clinical Psychology*, (56), 737 - 745. doi:10.1002/(SICI)1097-4679.
- Kerem, E., Fishman, N., & Josselson, R.** (2001). The experience of empathy in everyday relationships: Cognitive and affective elements. *Journal of Social and Personal Relationships*, 18(5), 709–729. doi:10.1177/0265407501185008.
- Kervancı Üstün, F.,** (2008). *Büro çalışanlarının duygu yönetimi yeterlilik düzeylerinin geliştirilmesinde duygu yönetimi eğitimi programının etkisi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Büro Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- King, L. A., & Emmons, R. A.** (1990). Conflict over emotional expression: Psychological and psysical correlates. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 64-877. doi: 10.1037/0022-3514.58.5.864.
- Kiraz C.** (2011). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin empatik eğilimleri ile narsistik kişilik özellikleri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kooiman, C. G., Bolk, J., Brand, R., Trijsburg, R., & Rooijmans, H.** (2000). Is alexithymia a risk factor for unexplained physical symptoms in generaal medical outpatients, *Psychosomatic Medicine*, 62(6), 768-778. doi: 10.1097/00006842-200011000-00005.
- Kourt, R.** (2011). *18-24 yaş arası üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının dissosiyatif yaşantılar ve suçluluk-utanç duyguları ile ilişkisinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kumcağız, H., Yılmaz, M., Çelik B.S., & Avcı, A.İ.** (2011). Hemşirelerin iletişim becerileri: Samsun ili örneği. *Dicle Tıp Dergisi*, 38: 49-56. Doi: 10.5798/diclemedj.0921.2012.04.0184.
- Kuyumcu, B.** (2011). Üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık duyguları ifade etme benlik kurgusu ve öznel iyi oluş durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*.1 (2), 104-113. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/issej/issue/26445/278892> adresinden erişildi.

- Kuzucu, Y.** (2011). Duyguları ifade etme ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 779-792. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/49049/625719> adresinden erişildi.
- Kuyumcu, B., Güven, M., & İnceman Kara, F.** (2019). Türk ve Amerikan üniversite öğrencilerinin duygularını tanıma ve ifade etme zorluğunun pozitif-negatif duygu durumlarını yordama gücü. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9(53), 451-482. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpdrd/issue/46427/583263> adresinden erişildi.
- Kuyumcu, B., & Güven, M.** (2012). Türk ve İngiliz üniversite öğrencilerinin duygularını fark etmeleri ve ifade etmeleri ile psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3), 589–607. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/6734/90519> adresinden erişildi.
- Lane, R. D., Sechrest, L., & Riedel, R.** (1998). Sociodemographic correlates of alexithymia. *Comprehensive Psychiatry*, 39(6), 377–385. doi:10.1016/S0010 - 4 40X(98)900051-7.
- Lim, D., & DeSteno D.** (2016). Suffering and compassion: The links among adverse life experiences, empathy, compassion, and prosocial behavior. *Emotion*. doi:org/10.1037/emo0000144.
- Loue, S.** (2005). Redefining the emotional and psychological abuse and maltreatment of children. *The Journal of Legal Medicine Chicago*, 26(3), 311-337. doi: 10.1080/01947640500218315.
- Lumley, A.M., Cohen, L.J., Borszcz, G.S., Cano, A., & Radcliffe, A.M.** (2011). Pain and emotion: A biopsychosocial review of recent research. *Journal Of Clinical Psychology*, (67), 942-968. doi: 10.1002/jclp.20816.
- McNally, R.J.** (2006). Cognitive abnormalities in post-traumatic stress disorder. *Trends Cogn Sci*, 10(6), 271-7. doi:org/10.1016/j.tics.2006.04.007.
- Mutlu, O., Şentürk, E., & Zorba, E.** (2016). Üniversite öğrencisi tenisçilerde empatik eğilim ve iletişim becerisi. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2 (1), 129-137. doi: 10.14486/IJS CS85.
- Nicolò, G., Semerari, A., Lysaker, P. H., Dimaggio, G., & Conti, L.** (2011). Alexithymia in personality disorders: Correlations with symptoms and interpersonal functioning. *Psychiatry research*, 190(1), 37–42. doi: 10.1016/j.psychres.2010.07.046.
- Oral, R., Can, D., Kaplan, S., Polat, S., & Ates, N.** (2001). Child abuse in Turkey: An experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child abuse & neglect*, 25(2), 279 - 290. doi: 10.1016/s0145-2134(00)00241-6.
- Orhon, F. S., Ulukol, B., Bingoler, B., & Gulnar, S. B.** (2006). Attitudes of Turkish parents, pediatric residents and medical students toward child disciplinary practices. *Child Abuse and Neglect*, 30(10), 1081-1092. Doi: 10.1016/j.chiabu.2006.04.004.
- Örsel S, Karadağ, H, Kahiloğulları A.K., & Aktaş, E.A.** (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12 (2), 130-136.

- Öz, F.** (1998). Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri, empatik becerileri ve akademik başarıları arasındaki ilişki. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(2): 10-16.
- Özbek, M.** (2005). İnsan ilişkilerinde empatinin yeri ve önemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 567-587. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/897/10038> adresinden erişildi.
- Özcan, H.** (2012). *Hemşirelerin empatik eğilim ve empatik becerileri: Gümüşhane örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Özçevik, D., & Güneş, Ö. D.** (2019). Hemşirelik öğrencilerinin bazı sosyo-demografik özelliklere göre yaşadıkları çocukluk çağı travmaları. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1 (1), 28-42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jphn/issue/50380/653077> adresinden erişildi.
- Öztürk, F., Koparan, Ş., Haşıl, N., Efe, M., & Özkaya, G.** (2004). Antrenör ve hakemlerin empati durumlarının araştırılması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 19-25 . doi: 10.1501/Sporm_0000000014.
- Paivio, S.C., & McCulloch, C.R.** (2004). Alexithymia as a mediator between childhood trauma and self-injurious behaviors. *Child abuse & neglect*, 28(3), 339-354. doi: 10.1016/j.chiabu.2003.11.018.
- Paolucci, E.O., Genius, M.L., & Violato, C.** (2001). A meta-analysis of the published research on the effects of child sexual abuse. *The Journal of Psychology*, 135(1), 17-36. doi:10.1080/00223980109603677.
- Pek, H., Kuşuluoğlu, S., Yıldırım, Z., & Çınar, N.** (2001). Çocuklara bakım veren hemşirelerin empati becerileri. *Hemşirelik Forumu Dergisi*, 4(5), 37-41.
- Pelendecioğlu, B., & Bulut, S.** (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9 (1), 50-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aibuefd/issue/1496/18096> adresinden erişildi.
- Pessoa L., & Ungerleider, L.G.** (2004). Neuroimaging studies of attention and the processing of emotion-laden stimuli. *Progress in Brain Research*.. doi:org/10.1016/S0079-6123(03)14412-3.
- Polat, O.** (2016). Şiddet. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi *Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/27591/290653> adresinden erişildi.
- Polce Lynch, M., Myers, B. J., Kliever, W., & Kilmartin, C. T.** (2001). Adolescent self-esteem and gender: Exploring relations to sexual harassment, body image, media influence, and expression. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(2), 225-244. doi: 10.1023/A:1010397809136
- Renteria, S.C.** (2005). Summart: sexual abuse of female children and adolescents - detection, examination and primary care. *Ther Umsch*, 62, 230 – 237. doi: 10.1024/0040-5930.62.4.230.
- Richard, F. D., Bond, C. F., & Stokes-Zoota, J. J.** (2003). One hundred years of social psychology quantitatively described. *Review of General Psychology*, 7(4), 331 - 363. doi:10.1037/1089-2680.7.4.331.

- Rogers, C. R. & Akkoyun, F.** (2019). Empatik olmak, değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 16 (1), 103-124. doi: Egifak_0000000929.
- Saçarçelik, G.** (2009). *Kasıtlı kendine zarar verme davranışı olan ergen ve genç erişkin hastalarda çocukluk çağı travmaları*. (Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Şahin Demirkapı, E.** (2013). *Çocukluk çağı travmalarının duygu düzenleme ve kimlik gelişimine etkisi ve bunların psikopatolojiler ile ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, Z.A., & Özdemir, F.K.** (2015). Hemşirelerin iletişim ve empati beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Jaren*, 1(1), 1-7. doi: 10.5222/jaren.2015.001.
- Şar, V., Öztürk, E., & İkikardeş, E.** (2012). Çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri*, 32(4), 1054-1063. doi: 10.5336/medsci.2011-26947.
- Şar, V., Necef, I., Mutluer, T., Parmis, F., & Türk Kurtça, T.** (2021). A revised and expanded version of the Turkish childhood trauma questionnaire (CQT-33): Over Protection - Over Control as additional factor. *Journal of Trauma & Dissociation*. 22(1), 35 - 51. doi: 10.1080/15299732.2020.1760171.
- Şener, Ö., & Köseoğlu, S.A.** (2020). Aleksitimi belirtileri olan üniversite öğrencilerinin duygu ifadeleri ve spontanlıkları üzerine psikodramanın etkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 318-327. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/higheredusci/issue/61502/918348> adresinden erişildi.
- Şenkal, İ., & Işıklı, S.** (2015). Çocukluk çağı travmalarının ve bağlanma biçiminin depresyon belirtileri ile ilişkisi: Aleksitiminin aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(4), 261-67.
- Serim, F., & Cihangir Çankaya, Z.** (2015). Yetişkinlerin psikolojik yardım arama tutumlarının yordanması. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 177-198. doi:10.12984/eed.79026.
- Sezer, Ö., & Damar, S.** (2005). Empati nedir? Empati öğretilbilir mi? İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.
- Sevimligül, A.** (2002). *Hemşirelerin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sivas.
- Sevinç, S.Ş.** (2013). *Fibromiyalji sendromlu kadınlarda hastalık şiddeti ile stresle başa çıkma tarzları, kendilik algısı, dürtüsellik, algıladıkları sosyal destek ve psiko patolojinin ilişkisi*. (Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Turgut Özal Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.
- Sevinç, H., & İbrahim, T.** (2020). Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ile düşünme ihtiyacı ve duyguları ifade etme arasındaki ilişki. *Yaşadıkça Eğitim*, 34(2), 523-541. doi.org/10.33308/26674874.2020342219.

- Spertus, I., Yehuda, R., Wong, C., Halligan, S., & Seremetis, S. (2003).** Childhood emotional abuse and neglect as predictors of psychological and physical symptoms in women presenting to a primary care practice. *Child Abuse & Neglect*, 27(11), 1247-1258. doi: 10.1016/j.chiabu.2003.05.001.
- Straus, M.A., & Kantor, G.K. (2005).** Definition and measurement of neglectful behavior: Some principles and guidelines. *Child Abuse and Neglect*, 29(1), 19–29. doi: 10.1016/j.chiabu.2004.08.005.
- Şimşek, B. (2021).** Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ve aleksitiminin, sosyal medya kullanımı üzerindeki yordayıcı rolü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, C. (2019).** Yüz ifadelerinden duygu tanıma ve çocukluk çağı travmaları ile ilişkisinin incelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara.
- Şipit, G. (2019).** Yetişkin bireylerde bağlanma stillerinin duyguları ifade etme şekilleri ve empatik eğilim yeteneklerine etkileri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Talmon, A., Horovitz, M., Shabat, N., Haramati, O., & Ginzburg, K. (2019).** Neglectedmoms: The implications of emotional neglect in childhood for the transition to motherhood. *Child Abuse & Neglect*, 88, 445-454. doi: 10.1016/j.chiabu.2018.12.021.
- Taner, Y., & Gökler, B. (2004).** Çocuk istismar ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35(2), 82-86. <https://actamedica.org/index.php/actamedica/article/view/188> adresinden erişildi.
- Taymur, İ., & Boratav, C.R. (2013).** İçselleştirme, içealım, içeatım ve özdeşim. *psikiyatri de güncel yaklaşımlar*. 5 (3), 330-342. doi: 10.5455/cap.20130522.
- Tatar, T. (2013).** Ortaokul öğretmenlerinin empatik eğilim düzeyinin belirlenmesi. (Yayınlanmamış Tez). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Toksöz, B. (2022).** Yetişkin bireylerde saldırganlık düzeylerinin yordayıcıları olarak çocukluk çağı travmaları, bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Totan, T., Doğan, T., & Sapmaz, F. (2012).** The toronto empathy questionnaire: Evaluation of psychometric properties among turkish university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, (46), 179 – 198.
- Tuna Oran, N. & Kurul, Ş. (2019).** Ebelik öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 6 (1), 42-50 doi:10.17681/hsp.407313.
- Türkçil, B. (2021).** Çocukluk çağı travmaları olan yetişkinlerde çocukluk çağı travmaları, ruminatif düşünce biçimi ve umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Tez). İstanbul Kent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Türkkan, T., & Odacı, H.** (2018). Liseli ergenlerde çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet, gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim durumuna göre incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 29 (1),71-89. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/38635/448689> adresinden erişildi.
- Tüzün, D.** (2021). *Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmatik yaşantıları ve travma sonrası stres belirtileri arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün düzenleyici rolünün incelenmesi*. (Yayınlanmamış Tez). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Varol, C.** (2018). *Kişilerarası ilişkiler psikoterapisi eğitimi almanın subjektif mutluluk, empati, duyguları ifade etme ve yakın ilişkilerde yaşantılar üzerindeki etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Vural, Ö.** (2008). *Okul öncesi eğitim kurumu yöneticilerinin liderlik özellikleri ve empatik becerilerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vythilingam, M., Blair, K.S., McCaffrey, D., Scaramozza, M., Jones, M., Nakic, M.** (2007). Biased emotional attention in post-traumatic stress disorder: A help as well as a hindrance. *Psychol Med.* doi. org/10.1017/S003329170700092X.
- Waterston, T., & Mok, J.** (2008). Violence against children: The un report. *Archives of Disease in Childhood*, 93(1), 85-88. doi: 10.1136/adc.2006.113340.
- Witt, A., Brown, R. C., Plener, P. L., Brähler, E., & Fegert, J. M.** (2017). Child maltreatment in Germany: Prevalence rates in the general population. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. doi.org/10.1186/s13034-017.
- Yalçın, S.B.** (2010). *Üniversite öğrencilerinin duyguları ifade edebilmelerinin aleksitimi ve psikolojik ihtiyaçlarına göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yalçın, S. B., & Hamarta, E.** (2016). Analysing the ability of university students in expressing their emotions in terms of alexithymia and psychological necessities. OPUS International, *Journal of Society Researches*, 3 (4), 36-82. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/opus/issue/22692/24227> adresinden erişildi.
- Yaşar, Z.F., & Akduman, G.G.** (2007). Çocuk ihmali-istismarı ve adli dış hekimliği. TSK. Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6(5), 389-394.
- Yenici, A.** (2021). *Meslek yüksekokulu öğrencilerinde flört şiddeti tutum ve davranışlarının duygu düzenleme güçlüğü, gözlerden zihin okuma ve empati becerileriyle ilişkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, İ., & Kızmaz, Z.** (2019). Aile içi şiddet ile öğrencilerin akademik başarı durumları arasındaki ilişki: Ortaöğretim öğrencileri üzerine bir araştırma. *Mukaddime*, 10(2), 662-687. doi: 10.19059/mukaddime.551026.
- Yılmaz, I.** (2008). *Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Yiğitbaş, Ç., Deveci, S. E., Açık, Y., Ozan, A. T., & Oğuzöncül, A. F. (2013).** Sağlık eğitimi alan bir grup öğrencinin empatik eğilim ve becerisi. *Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 7-13.
- Yiğitbaş, Ç., Bulut, A., & Günseli, S. (2019).** Algılanan sosyal destek ile empatik eğilim ve empatik beceri arasındaki ilişki. *Avrasya Aile Hekimliği Dergisi*, 155. doi: 10.33880/ejfm.2019080403.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2010).** Çocukların ihmal - istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi. *Journal of Society & Social Work*, 21(1), 73 – 83.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48423/613503> adresinden erişildi.
- Zeren, C., Yengil, E., Çelikel, A., Arık, A., & Arslan, M. (2012).** Frequency of childhood abuse in university students. *Dicle Tıp Dergisi*, 39(4), 536–541. doi.org/10.5798/diclemedj.0921.2012.04.0196.
- Zeytinoğlu, S., & Kozcu, Ş. (1991).** Fiziksel çocuk istismarı konusunda bir araştırma. *Seminer Psikoloji*, 6(7), 77-84.
- Zlotnick, C., Johnson, J., & Kohn, R. (2008).** Childhood trauma, trauma in adulthood and psychiatric diagnoses: Results from a community sample. *Compr Psychiatry*, (49), 163-169. doi: 10.1016/j.comppsy.2007.08.007.
- Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Kora, M. E., & Alyanak, B. (2001).** Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69–78.
- URL-1** <https://www.ojp.gov> Erişim Tarihi 22.03.2022.
- URL-2** <https://www.tdk.gov.tr> Erişim Tarihi 17.04.2022.
- URL-3** <https://www.unicef.org> Erişim Tarihi 29.05.2022.

EKLER

EK A: Sosyo – Demografik Bilgi Formu

EK B: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği

EK C: Duyguları İfade Etme Ölçeği

EK D: Toronto Empati Ölçeği

EK A: Sosyo – Demografik Bilgi Formu

Sosyo-Demografik Form

1) Kaç yaşındasınız?

.....

2) Cinsiyetiniz nedir?

Kadın

Erkek

Diğer

3) Eğitim durumunuz nedir?

Okur - yazar değil

Okur - yazar

İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu

Lise mezunu

Üniversite mezunu

Yüksek lisans/doktora mezunu

4) Annenizin eğitim durumu nedir?

Okur - yazar değil

Okur - yazar

İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu

Lise mezunu

Üniversite mezunu

Yüksek lisans/doktora mezunu

5) Babanızın eğitim durumu nedir?

Okur - yazar değil

Okur - yazar

İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu

Lise mezunu

Üniversite mezunu

Yüksek lisans/doktora mezunu

6) Çalışıyor musunuz ?

Evet

Hayır

7) Aylık gelirin ne kadar ?

0-3000

3000-6000

6000-9000

9000-9000 ve üzeri

8) Aile tipiniz nedir ?

Çekirdek

Geniş

Parçalanmış

Diğer

9) Kendiniz dahil kardeş sayınız nedir ?

Tek çocuk

2

3-4

5 ve üzeri

EK B: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği

Her bir madde için aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz:

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

Çocukluğumda ya da ergenliğimde...

1)Yeterli yemeğim olurdu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

2) Gündelik bakım ve güvenliğim sağlanıyordu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

3) Anne ya da babam kendilerine layık olmadığımı ifade ederlerdi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

4) Fiziksel ihtiyaçlarım tam olarak karşılanırdı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

5) Ailemde sorunlarımı paylaşabileceğim biri vardı

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

6) Üst baş açısından bakımsızdım.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

7) Sevildiğimi hissediyordum.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

8) Anne ya da babam kendimden utanmama neden olurdu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

9) Ailemden birisi bana öyle kötü vurmuştu ki doktora ya da hastaneye gitmem gerekmişti.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

10) Ailemde değiştirmek istediğim şeyler vardı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

11) Ailemdekiler bana o kadar şiddetle vuruyorlardı ki vücudumda morartı ya da sıyrıklar oluyordu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

12) Kayış, sopa, kordon ya da başka sert bir cisimle vurularak cezalandırılıyordum.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

13) Anne ya da babam fikirlerimi önemserdi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

14) Ailemdekiler bana kırıcı ya da saldırganca sözler söylerlerdi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

15) Fiziksel bakımdan hırpalanmış olduğuma inanıyorum.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

16) Çocukluğum mükemmeldi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

17) Bana o kadar kötü vuruluyor ya da dövülüyordum ki öğretmen, komşu ya da bir doktorun bunu fark ettiği oluyordu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

18)Ailemde birisi benden nefret ederdi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

19)Ailemdekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederlerdi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

20) Biri bana cinsel amaçla dokunmaya ya da kendisine dokundurtmaya çalıştı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

21) Kendisi ile cinsel ilişki kurmadığım takdirde bana zarar vermekle tehdit eden biri vardı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

22) Benim ailem dünyanın en iyisiydi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

23) Birisi beni cinsel şeyler yapmaya ya da cinsel şeylere bakmaya zorladı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

24) Birisi bana cinsel tacizde bulundu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

25) Ailemdekiler bana karşı suçlayıcıydı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

26) İhtiyacım olduğunda beni doktora götürecek birisi vardı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

27) Cinsel istismara uğradığım kanısındayım.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

28) Ailem benim için bir güç ve destek kaynağı idi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

29) Ailedekiler yaşıtlarımla ve arkadaşlarımla görüşmemi kısıtlardı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

30) Ailedekiler her şeyime karışırdı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

31) Anne ve babam bir işi kendi başıma yapmama fırsat verirlerdi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

32)Ailedekiler rahat vermeyecek derecede peşimdeydiler.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

33)Anne ya da babam beni kontrol etmek için kişisel eşyalarımı benden habersiz karıştırdı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

EK C: Duyguları İfade Etme Ölçeği

(DİÖ)

1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle Katılmıyor	Katılmıyorum	Pek Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyor	Kesinlikle Katılıyorum

1. İnsanlara sık sık onları sevdiğimi söylerim.
2. Öfkeli olduğum zaman genellikle çevremdeki insanlar bunu anlar
3. Sohbet esnasında genellikle arkadaşlarıma dokunurum.
4. Çok gülerim.
5. İnsanlar yüz ifadelerime bakarak ne hissettiğimi söyleyebilirler.
6. İnsanlar benim için iyi şeyler yaptığında, utandığımı hissederim ve minnettarlığımı ifade etmekte zorlanırım.
7. Birilerinden gerçekten hoşlandığımda, bunu bilirler.
8. Yanlış bir şey yaptığımda özür dilerim.
9. Televizyon seyretmek veya kitap okumak beni güldürebilir.
10. Halka açık bir yerde birisine öfkelendiğimde, öfkelendiğimi diğerleri anlar.
11. Sık sık gözlerim yaşarınca ya da yanaklarım ağrıyınca kadar gülerim.
12. Yalnızken geçmişten bir şeyler hatırlayarak kendi kendime gülebirim.
13. İşler istediğim gibi gitmediğinde, memnuniyetsizliğimi her zaman ifade ederim.
14. Gülüşüm yumuşak ve kontrollüdür.
15. Birini sevdiğimi ona sarılarak veya dokunarak gösteririm.

EK D: Toronto Empati Ölçeği EK 5: Etik Kurul İzni

		H i ç U y g u n D e ğ i l	U y g u n D e ğ i l	Bir az uyg un	U yg u n	T a m a m e n uy g u n
1.	Diğer insanların başına gelen talihsizlikler beni çok etkilemez.	1	2	3	4	5
2.	Birisine saygısızca davranıldığını görmek, beni üzer.	1	2	3	4	5
3.	Yakınımdaki bir insan mutlu olduğunda bundan etkilenmem.	1	2	3	4	5
4.	İnsanların daha iyi hissetmesini sağlamaktan mutluluk duyarım.	1	2	3	4	5
5.	Bir arkadaşım sorunları hakkında konuşmaya başladığında konuyu değiştirmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
6.	İnsanlar üzgün olduklarında hiçbir şey söylemeseler bile onların üzgün olduklarını anlayabilirim.	1	2	3	4	5
7.	Sağlıklarına özen göstermeyip ciddi hastalıklara yakalanan insanlara acımam.	1	2	3	4	5
8.	Birisi ağladığında sinir olurum.	1	2	3	4	5
9.	Başka insanların nasıl hissettikleri beni gerçekten alakadar etmez.	1	2	3	4	5
10.	Üzgün bir insan gördüğümde ona yardım etmek için güçlü bir istek duyarım.	1	2	3	4	5
11.	Birisine haksızca davranıldığını gördüğümde, ona acımam.	1	2	3	4	5
12.	İnsanların mutluluktan dolayı ağlamasını saçma bulurum.	1	2	3	4	5
13.	Birisinin kullanıldığını gördüğümde, onu koruma isteği hissederim.	1	2	3	4	5

Toronto Empati Ölçeği

Tersten kodlanan Maddeler: 1- 3 -5 -7 -8- 9 -11- 12

Yüksek puanlar yüksek empati düzeyine işaret etmektedir. Ölçek tek boyutludur.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Hatice Kübra Kurtuluş

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans: 2019, Yeditepe Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

MESLEKİ DENEYİM:

2014-2019 yılları arasında Yeditepe Üniversitesi'nde Psikoloji bölümünü bitirdi. Lisans ve yüksek lisans sürecinde çeşitli danışmanlık merkezleri ve hastanelerde stajyer psikolog olarak çalıştı. 2020 senesinde Haliç Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programına başladı. Mesleki kariyerinde ağırlık olarak yetişkinlerle çalışmaktadır.